

CATALOGACIÓN, DOCUMENTACIÓN E ANÁLISE DA REPRESENTACIÓN DA
VIOLENCIA E MENOSPREZO DA FIGURA FEMININA NA PRENSA GALEGA (*O*
FARO DE VIGO) DESDE UNHA PERPSPECTIVA CRÍTICA DE XÉNERO

Asociación de Estudiantes de Filología Inglesa

Índice

Prólogo IV

Escritoras e periodistas

Xohana Torres.....	1
Victoria Armesto.....	15
María Pura Lorenzana.....	16
Emilia Pardo Bazán.....	17
Rosalía de Castro.....	25
Virginia Woolf.....	28
Emily Brontë.....	41
Agata Christie.....	49
Flannery O'Connor.....	59
Dora Vázquez.....	61
Simone de Beauvoir.....	63
Christina Rosetti.....	66
Carmen Pura Vázquez Iglesias.....	68

Nobreza

Inés de Castro.....	71
Raíña Astrid de Suecia.....	78
Isabel I de Inglaterra.....	79
Ana Bolena.....	85
Maria Estuardo.....	87
Leonor de Aquitania.....	94
Isabel I raíña de Castela.....	96
Juana “La loca”.....	100

Artistas

María Guerrero.....	104
Gemma Cuevo.....	106
Maruchi Fresno.....	108

Nuria Torray.....	111
Shirley Maclaine.....	114
Cahterine Deneuve.....	118
Maria Casares.....	121
Grace Kelly.....	123
Maria Callas.....	126

Outras actividades

A presenza da muller no Círculo Rereativo Mercantil e Industrial de Vigo.....	130
Alfombras persas; unha industria rexentada por mulleres.....	131
Carmen Parada.....	137
Olga Gallego Domínguez.....	138
Conclusión.....	139
Bibliografía Faro de Vigo.....	143

Prólogo

As culturas dos grupos sociais minoritarios ou marxinados que non disponen de estructuras importantes de poder acostuman a ser silenciadas, e en moitas ocasións estereotipadas e deformadas para anular as súas posibilidades de reacción. Entre estas culturas ausentes podemos destacar: as culturas das nacións periféricas, entendo o concepto periferia desde a territorialidade, a cultura da infancia e da xuventude, as etnias minoritarias sen poder, o mundo feminino, as sexualidades lesbiana e homosexual, a clase traballadora, o mundo rural e mariñeiro, as persoas con minusvalías físicas e ou psíquicas, etc. Mais o noso obxectivo neste traballo é centrarnos na situación da muller ó longo dos séculos. Isto implica, entre outras cousas, redescubrir a súa historia, recuperar a voz perdida. Se algo se descoñece é a cultura dos oprimidos, porque eles non tiveron a oportunidade de escrever a súa propia historia. Estudiar e comprender os errores históricos é unha boa vacina para impedir que fenómenos de marxinalización continúen sendo a praxe constante das nosas vidas.

No caso que nos ataña, a gravidade da violencia exercida contra as mulleres en España xustifica dabondo a elección deste fenómeno como obxecto de estudio. Segundo a Organización Mundial da Saúde, a violencia contra a muller na familia é a primeira causa de morte e invalidez en mulleres de 16 a 44 anos da Unión Europea, por encima do cancro e os accidentes de tráfico. Segundo datos do Ministerio do Interior, entre 1997 e 2001 morreron en España 199 mulleres a mans das súas parellas ou ex parellas, cifra que se eleva a 360 segundo as Asociacións de mulleres. Nin as campañas oficiais nin os esforzos de moitos actores por visibilizar o problema e concienciar á poboación lograron diminuir o número de homicidios.

Hai que considerar que o femicidio é a culminación de anos de violencia (os estudos falan de polo menos cinco anos de malos tratos na maioría das mortes), e que a maioría de mulleres maltratadas sofren agresións físicas e psíquicas menos extremas pero constantes no tempo, co cal estas mortes, aínda que xa alarmantes, só representan a expresión máis extrema e a punta do iceberg do fenómeno.

Segundo a macroencuesta sobre violencia de xénero do Instituto da Muller do ano 2000, 1.865.000 mulleres españolas maiores de idade declararon ser maltratadas

durante 1999. A iso hai que sumarlle un número considerable (640.000 segundo o estudo) de mulleres que, aínda que non se consideran maltratadas, admiten sufrir frecuentemente agresións físicas ou psíquicas por parte das súas parellas. Podemos concluir que estamos ante un problema social relevante, estendido algúns autores falan de epidemia-, que non parece diminuír a pesar da súa visibilidade actual e ao constante fluxo de cifras e informacóns que se fornecen case a diario, e que merece maior atención e mellor comprensión.

A maioría de autores e estudos existentes relacionan esta prevalencia tan alta de violencia contra as mulleres coa falta de coñecemento que se ten sobre o tema e a pervivencia dunha serie de mitos, crenzas erróneas e prexuízos que xustifican e minimizan o problema, e axudan así a sustentalo. Á hora de analizar estas actitudes e coñecementos da sociedade española respecto da violencia de xénero os medios de comunicación cobran un protagonismo esencial. Un 97% dos españois ten coñecemento sobre a violencia de xénero a través da televisión, segundo o Eurobarómetro 51.0 elaborado no ano 2000 que expón ademais que un 50% da poboación considera así mesmo á prensa e a radio como principais fontes de coñecemento. O estudo establece que os principais medios diarios son a única fonte de información neste tema para a maioría da poboación española. Todos os entrevistados que sabían algo sobre violencia de xénero citaron aos medios como unha fonte da súa información, e só uns poucos mencionaron tamén aos seus amigos, o seu círculo familiar ou o seu traballo, a pesar de que nestes temas adoita esperarse que a experiencia interpersoal sexa unha fonte importante de coñecemento.

Non só o coñecemento, tamén a preocupación da sociedade española ante os malos tratos está estreitamente vinculada á difusión dos mesmos nos medios. Unha enquisa do Centro de Investigacións Sociolóxicas, que analizou os temas que máis preocupaban aos españois entre maio do 2001 e xullo do 2002, mostra a evolución desigual do interese social pola violencia de xénero, que fluctuaba entre un 0,7% e un 4,8% segundo a cobertura mediática dada ao tema mes a mes. Así, en determinados momentos e coincidindo co tema “estrela” da axenda informativa, os españois demostraron maior preocupación polo euro ou polo conflito entre España e Marrocos polo illote Pereixil que pola violencia de xénero (citado no País, 21 de novembro de 2002).

Na actualidade hai un amplio consenso en que os medios de comunicación xogan un rol importante na concienciación sobre o problema da agresión á muller, e praticamente todas as instancias e voces que tratan o tema dedican polo menos un espazo para chamalos a ter unha actitude acorde á súa responsabilidade como informadores, produtores e reprodutores de imaxes beneficiosas ou prexudiciais para fazer fronte ao problema. Dito o anterior, hai que matizar que en ningún caso os medios de comunicación son os únicos estamentos sociais que educan ou marcan o noso coñecemento e actitudes respecto da violencia de xénero, e que actúan xunto a outras estruturas sociais como a familia, a escola ou a igrexa.

Ademais, no tema concreto que nos ocupa, os grupos feministas e as asociacións de apoio ás mulleres maltratadas xogaron un papel crave no seu recoñecemento público. Os medios nin son os únicos responsables nin actúan en solitario, senón que se inseren dentro do conxunto maior da sociedade e nese sentido sería inadecuado buscar neles a orixe daquelas crenzas ou prexuízos que rodean e perpetúan o problema da agresión á muller.

A representación que fan os medios da violencia contra a muller reflectiría e permitiría entón identificar aquellas imaxes, estereotipos e actitudes que dominan actualmente no conxunto maior da sociedade. De aí o interese por facer unha análise sistemática e detallado de como representan os medios de comunicación españois a agresión á muller, que diagnóstico realizan sobre as súas causas e consecuencias, e como retratan ás mulleres maltratadas e ós homes maltratadores. Cremos que iso nos pode axudar a comprender o armazón valórico e ideolóxico que estrutura tanto o funcionamento dos medios como a propia sociedade respecto da violencia de xénero, pero tamén respecto da visión máis xeral sobre os roles e espazos que deben ocupar homes e mulleres na actualidade.

A análise das noticias sobre violencia contra a muller permite observar criterios propios do funcionamento mediático que explican que é noticia en determinado momento e por que. A agresión á muller é un mal que existiu praticamente desde sempre, polo que a súa recente introdución na agenda dos medios e a súa actual visibilidade non responde á “novidade” do tema en cuestión.

No caso galego, a aparición e evolución das informacóns sobre agresión á muller nos medios foi paralela a un proceso de institucionalización e lexitimación social do fenómeno, e o seu paso desde a esfera privada ó ámbito público e á discusión pública.

Neste sentido, o que facemos ó analizar o discurso da prensa serve tamén para entender como se desenvolveu e en que fase atópase esta instauración social dun tipo de agresión que existiu desde sempre e que durante séculos foi percibida e tratada como feitos illados pertencentes á esfera privada e ao ámbito familiar. A súa actual implantación como realidade visible leva que salgan á luz tamén unha serie de posicionamentos e debates que, recollidos polos medios, resultan útiles para diagnosticar en que estadio social, político, económico e xudicial atópase España respecto da violencia contra a muller.

En 1972, a Comisión da Condición Xurídica e Social da Muller creada polas Nacións Unidas argumentou sobre a enorme dificultade para promover o progreso das mulleres debido a actitudes socialmente arraigadas que condicionaban modos de pensar e sentir, e recalcou o papel decisivo que posuían os medios de comunicación na transmisión e lexitimación destas pautas culturais, constituíndo un obstáculo para o labor da Comisión (en Jorge, 2004, p.12). Desde a análise do xénero no discurso, Ruth Wodak sinala que as narracións xornalísticas exercen certa influencia sobre as formas e intensidade do discurso prexuicioso, e por conseguinte, sobre a acción social mesma (en Martín Vermello, 1998, p.72).

Desde un punto de vista máis optimista, diversas análises destacan o potencial dos medios de comunicación, que serían elementais para xerar actitudes que axuden a erradicar a violencia de xénero, polo cal reclaman un compromiso activo fronte aos malos tratos dos cales informan. Como explica Luís Vermellas Marcos: “Os medios de comunicación poden contribuír a neutralizar moitas correntes culturais promotoras de violencia, como o culto ao “macho”, ou a glorificación da competencia, e a borrar os estereotipos e a estigmatización de grupos marxinados. Tamén poden promover a igualdade entre os sexos. Os poderosos medios de comunicación teñen ao seu alcance a oportunidade de promocionar os valores altruístas, a dignidade da persoa, a compaixón cara ao sufrimento alleo e o valor da vida” (1995, p.216).

As dificultades presentadas neste proxecto de investigación, están relacionadas principalmente coa pouca información referente ás tarefas realizadas exclusivamente por mulleres, especialmente aquelas actividades relacionadas coa clase obreira, como poden ser os traballos realizados por leiteiras ou pulpeiras, que a pesar de ser profesións que teñen unha longa tradición na cultura galega e de ser realizadas exclusivamente por mulleres, só podemos atopar noticias breves e illadas tanto en xornais como noutras fontes de información. Por outro lado, é moi habitual obviar o nome das mulleres casadas con homes que representan altos cargos ou que pertencen á aristocracia. Nestes casos, as mulleres pasan a ser designadas como “a esposa de...” aínda que ámbalas dúas persoas teñan o mesmo status social ou desempeñen o mesmo cargo. Estas mulleres non só quedan relegadas a un segundo plano, senón que chegan incluso a ser anuladas completamente, xa que en moitas ocasións cambian o seu apelido polo do seu marido ó contraer matrimonio, facendo prácticamente imposíbel a búsqueda de información destas mulleres de non utilizar o seu nome de casadas, e facendo explícita a idea sexista e tan extendida durante toda a historia, inclusive hoxe en día, de que a meta dunha muller, para que a sociadade a teña valorada, é o casamento.

Non hai que obviar tampouco como ó longo das páxinas do *Faro de Vigo* toda a publicidade referente ás tarefas domésticas está dirixida exclusivamente ó público feminino, así como a publicidade referente principalmente á materia económica como a adquisición de vivendas, préstamos bancarios ou hipotecas, está dirixida ó masculino, mostrando novamente o poder do home sobre a muller; o home é o que trae o diñeiro a casa e polo tanto el ten o deber de mantela e de decidir como se gasta o diñeiro, e a muller debe ser a súa escrava e facer as tarefas domésticas e criar ós fillos.

Esta visión é a que prevalece todavía hoxe. Aínda que a a muller, grazas ó seu esforzo, conseguiú subir escalóns e facerse un hoco na sociedade, todavía non goza dos mesmos privilexios que o home; os salarios son más baixos para elas, moitas non son contratadas en traballos pola posibilidade de que se poidan quedar embarazadas ou porque teñene fillos e todavía prevalece a mentalidade de que certas actividades son propias de nenos e outras de nenas. Non hai máis que mirar o televisor e ver como os anuncios de bonecos e electrodomésticos están sempre dirixidos principalmente ó público femenino, e cando nestes aparecen homes, case sempre aparece a figura dunha muller pola ignorancia do home para facer as tarefas domésticas. Por outro lados os

anuncios de coches e de deportes como o fútbol están adicados esencialmente ó público masculino. Se temos en conta que moita desta publicidade está dirixida a un público infantil, observamos que os nenos están recibindo valores sexistas desde a máis tenra infancia, polo tanto, é moi improbabel que a muller logre alcanzar ,nun futuro cercano, a completa igualdade co home.

Con estas premissas e á luz da abundancia actual de noticias sobre o tema, pretendemos analizar cales son os trazos dominantes do discurso xornalístico sobre a violencia contra a muller.

Bibliografía

I.- Violencia contra la mujer

- Alberdi, Inés y Matas, Natalia: La violencia doméstica. Informe sobre los malos tratos a mujeres en España. Fundación La Caixa, Barcelona, 2002.
- Asociación pro derechos humanos: La violencia familiar, actitudes y representaciones sociales. Fundamentos, Madrid, 1999.
- Bourdieu, Pierre : La dominación masculina. Anagrama, Barcelona, 2000.
- Camps, Victoria: El siglo de las mujeres. Cátedra, Madrid, 1998.
- Cobo, R: Fundamentos del patriarcado moderno: Jean-Jacques Rousseau. Cátedra, Madrid, 1995.
- Comisión Europea: Eurobarometer 51.0: Europeans and their views on domestic violence against women. European Commission, Directorate-General X, "Information, Communication, Culture and Audiovisual Media", junio 1999.
- Defensor del Pueblo: Informe sobre la violencia doméstica contra las mujeres. Publicaciones Defensor del Pueblo, Madrid, 1998.
- Gilmore, D.: Hacerse hombre. Concepciones culturales de la masculinidad. Paidós, Barcelona, 1994.
- Guberman, Connie y Wolf, Maggie: No safe place but home. Violence against women and children. Women's Press, Toronto, 1985.
- Instituto de la Mujer: Encuesta "La violencia contra las mujeres". Madrid, 2000.
- Instituto de la Mujer; Presidencia de la Unión Europea: Guía de buenas prácticas para paliar los efectos de la violencia contra las mujeres y conseguir su erradicación. Madrid, 2002.
- Lorente, Miguel y Lorente, José: Agresión a la mujer: Maltrato, violación y

- acoso. Comares, Granada, 1998.
- Lorente, Miguel: Mi marido me pega lo normal. Agresión a la mujer, realidades y mitos. Ares y Mares, Barcelona, 2001.
- Martín Serrano, Esperanza y Martín Serrano, Manuel: Las violencias cotidianas cuando las víctimas son las mujeres. Ministerio del Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer, Madrid, 1999.
- Molina, C.: Dialéctica feminista de la ilustración. Anthropos, Barcelona, 1990.
- Morilla, B.: El valor de ser hombre. Historia oculta de la masculinidad. Oberon Anaya, Madrid, 2001.
- Pérez, Lola: Maltrato: del miedo a la denuncia. En revista OeNeGe, Madrid, Octubre 2000. También publicado en www.nodo50.org
- Rojas, Luis: Las semillas de la violencia. Espasa Calpe, Madrid, 1995.
- Russel, Diana: The politics of rape: the victim's perspective. Stein & Day, Nueva York, 1984.
- Stanko, Elisabeth: Everyday violence: How men and women experience sexual and physical danger. Pandora, Londres, 1990.
- Unión de Asociaciones Familiares (UNAF): La Violencia en las Familias: origen causas, consecuencias y recursos para erradicarla. Madrid, 1991.
- Valcárcel, A.: La política de las mujeres. Colección Feminismos, Cátedra, Madrid, 1997.
- Varela, Nuria: Íbamos a ser reinas. Mentiras y complicidades que sustentan la violencia contra las mujeres. Ediciones B, Barcelona, 2002.
- Vázquez Mezquita, B.: *El perfil psicológico de la mujer maltratada*, en VV.AA.: Violencia física y psíquica en el ámbito familiar. Ministerio de justicia, Madrid, 1999.
- Walker, Leonore: The battered woman syndrome. Springer, Nueva York, 1984.

II.- Mujeres/género y medios de comunicación

- Abril, Natividad: Las mujeres en la prensa diaria vasca: protagonistas, temáticas, tratamiento periodístico. Universidad del País Vasco, Bilbao, 1994.
- Allan, Stuart: *(En)gendering the truth politics of news discourse*, en Carter, Cynthia; Branston, Gill y Allan, Stuart (eds.): News, Gender and Power. Routledge, Londres, 1998, pp.121-140.
- Allen, Donna; Rush, Ramona y Kaufman, Susan (eds.): Women transforming communications: Global intersections. Sage, Londres, 1996.
- Areste, arrinconando estereotipos en los medios de comunicación y la publicidad. Dirección general de la mujer, Consejería de trabajo, Comunidad de Madrid, 2003.
- Bach, Marta (et al.): El sexo de la noticia. Reflexiones sobre el género en la información y recomendaciones de estilo. Icaria, Barcelona, 2000.
- Ballarín, Pilar; Gallego, Maite y Martínez Benloch, Isabel: Los estudios de mujeres en las universidades españolas. Libro Blanco. Instituto de la Mujer, Madrid, 1995.
- Benedict, Hellen: Virgin or Vamp: how the press covers sex crimes. Oxford University Press, New York, 1992.
- Blanco, Ana Isabel (comp.): Mujer, Violencia y Medios de Comunicación. Universidad de León, secretariado de publicaciones, 1996.
- Bueno, José Ramón: Estudio longitudinal de la presencia de la mujer en los medios de comunicación de prensa escrita. Nau Llibres, Madrid, 1996.

- Caputi, Jane: To acknowledge and to heal: 20 years of feminist thought and activism on sexual violence. Teachers College Press, Nueva York, 1993.
- Calhoun, Craig (ed.): Habermas and the public sphere. MIT Press, Cambridge, 1992.
- Carter, Cynthia; Branston, Gill y Allan, Stuart (eds.): News, Gender and Power. Routledge, Londres, 1998.
- Carter, Cynthia y Steiner, Linda (eds.): Critical readings: Media and gender. Open University Press, Londres, 2004.
- Comunidad Valenciana: Jornadas sobre violencia de género en la sociedad actual: Valencia 24 y 25 de noviembre de 1998, Alicante 9 de noviembre de 1999 y Castellón 10 de noviembre de 1999.
- Creedon, Pamela (ed.): Women in mass communication: challenging gender values. Sage, California, 1989.
- Epstein, L (ed.): Women and the news. Hastings House, Nueva York, 1978.
- Fagoaga, Concha: Umbral de presencia de las mujeres en la prensa española. Instituto de la Mujer, Madrid, 1987.
- Fagoaga, Concha: Comunicando violencia contra las mujeres. Estudio sobre el mensaje periodístico. Editorial complutense, Madrid, 1994.
- Fagoaga, Concha: La violencia en medios de comunicación: maltrato en la pareja y agresión sexuada. Dirección General de la Mujer, Comunidad de Madrid, 1999.
- Fernández Díaz, Natalia: La violencia sexual contra la mujer y su representación en la prensa española, años 1989-1993. Tesis doctoral, Universidad Autónoma de Madrid.
- Freeman, Joe: On the origins of the women's liberation movement from a strictly personal perspective. Three Rivers Press, Nueva York, 1998.
- Gallego, Joana (dir.): La prensa por dentro. Producción informativa y transmisión de estereotipos de género. Los Libros de la Frontera, Barcelona, 2002.
- Gallego, Joana: Mujeres de papel. De "Hola" a "Vogue", la prensa femenina en la actualidad. Icaria, Barcelona, 1990.
- Instituto Andaluz de la Mujer: Cómo tratar bien a los malos tratos, manual de estilo para los medios de comunicación. Sevilla, 1999.
- Instituto de la Mujer: Investigación sobre las mujeres en los medios de comunicación. Informe Final, Madrid, 2000(a).
- Instituto de la Mujer: Jornadas sobre medios de comunicación y violencia contra las mujeres. Madrid, 2000(b).
- Jiménez, Rosa María y Vigara, Ana María (eds.): "Género", sexo, discurso. Laberinto, Madrid, 2002.
- Jorge, Ana: Mujeres en los medios, mujeres de los medios. Imagen y presencia femenina en las televisiones públicas: Canal Sur TV. Icaria, Barcelona, 2004.
- Limone, Flavia: Una aproximación teórica a la comprensión del machismo. Comunicación presentada en el VIII Congreso Nacional de Psicología Social, Málaga, 2003.
- López Méndez, Irene y Sierra, Beatriz: Integrando el análisis de género en el desarrollo. Manual para técnicos de cooperación. Universidad Complutense de Madrid, 2001.
- Meyers, Marian: News coverage of violence against women. Sage, Londres, 1997.
- Meyers, Marian: News of battering, en Journal of Communications, 4, 1994.

- Moreno, Amparo: El arquetipo viril protagonista de la historia. Ejercicios de lectura no androcéntrica. La Sal, Barcelona, 1986.
- Moreno, Amparo: La otra política de Aristóteles. Cultura de masas y divulgación del arquetipo viril. Icaria, Barcelona, 1988.
- Moreno, Amparo: *Crisis de la racionalidad androcéntrica en la sociedad de la información*, en Rita Radl Philipp (ed.) Mujeres e institución universitaria en occidente: conocimiento, investigación y roles de género. Santiago de Compostela, Universidad de Santiago de Compostela, 1996, pp. 95-100.
- Muñoz, Blanca: *Transmisión de valores sexistas a través de los medios de comunicación: la nueva reestructuración de los roles sociales en los massmedia*, en El reflejo de la diversidad a través de los medios de comunicación y de la publicidad, Emakunde, Vitoria-Gasteiz, 15-16 de junio de 1997.
- Pastor, Rosa: *Significar la imagen: publicidad y género* en Radl Philipp, Rita (ed.): Mujeres e institución universitaria en Occidente. Universidad de Santiago de Compostela, Santiago de Compostela, 1996, pp. 213-224.
- Pérez Salicio, Encarnación: La violencia contra la mujer y su tratamiento en la prensa vasca. Tesis doctoral, Universidad del País Vasco, 2000.
- Quesada, Montse: *El desconcert de les dones maltractades davant les informacions periodístiques*, ponencia en mesa redonda sobre el tratamiento de la violencia contra las mujeres en los medios de comunicación. Semana Temática de TV3, Barcelona, 25 de mayo de 2004.
- Radl Philipp, Rita (ed.): Mujeres e institución universitaria en Occidente. Universidad de Santiago de Compostela, Santiago de Compostela, 1996.
- Rakow, Lisa: Women making meaning: new feminist directions in communications. Routledge, Nueva York, 1992.
- Sau, Victoria: Diccionario ideológico feminista. 3ª edición, Icaria, Barcelona, 2000.
- Steeves, Leslie: Gender violence and the press. The St. Kizito story. Ohio university center for international studies, Ohio, 1997.
- Tuchman, Gaye et al. (eds): Hearth and home: images of women in the mass media. Oxford University Press, Nueva York, 1978(a).
- Universidad de León: Mujer, violencia y medios de comunicación. Trabajos del curso de verano de 1992. Servicio de publicaciones, Universidad de León, 1996.
- Valle, Norma; Hiriart, Berta y Amado, Ana María: El ABC del periodismo nosexista. Fempress, Madrid, 1996.
- Valdivia, Angharad (ed): Feminism, multiculturalism and the media; global diversities.
- Van Zoonen, Liesbet: *Rethinking women and the news*, en European journal of communication 3, pags. 35-53, 1988.
- Van Zoonen, Liesbet: Feminist Media Studies, Sage, Londres, 1994.

III.- Análisis del discurso y medios

- Bell, Allan: The language of news media. Blackwell, Oxford, 1991.
- Bell, Allan y Garrett, P. (eds.): Approaches to media discourse. Blackwell, Oxford, 1997.
- Clair, Robin y Mumby, Dennis: *El discurso en las organizaciones*, en Van Dijk, Teun: Estudios del discurso. 2 vols. Gedisa, Barcelona, 2000. Tomo II, pp.263-296.
- Díaz, José Miguel y León, Inmaculada: *Procesamiento del Discurso*, en Vega,

- Manuel y Cuetos, Fernando: Psicolingüística del Español. Trotta.
- Fairclough, Norman: Media discourse. Edward Arnold, Londres, 1995.
- Fowler, Roger: Language in the news: Discourse and ideology in the British press. Routledge, Londres, 1991.
- Lewis, Diana y Aitchison, Jean (eds.): New media language. Routledge, Londres, 2003.
- Martín Rojo, Luisa y Whittaker, Rachel (eds.): Poder decir o el poder de los discursos. Arrecife Producciones, Madrid, 1998.
- Reah, Danutah: The language of newspapers. Routledge, Londres, 1998.
- Schank, Roger y Abelson, Robert: Scripts, plans, goals and understanding. Lawrence Erlbaum, Hillsdale, NJ, 1977.
- Tannen, Deborah: Gender and discourse. Oxford University Press, Nueva York, 1996.
- Van Dijk, Teun: Communicating Racism. Ethnic prejudice in thought and talk. Sage, Newbury Park, 1987.
- Van Dijk, Teun: La noticia como discurso. Comprensión, estructura y producción de la información. Paidos, Barcelona, 1990.
- Van Dijk, Teun: *Discourse, Power and Access*, en Caldas-Coulthard, Carmen Rosa y Coulthard, Malcolm (eds): Text and practices: readings in critical discourse analysis. Routledge, Londres, 1996.
- Van Dijk, Teun: Racismo y análisis crítico de los medios. Paidos, Barcelona, 1997.
- Van Dijk, Teun: Ideología. Una aproximación multidisciplinaria. Gedisa, Barcelona, 1999.
- Van Dijk, Teun (ed.): Estudios del discurso. 2 vols. Gedisa, Barcelona, 2000.
- Van Dijk, Teun: Ideología y discurso. Ariel, Barcelona, 2003.
- Van Leeuwen, Teo: *The representation of social actors*, en Caldas-Coulthard, Carmen Rosa y Coulthard, Malcolm (eds): Text and practices: readings in critical discourse analysis. Routledge, Londres, 1996.
- Wodak, Ruth (ed.): Gender and discourse. Sage, Londres, 1997.

IV.- Periodística y micro-sociología de los medios

- Berger, P. y Luckman, T: La construcción social de la realidad. Amorrortu, Buenos Aires, 1979.
- Casasús, Josep María y Núñez Ladeuze, Luis: Estilos y géneros periodísticos. Ariel Comunicación, Barcelona, 1991.
- Castells, Manuel: La era de la información. Economía, sociedad y cultura. Vol.2: El Poder de la identidad. Alianza, Madrid, 1998.
- García de Cortázar, M. y García de León, M. A. (coords.): Profesionales del periodismo. Hombres y mujeres en los medios de comunicación. CIS, Siglo XXI, Madrid, 2000.
- Esteve, Francisco (coord.): Estudios sobre información periodística especializada. Fundación universitaria San Pablo C.E.U., Valencia, 1997.
- Fishman, Mark: Manufacturing the news: the social organization of media news production. Universidad de California, Santa Bárbara, 1980. Traducción de Leandro Wolfson: La fabricación de la noticia. Ediciones Tres Tiempos, Buenos Aires, 1985.
- Galtung, Johan y Ruge, Marie Halmboe: *Structuring and Selecting News*, en Journal of Peace Research, 2, 1965.

Galtung, Johan y Ruge, Marie Halmboe: *La struttura delle notizie dall'estereo*, en Balchi, P. (comp.): Il giornalismo come professione. Il Saggiatore, Milán, 1980.

Gans, Herbert: Deciding what's news: a study of CBS evening news, NBC nightly news, Newsweek, and Time. Vintage Books, Nueva York, 1980.

Gomis, Llorenç: Teoria dels gèneres periodístics. Centre d'investigació de la comunicació, Generalitat de Catalunya, 1989.

López Tornero, José Manuel: Cómo se fabrican las noticias: fuentes, selección y planificación. Paidós, Barcelona, 1995.

Martín Vivaldi, Gonzalo: Géneros periodísticos. Paraninfo, Madrid, 1987.

Moragas, Miquel de: Teorías de la comunicación. Investigaciones sobre medios en América y Europa. Gustavo Gili, Barcelona, 1988.

Quesada, Montserrat: Periodismo Especializado. Ediciones Internacionales Universitarias, Madrid, 1998.

Sampedro, Víctor: Movimientos sociales: debates sin mordaza. Desobediencia civil y servicio militar (1970 – 1996). Centro de estudios constitucionales, Boletín oficial del Estado, Madrid, 1997.

Saperas, Enric: Los efectos cognitivos de la comunicación de masas.

Tuchman, Gaye: Making news: a study in the construction of reality. Free Press, Nueva York, 1978(b). Traducción de Héctor Borrat: La producción de la noticia, estudio sobre la construcción de la realidad. Gustavo Gili, Barcelona, 1983.

V.- Referencias extraídas de la prensa

Alberdi, Cristina, et al.: "La violencia de género", El País, 18 de febrero de 1999.

Alberdi, Cristina: "Lenguaje y valores", El País, 13 de marzo de 1999.

Carreter, Lázaro: "Vísperas navideñas", columna de su sección fija "El dardo en la palabra", El País, 3 de diciembre del 2000.

Molina Foix, Vicente: "El género epiceno", El País, 9 de marzo de 1999.
248

Navarro, Micaela: "Algunas reflexiones en torno al día internacional de la mujer", El País, 8 de marzo de 2002.

Puleo, Alicia: "Violencia de género", carta al director, El País, 11 de marzo de 2001.

Valdecantos, Camilo: "Periodismo de infarto", columna del defensor del lector, El País, 14 de marzo de 1999.

Valdecantos, Camilo: "Sexo, sólo sexo", columna del defensor del lector, El País, 7 de marzo de 1999.

"El 'segundo sexo' sigue de luto", El País, 26 de febrero del 2000.

ESCRITORAS E PERIODISTAS

Xoahana Torres

Nada en Santiago de Compostela en 1931, pasa a súa infancia, adolescencia e parte da súa mocidade en Ferrol. Foi nesta cidade onde comezou a súa vocación literaria e galeguista. Carvalho Calero impulsou a súa faceta creativa.

Publicou os seus primeiros poemas en *Proa*, unha revista do Instituto Ferrolán. . Tamén nesta época comezou o seu interese polo teatro, formando parte do grupo do Instituto de Ferrol e posteriormente de “Teatro de Estudio”.

En 1957 trasladouse a Santiago de Compostela e alí, comezou a estudar Filosofía e Letras, carreira que acabaría abandoando por non sentirse atraída polo ensino. Non obstante, aquí foi onde entrou en contacto cun grupo de universitarios moi activos (Beiras Torrado, Franco Grande, García Bodaño, etc.). Foi entón cando se posicionou a favor do idioma galego, que utilizou en tódalas súas obras.

Colaborou en Revistas como *Aturuxo*, *Vida Gallega* e *Vieiros* e ademais en xornais galegos, recibindo, en 1955, un premio da Asociación de Prensa de Vigo. En 1956, dirixiu en Ferrol o programa radiofónico “Teresa”. Nos anos 70 dirixiu en Vigo o primeiro programa cultural presentado íntegramente en galego, “Raíz de tempo” na emisora “La Voz de Vigo”.

O primeiro libro poético que publicou foi *Do surco*, en 1957. Foi toda unha revelación pola súa orixinalidade e polo distanciamento das modas poéticas: intimismo, compromiso coa terra e a paisaxe como elemento recorrente.

En 1980 publica o seu segundo libro de poemas, *Estacións do mar*, que recibiu o Premio da Crítica Española en 1981. Neste libro salienta a presenza do mar, a procura do tempo pasado a través da figura da avoa e o lirismo patriótico. Anos antes, saíran á luz dúas pezas de teatro, *Á outra banda do Iberr* (1965), Premio Castelao de Teatro Galego da Asociación Cultural “O Galo” de Santiago; *Un hotel de primeira sobre o río*

(1968), e a novela *Adiós, María* (1971), Premio Galicia do Centro Galego de Bueno Aires en 1970.

O seu último traballo de criación poética é *Tempo de ría* (1992) onde volve a tratar temas coma o paso do tempo, a perda, a soidade...

No ano 2004, o PEN Clube de Galicia publicou *Poesía reunida* (1975-2001) que contén os tres libros de poemas, composicións soltas e poemas que formarán parte do seu cuarto libro de poesía: *Liña divisoria*.

Xohana Torres participou en numeroros recitais e gravacións de discos con textos de Castelao e Cunqueiro.

Contribuíu á literatura infantil coas obras narrativas: *Polo mar van as sardiñas* (1968) e *Pericles e a balea*. Tamén fixo traduccíons de contos e adaptacións de narracións de orixe popular: *O abeto valente* (1966); *O globo de papel* (1966); *Todos os nenos do mundo seremos amigos* (1967); *O demo Rapatú* (1979); *O traxe novo do emperador* (1979); *O lobo Lolo* (1979).

Xohana Torres, reivindica nas súas obras, a voz da muller. Foi galardoada cos premios **Pedrón de Ouro**, 1972; **Premio da Crítica**, 1982; **Premio Celanova**, 1985; **Premio da Creación Cultural Feminina** outorgado pola xunta de Galicia, 1992. No ano 2001 ingresou na Real Academia Galega co discurso *Eu tamén navegar*.

“DISCURSO
DA ILUSTRÍSIMA SEÑORA DONA
XOHANA TORRES

9

Señoras e señores Académicos:
Sexan as miñas primeiras palabras de agradecemento pola
vosa acollida nesta casa á que me achego co maior respecto.
Considérome moi honrada por tal distinción e, quizais, non
acerte hoxe a expresar ben a miña gratitud. A Academia é o
maxisterio da continuidade; todos aqueles que nos precederon
fixeron o camiño antes ca nós e, sen dúbida, con moitas más
dificultades.

Síntome eu aquí como os files, poetas gaélicos tan tocados
da gracia das palabras, que necesitaban anos de rigoroso exercicio

ata alcanzar un destacado asento ao lado do rei. É que hai paixóns que duran toda a vida.

Debo de engadir que tamén neste acto están implicadas numerosas escritoras que hai tempo irromperon con forza na nosa literatura. As mulleres sostemos a metade do ceo. Estaremos, pois, a agardalas.

Veño ocupar a cadeira dun gran poeta do século XX, Aquilino Iglesia Alvariño. E non sen emoción: no derradeiro ano do bacharelato, eu recibira como premio na Festa do Libro Cómberos verdes. Aquilino tivo en min unha boa lectora.

Toda a súa poesía está marcada polas paisaxes da infancia: a bisbarra da fin da Terra Chá, o val de Mondoñedo, Abadín, Seivane, brétemas e montañas de Meira, onde se inicia o Miño, a neve dos cumios, a sobriedade dun pan centeo. E esa luz matizada das carballeiras que tan ben canta e admira. Son as rimas que máis nos commoven, visións dun horizonte humanizado, independente e vivo. Tamén fai notable presencia o sentimento da soildade envolto nun manto relixioso que nunca o abandona. Emocións e imaxes de fondo, unidas ás xentes e á lingua labrega que o poeta dignifica.

Cómberos verdes é un libro de rumbos distintos, a voz faise más persoal, exhibense verdadeiras estampas xeórxicas e maniféstase nel a inclinación diante das teimas de sempre, a terra nativa e a inevitable soildade.

De día a día, como nun diario, móvese no fluxo e refluxo da obsesión polo paso do tempo, fálanos do desamparo do home, do sentimento da perda dos días que non volven.

Lanza de soledá está chea de páxinas ás voltas coa realidade do ser e o filosofar sobre a caída final.

Con Nenias inaugura en Vigo a colección Salnés. Rende nesta obra homenaxe aos poetas da súa devoción.

Iglesia Alvariño encaixa, por educación e cultura, na estética da literatura de posguerra, enlazada á da República, xeracións ambas aproximadas ao herdo inesgotable da poesía medieval, coa presencia de obras de gran perfección na forma e, sobre todo, en Aquilino, os seus mandamentos encérranse en dous, un permanente diálogo coa natureza viva e uns campos de creación anegados polo caudaloso río da soildade.

Tampouco quero esquecer os seus excelentes ensaios e as traduccions de textos clásicos.

Esta exposición vai ser un simple repaso á memoria. Nomes, lecturas e territorios que afloran a tempo lento como primeiras pedras da catedral da infancia. A cativa garda no espello as rúas do barrio de Canido, o Muíño do Vento, o sol na galería. Sinais e mudanzas dun universo marítimo de enlazadas orelas.

O río Xubia conduce as augas polas Somozas, lava a serpentina de Moeche e San Sadurniño, para rematar nunha ría, a más pequena das Mariñas, coa seducción da elipse, a perfecta síntese.

Aínda persisten os ciclos da zebra e do iodo e un sol cenital

de soportais dá nos ollos cando ela os cruza.
Se ti viras o que eu vin
o outro día na Malata,
unha espiga de maínzo
a piñas cunha pataca.

O san Antón da Cabana
ten unha pipa no monte,

11

En Mondoñedo comeza a carreira eclesiástica, que non acabará.
Tamén en Mondoñedo, fóra do ambiente do Seminario, traba
amizade con Cunqueiro e Fernández del Riego, animadores da súa
vocación literaria. E, sobre todo, destaca a súa fonda relación con
Noriega Varela, tan próximo na Graña de Vilarente. Mondoñedo é
un forte nexo para as xentes que alí viviron.

O labor literario irá marcado pola disciplina da escola eclesiástica;
como ben di, a súa formación procede do Seminario e da
severa doutrina clásica como fonda ximnasia do espírito. O poeta
vai recoller en Virxilio os matices dun mundo de labregos e
pastores. A súa estreita relación coa cultura clásica madurecerá
en rimas dunha perfección asombrosa.

E das montañas ao mar. Días felices en Pontevedra e Vilagarcía,
fascinado polas fogueiras do sol e os delicados relevos
da ría de Arousa:

Vilagarcía, leda de navíos,
Dorme na miña i-alma sono leve.
A i-auga é donda e fina como a seda.
A mar é terciopelo e flor de vento.

Nunha gamela nova, toda verde,
co teu nome tan guapo no costado
¡ondas camariñas da miña vida!

Case toda a súa obra está atravesada pola soildade, recollida
dos eidos de Teixeira de Pascoaes, Camoens, Antero de
Quental; literatura portuguesa ao seu alcance na biblioteca de
Noriega. Velaí o desacougo, o cravo no peito, as expresións
doloridas que exaltan os poemas. E sempre o herdo campesiño
de xestas e paxariños nun achegamento á terra natal.

Escribe Señardá moi novo. Sonetos de alento pesimista,
mentres o poeta avanza polos escuros camiños da vida. As almas
doentes móvense entre suaves recendos de rosas e laranxeiras.
Corazón ao vento artéllase nos espacios da noite. Fóra xa
da influencia do Seminario, semella que os pensamentos chaman
á porta da esperanza, tal vez ecos das novas lecturas.

10

cendentes que aqueles prestados pola memoria, sempre e cando
sexamos capaces de apresalos de novo co rumor reflexivo e confuso
do que se quedou atrás. Admitir que é na infancia onde se
preparan todas as viaxes, tamén as do medo, coa súa carga de
descubrimientos, calquera que esta sexa. Non somos máis que o
que recordamos, ese ceo protector que de maneira alterna nos

cobre ou se desvela e que se nega a desaparecer.

Conta Castelao a historia dun navegador con moita experiencia que, cando xa, arriba coa nave a un lugar fermosísimo e abraia. Se cadra, o Paraíso —pensa—, a felicidade que sempre busquei. E con esa ilusión non repara en que diante del está o seu país, tal é a néboa exótica que lle cubre os ollos. No entramado da imaxinación hai sempre unha longa aventura que nos devolve á terra de orixe. Reconócela é simplemente superar a proba.

Necesitamos, pois, a emoción dos encontros, un lixeiro olor a herba, unha palabra e, de repente, todo está de novo á nosa disposición, móvense as figuras, harmonízanse. Un simple nome, un atributo, pode alcanzar para nós o valor dun deus. Isto é o que tamén indaga a poesía. Verdadeiro exercicio exploratorio, os versos, como actos decididos. Navegar é ter sempre un porto secreto, o noso número máxico, unha longa historia de amor.

Tamén os poetas vimos preparados para rastrexar os fondos, aí onde a luz non chega, esa viaxe que algunha vez queremos emprender ás escondidas e a soas. Todo o demais semellan obras de misericordia.

Ao calor das aulas ensinaba o profesor Carballo Calero o asunto do substracto dos oestrimnios como o noso fondo étnico, digno de terse en conta. E, sobre el, os celtas invasores, xentes da emigración e factor importante da cultura dos castros. De lectura, a *Ora maritima* de Rufo Festo Avieno, procónsul en África e coñecedor das costas da península na descripción do occidente de Europa:

Aquí hai un pobo de gran valor, notable intelixencia e eficaz habilidade, adicándose con afán ao comercio. Ningunha barca fende o extenso e perturbado mar ou o abismo do océano, cheo de monstros, pois non constrú-

13

as mulleres beben viño
e os homes auga da fonte.

Queda a proposta de moitas más estrofas da cultura oral. As cancións infantís, como os soños, resisten ben o paso do tempo.

A cidade, de historia moi antiga, é amiga dos instrumentos de corda e conserva unha sabedoría musical de coros. Non hai festa familiar que non acabe co vaivén dun concerto de habaneras. Da biografía íntima rescata unha postal de Italia da carpeta onde todos escondemos os primeiros versos; á vista estaba: Ferrol era mellor que Nápoles e sen o perigo do Vesubio. Amadísimos espacios nunca ditos.

Entre os anos transcorridos desde a rúa Alonso López ata o recinto militar, ábreñense fermosas prazas circulares para xogos, e o rexistro dun reino de amoras polas silveiras de Caranza.

Nesta raia de maxia instala as súas curiosas averiguacións sobre o nome da vila, aquel estranxo san Ferreol, ignorado ata polas pías catequistas do Perpetuo Socorro: non figuraba ao pé

das follas do calendario, ninguén lle recoñecera un milagre en dez leguas á redonda. Moito máis suxestiva sería a presencia dun farol de penedo a escintilar nas riveiras húmidas para aviso de mareantes.

Atrapamos da memoria colectiva a frase lapidaria do conde de Chatham, William Pitt: "Se noso fose o porto de Ferrol, tería uns fortes muros de prata". Pitt e as ilusións perdidas. Nos mellores tempos, as fortificacións ferrolás estaban dotadas con máis de cen canóns.

Desde a xanela do Arsenal observábase un mar abreviado. Co xantar cotián estaba a oferta dos movementos das nubes, partes meteorolóxicos de Bares e Ventoso, a manobra dos remolcadores, o dique, a correntada... Pasei a miña infancia cunha buguina na orella á escoita do rumor da auga, e esa aliteración, como un texto obrigatorio, era un anuncio de afiliación mariñeira.

Hoxe, xa de volta das grandes mareas, declaramos que a vida non é sempre unha travesía ben informada, hai moitas maneiras de ver os mapas, pero ben ve o que mira dúas veces a mesma paisaxe. Cómpre pensar que non existen máis obxectos trans-

12

literatura, se exceptuamos a grega. Tamén estaban as semellanzas, as almas adoptaban formas animais e os paxaros de Rhiannon, como en Armenteira, emboban os guerreiros coas súas garuladas. E sempre a sinfonía do océano:

A ónde iremos, dixo Eber Donn.

Por encima das nove ondas
a poñer os pés no paraíso,
contestou Aimergin.

Calquera de nós pode atopar no pasado a fantasía necesaria para alzar a barreira do tempo e crear actores, cómplices das nosas iniciativas. Sobén ao escenario da invención e así se escribe un primeiro acto ideolóxico. Estamos a falar do amor polos libros, liña de profecía onde estaba escrito o porvir como nos pousos de café da cunca; pero a navegación verídica era outra:

Enfiamos o estreito pola boca da ría de Ferrol, entre os castelos de San Felipe e A Palma, as ruínas do de San Martiño, o forte do Segundo, cun posto de vixía.

Bordéase o Pieiro e toda a dourada gracia do areal de Doniños, as baterías de cabo Prior, Santa Comba, con escala na praia de Covas, e bañarnos hemos nas ondas.

Polos idus de xuño, nunca antes, pasamos os rochedos e lamazais da Frouxeira e as longas dunas, sorteamos a enseada de Cedeira, nunha costa que se anima polo ritmo das mareas.

Avistamos punta Candieira, tan traidora e motivo da nosa precaución. Alí danse cita as rompentes. Na carta mariña, escala Mercator, elevacións e sondaxes puntéanse con intensidade, tanta é a trampa de cons que oculta a xerfa.

Nese campo da mirada, entre a punta do Cadro e a do Limo, cos tres Aguillóns e a caída da serra Capelada, a morrer no Ortegal, técese un escuro tapiz, a zona tenebrosa. Esta intensa

beleza aterroriza.

O cabo Ortegal, con doce restingas
e, unha delas, Cabalo Xoán.

A punta do Limo semella o Cabo do Mundo. As rochas, ne-
15

en barcos con madeira de pino, nin tampouco con abeto,
segundo é costume de curvar as barcas, senón que, cousa
admirable, aparellan sempre as naves con peles cosidas,
neste coiro percorren habitualmente o vasto mar.

Ao interese xeneralizado polos costumes celtas seguiu un
proceso de admiración persoal que suscitaba moitas preguntas:
sen compás, sen mapas, subían ata as illas en poucos días, pola
corrente do Golfo, o Corricán, enorme fita prateada e líquida. Nelas
incursións atlánticas, a marabilla das marabillas, tiña a infancia
os seus primeiros mitos, a primeira cortiza cultural.

Aproveitaba datos, sempre favorables, das xentes enigmáticas
creadoras da cultura dos menhires e da estela bifronte de
Sarria, onde se colocaran dentro dunha barca, en amable compañía,
un arroaz, un ave, un peixe. Aqueles atrevidos iniciaban
as batallas co escándalo das trompetas curvas e o detalle do
espasmo perverso, dotando ao campo de loita dun verdadeiro
efecto teatral. Era como unha arroutada que espantaba o inimigo.

Tamén facían antas para enterrar os mortos.

Pese a tan numerosos encantos —a lección continúa—, co
celtismo establecense perspectivas problemáticas, hai certos
abusos, pero tamén estaba claro que os historiadores ingleses,
tan rigorosos, tomaran sempre moi en serio esas expedicións
da prehistoria. Non se pode ver Irlanda desde A Coruña, mais
nese concepto erróneo da distancia expresaríase o desexo do
pobo do arco ártabro que estaba a erguer un faro na punta
Herminia.

A tales alturas, para unha lectora precoz e sen parada, semellante
épica ofrecía ao maxín infinitas posibilidades. Estaba
segura de que, entre os guerreiros da espada de ferro e aqueles
tipos de ollos claros da familia por parte de nai, tivera lugar
un gozoso encontro, despois de ter atravesado pontes e mares.
A literatura gaélica era un mundo profano onde as devocións
non apuntaban ao ceo, senón que a natureza e o mar
eran as palabras sagradas. Alí non había nada alleo, aquela poesía
forte e antiga sinalaba un país fóra do tempo; o Tain, os
fillos de Mil, unha epopea sempre dominada polas figuras de
valerosas mulleres, Maeve, Deirdree, como en ningunha outra
14

gros esmaltes raiados a esmeril, sempre brillan entre esgazos
de néboa. Os accidentes do litoral móvense, en escorzo, ondulacións
dunha desvirtuada imaxe entre os xogos do aire.

Aquí se palpa o medo e o misterio. Nós quedamos á marxe.
Non perdamos a lección, aquí non somos nada senón o temor
que nos embarga.

Neste rostro xeográfico de granito, os cantís sobrepassan os

seiscentos metros, os máis altos da Europa meridional. Frecuentemente ríos pantasmas, producto das chuvias torrenciais, precipítanse ao mar en fervenzas. Semella esta estructura mudas cariátides, anuncio de traxedias. Con ventos de rápido sopro é difícil remontar unha corrente desfavorable. Nesta soidade, entre o Cabo e os Aguillóns, algúns anos antes de que eu nacese, tres traíñeiras foran absorbidas, chuchadas no movemento enganoso dunha grande onda. O mediodía era claro e os mariñeiros, confiados. Sempre se narraba o episodio, sobre todo cando asomaban os temporais de inverno. Cavilaba eu no remuño feito polo desconcerto dunha balea extraviada, tan só cun áxil movemento de cola.

Este é o Atlántico e as temidas rexións da brétema que unha nena contempla sempre atónita. No entreacto estaba o Santo Andrés de Lonxe a xogar aos dados. Mundos de imprecisión, lugares de inútil rescate. Pois adiante.

Que nestas ansias de pasar o mar,
me mareo,
me anulo,
me cego.

Nunha natureza hostil de costa brava que sofre un gran retroceso pola erosión, as ladeiras desfanse, rodan os croios polas rampas ata as augas. Dentro da enseada de Cortes, velaí Teixido e Teixidelo. Unha vez más seguimos sendo nós as que escollemos o lugar para os nosos propósitos. Teixido ou a dura viaxe de iniciación podería ser o título da obra. Alí só chega a barca capaz de gañar a orela.

Santo Andrés de Teixido era a montaña cósmica, o centro de dominio sobre os mares do medo, a navegación como primeiros pasos para entender o mundo. Un xa chegamos ao pun-

16

to certo, ónfalos, todo o universo infantil das polifonías. Santo Andrés de Lonxe, a roda, vello invento, arredor da que xiran a vida e a morte. Tamén por terra eran vieiros de difícil acceso, o tabú da cova, o lugar do sagrado. Non convén faltar ao credo das tradicións hídricas, sucédense aquí os arquetipos: recolleremos do chan a herba armeria, evitaremos a serpe que mora baixo a laxe, botaremos migallas de pan á auga, panem in fonte mittere, que prohíbe o Dumiense, beberemos no rebordo da pedra, pois beber onde outros beberon franquea a porta de todos os secretos. Nun ceo, preferible sen lúa, faremos o amor e contaremos infinidade de estrelas. Tamén Cunqueiro avisa o director celeste, o estreleiro, para que lle procure a amante da longa noite. Nesta cita co culto da fertilidade, a vida debe de reproducirse nos mesmos recantos a onde acoden os mortos, co símbolo rexenerador da semente caída na terra.

Aquí as almas transmigran, atravesan secretos pasadizos de Hades, danse á metamorfose, nun traspaso ao mundo reptante das animalias. Santo Andrés de Lonxe non é ermida de alegrías

nin de incensos balsámicos. Non hai fondas nin pousadas. Cúmprese coa promesa e vaise. En cada cruce pode ter lugar un desgraciado encontro. As almas do exilio oen, pero nunca ven. Necesitan un guía con farol. Levábano así os vellos peregrinos.

As nenas, como as tribos primitivas, manexan os símbolos con facilidade, tentan inocentemente os mitos que alguén creou moitos anos antes para axudalas.

A herba de namorar,
a herba namoradeira,
non a busques, queridiño,
lévoa na faltriqueira.

San Andrés de Teixido,
ollos azules,
non me tires dos zocos,
non me rabuñas.

Hoxe os rostros dos deuses cambian, adoptan formas distintas, escurecen diante das novas realidades sociais. Aresto-

17

serven de indicador case obrigatorio no texto aberto da creatividade.

Verdadeiro préstamo literario, a poesía desprázase, enxendra outra poesía, pero aquí o dato preciso apóiese na navegación, o mar como espacio esencial e a volta cíclica ás patrias de orixe. Homero chama aos navegantes guías do home, seres levados polo destino a lugares adversos e insospeitados.

Coa lectura da Odisea descubríramos o que xa estaba dito, escóítase nela, infinitude de veces, a voz do poeta e moi pouco a voz do piloto. Exenta da beleza que lle presta ese rexistro, a Odisea non sería máis que unha curiosa expedición de cabotaxe, e Ulises unha figura de tebeo. ¿Que mariñeiro perdería vinte anos da súa vida desde Troia a Ítaca? Tocada pola máquina do prodixio, a xente entra, sae, sofre, acata os caprichos das divindades, pero é a bandeira do exilio a que ondea no alto dos mastros, a poesía do desterro, tantos anos lonxe do reino. Ulises, sempre envolto no romanticismo do heroe, preséntase como un ser doente, resignado a perder o tempo, iso si, con mulleres belidas de longas trenzas que, a pesar do agravio que lle impoñen coa prisión, o tratan a corpo de rei. Derrama amargas lágrimas, qué de recordos do fogar, e así e todo, entre as discordias do seu maldito fado aproveita ben o tempo: ten dous fillos con Circe e un con Calipso.

Penélope e Ulises, poesías diverxentes. Xiramos as agullas do reloxo e velaí a paciente Penélope. Despois do xusto repertorio das explicacións, tan longa foi a ausencia, a muller abre a porta da mansión de altos teitos e respira, aliviada.

Desafía entón a lei da gravidade, días e días ao asento do tecido doméstico, e traza a súa ruta, esta vez polo Atlántico.

A santiaguesa Isabel Barreto, moitos séculos despois, dirixe unha afouta viaxe ata as illas Filipinas e recibe do rei o título de almiranta, a única que sabemos con semellante honor. Significa este desvío que as heroínas que navegan deben de estar marcadas

pola ousadía. Ata hai pouco tempo, as andanzas de Odiseo non saíran do Mediterráneo. Aínda así, Bérard gastou catro tomos coas argalladas de Ulises nese ámbito. Hoxe debúxanse modernos itinerarios polo océano. O barco negro, co céfiro sempre de popa, aínda sen inventar a vela latina, alcanza as Canarias, Portugal, Irlanda e Circe atemorízase cos géyseres de Islandia... É que non hai unha Odisea, hai moitas.

19

ra, os accesos a Teixido son ben doados. Xa non existen as caldupeiras de Narón que preparaban o caldo para poder aturar as encostas. Nas seduccións colectivas de hoxe, idade de ouro das técnicas audiovisuais, son outros os símbolos que entran con forza polos ollos. Mais segue sendo de precepto contemplar en Ortegal un ocaso, Tabor, alquimia da luz operadora da nosa cultura. No promontorio móstranse, como en ningún outro sitio, fronte as columnas dos tres Aguillóns, incomparables incendios da dinámica solar. Somos un país vesperal, marcado polos divinos raios do oeste, de incesante esplendor.

Teixido ten aínda a complicidade dun mundo que oculta secretas consignas na natureza do sol que morre. É que moitos dos nosos desafíos xurdiron fronte a este mar sen illas nin refuxio; a nosa ollada dirixiuse aquí a averiguar as claves da distancia oceánica, se cadra veríamos aparecer unha barca coa imaxe dun santo que sempre chega polo mar. “Cando levanto a man, móvese Sirius”, dicía, pasmado, Laplace.

Dispostas estabamos para recibir revelacións asombrosas. Volvo a Teixido para recordar o romance de dona Xelda, pola subida de Chímparra e os amilladoiros. Compro sempre os indescifrables feticheis dos sanandreses, apóiome, confiada, no alto ramo do teixo.

As boas lecturas regresan sempre.

Como canon, a Odisea abarca un amplo territorio, aberto a toda a literatura de Occidente. Aí conflúen civilizacións e culturas nesa enorme expresión poética. Ocorre así, unhas poucas ideas fundamentais que van e veñen alimentan as lendas de todos os pobos.

Ler de novo a Odisea supón a oferta dunha ilusionada volta á adolescencia, etapa afastada no tempo, pero moi próxima ás preferencias persoais. Coa imaxinación aínda se pode ir e retornar dunha viaxe e acollernos de novo ao refuxio das illas. Na grandiosa epopea de Gilgamesh, escrita en táboas de arxila, moito antes de que Wooley descubrira Ur, un poeta lanzábase ao mar á procura da inmortalidade. Xa que os mitos non teñen fronteiras, Penélope, Ulises, Ítaca proxectan hoxe unha alongada sombra na nosa escrita. Os novos e os vellos horizontes líricos encárganse de demostralo. Os personaxes de Homero

18

Eu tamén navegar.

Este é o poder das palabras, estas son as chaves do encantamento que abren a poesía. Circulan polo sangue oliveiras ao

sol, as inscricións dos namorados nas paredes dos faros, o nome das caracolas, bagos de mención en columnas corintias, a paganía dos ocasos, todo iso que alguéén denominou coñecementos inútiles. E oxalá que nunca se acaben.

A volta de Penélope quedará, sen dúbida, para outra ocasión.

Non sei se ela, como Ulises, regresará á casa no mellor da súa idade.

Os lagos, nunca claros, arrastran co seu poder sobrenatural cidades enteiras ao fondo: Valverde, Lucerna, Antioquía, Ys. Son paraxes case sempre enigmáticas e nelas faise traballoso o movemento dos remos nas augas.

O lago de Doniños, illado do mar por unha barra fronteiriza, ocupa unha depresión que alcanza os once metros de profundidade, pero máis ben semella un enorme estanque, de auga doce, baixo a sombra dos piñeiro mansos. Nel péscanse, sen moita urxencia, troitas, anguías e algún ciprínido.

O lago de Valdoviño está encravado nun espacío de marismas, rico ecosistema de grande importancia biolóxica, que xuncos e nenúfares brancos engalanán. Garzas e parrulos mergullóns viven en paz e harmonía, e pola escuma enreda o mazarico.

Nos meses solares espállanse as areas como minúsculos poliedros e o potencial da luz estala en ascuas inconcibibles, filtracións de cores malvas, gacias, grises, que modifican as imaxes mariñas cun disparate de espellismos a arder nos ollos, poderosas brasas só para iniciadas. Sen lastre, cos brazos en aspas, a cativa collía impulso coa brisa ascendente mentres pasaban as tardes rodeadas de vida e un miñato a esculcaba. Pero voar, qué difícil. Ás veces amasaba as dunas como serva da gleba. Sería aquel o espectáculo das augas primordiais coas becacinas a beber nas ondas como no vaso sacro.

Foinos moi fácil establecer o lazo emocional entre o lago da Frouxeira e a cantiga de Esquíó.

Fernán de Esquíó, nobre trovador de San Martiño de Xubia e
21

Non é pois unha disidencia de última hora a revitalización de Penélope, tan oculta en si mesma e aburrida polo paso do tempo.

Só os traballos artesáns protexeróna do tedio. Non perderá tensión argumental nin deberíamos asustarnos por enviar a Penélope a outras latitudes. Ben merece, á fin, ampliar as vistas.

Queremos xogar cos mecanismos das transferencias, o fío conductor do nobelo debe de levala a un camiño de descubertas.

Penélope interpreta de novo o seu futuro e, ¿por que non?, fai un alto no Cais de Sodré antes de prepararse ao mundo dos puros e extremos finisterres, onde será recibida cos brazos abertos. É súa a decisión de abandonar a sombra dos cipreses sedentarios, conta cun barco para levar a cabo a abordaxe, conquistar outros momentos de felicidade e aprisionar nos peiraos outros cánticos de orela. Avista así un país de metáforas e proba o viño aromado de froitas, sazón de mar e callado no difícil mosaico dos socalcos, unha opción máis de

acordo cos tempos que corren. Qué sería, senón, do sentido da vida se nos detivesemos. Os símbolos só se manteñen se evolucionan. Sen esquecer que as más fermosas andanzas foron sempre irreais. No seu tempo, a xente cría cegamente que Dante baixara aos infernos, tan ben escrito estaba aquilo. O noso país convertido en lugar de mito. Nerio, como Ítaca, derradeira etapa de salvación. Se cadra, aínda haberá alguén que proteste por tanta indisciplina.

Declara o oráculo:

Que a banda do solpor é mar de mortos,
incerta, última luz, non terás medo.

Que ramos de loureiro erguen rapazas,
que cor malva se decide o acio.

Que acades destas patrias a vendima.

Que amaine o vento, beberás o viño.

Que sereas sen voz a vela embaten.

Que un sumario de xerfa polos cons.

Así falou Penélope:

Existe a maxia e pode ser de todos.

¿A que tanto nobelo e tanta historia?

20

Seu arco na mao, ás aves ferir,
e las que cantaban, léixalas guarir,
a las aves, meu amigo.

Seu arco na mao, ás aves tirar,
e las que cantaban non as quer matar,
a las aves, meu amigo.

Nas cantigas quedaba escrito o pensamento das mulleres, a ausencia do namorado, os cervos e as fontes, anotación de baños en lugares secretos. Había tamén admirables xogos verbais que lles choscaban o ollo á poesía do futuro:

Gran mal mi ven,
e non mi ven,
e verrá ben,
end' e por en,
moyr' eu.

As barcarolas de Xohán Zorro, Martín Codax, o almirante Paio Gómez Chariño, “as flores do meu amigo, briosas van no navío”. E de concertino, para interpretar un adagio moi triste, Mendiño, cunha cantiga de ría sobranceira: a namorada da illa, a laiarse do seu infortunio, pon de motivo un lamento fúnebre, desesperada ladaíña para resistir a dor, ora pro nobis, salvádeme, que morro:

eu atendendo meu amigo,
eu atendendo meu amigo,
eu atendendo meu amigo.

Nada sabemos da súa idade, acaso só unha meniña, enterrada logo nun cemiterio preto do mar. Para min, de todo corazón, era outra Annabel Lee, flor de desgracias na dramática queixa de Allan Poe.

Foran así lecturas de moita intensidade, ocultas con outras páxinas escritas, nunha maleta debaixo da cama, xunto cos abelorios dun colar roto. Versos en pequenos recantos, lingua
23

Neda, emparentado coa casa de Traba, hóspede na corte de don Dinís, é recordado co sobrenome de Fernán do Lago. As lendas sinálano como home de vida disoluta, coa voz aceda polo relento nocturno. Un Afonso de Esquío participou na conquista de Alxeciras e foi o primeiro en romper as cadeas que gardaban o porto; figuran elas no escudo de Neda. Dos Esquío quédanos a evidencia do apelido nas lápidas. O noso poeta, afeccionado ás cantigas de escarnio, sátiras radicais contra abadesas e prioresas, ensina a súa fase luminosa nunha cantiga, a única laquista, que eu saiba, de gran naturalidade descriptiva, sen aderezo ningún, coa precisión da música, nun memorial escrito en papel pautado. Sempre asociei, Rosalía á parte, a miña entrada no mundo de lecturas serias coas cantigas medievais, Esquío o primeiro. Acudía á cita tutelar, que ainda se mantén, como visita pedánea a un poeta nacional: alá iamos, á procura do mosteiro, polas travesas rotas da ponte do tren, a asolagarnos logo no curso do río Xubia, de augas albíantes, boísimas para o lavado dos lenzos da fábrica. Dáballe así a benvida á poesía autónoma, coa mesma ledicia que recibiamos o bolo de pan de Neda para o almoxo. Foi o meu ingreso no eido trobadoresco cunha inmersión puramente ritual. E, na fronde, os chuchameles, e o contrapunto da danza entre o cazador e as aves:

Vaiamos, irmana, vaiamos dormir
nas ribas do lago, ú eu andar vi
a las aves, meu amigo.

Vaiamos, irmana, vaiamos folgar
nas ribas do lago ú eu vi andar
a las aves, meu amigo.

En nas ribas do lago, ú eu andar vi
seu arco na mao, ás aves ferir,
a las aves, meu amigo.

En nas ribas do lago ú eu vi andar
seu arco na mao ás aves tirar,
a las aves, meu amigo.

22

O porto de Lorref son recordos da flota do bacallao, da fábrica de xeo e o carro —un vello e un cabalo canso— coa mercancía de reparto a gotejar no asfalto. As rúas do porto, que escapaban á meticolosa orde no trazado urbano, eran aproveitadas para fregar a louza nos patios de veciños e poñer a roupa ao clareo. As peixeiras bebían caña cos homes á madrugada e en calquera momento saía música dos locais onde sempre é de noite. Casas consignatarias, escudos dos consulados, Dinamarca, Inglaterra, a memoria repite o cheiro a brea e picadura do estanco, estreitiño, pintado de gris, onde vendían tamén

prensa e botóns de nácar. A mirada da nena presente xa o significado das ausencias, a certeza de que sempre haberá algo que non poderá ser, nunca, nin nese tempo en que todo é posible.

O mar é o absoluto. Só o pano que se despide marca a dirección da viaxe.

Manuel Antonio é, se cadra, a voz que non se escucha na Odisea. A súa profesión de mariño establece, en relación con outras voces poéticas, unha diferencia notable: fóra de calquera literatura, el é o que leva a crónica de a bordo e que consigna, con cadencia de marea, as vicisitudes das travesías. El é o protagonista de todas as metáforas. Nos seus versos vai o ritmo do que está afeito á exactitude, a medir o tempo e o espacio, trazando, de catro a catro, o mapa de coordenadas. Ninguén controla tanto a súa posición como un mariño; ninguén, tampouco, se atopa, como el, tan só.

Á noite, os barcos non navegan polo mar, senón polos vieiros do ceo. Coma nun espello de cabaret, pendurado no teito, o rumbo márcase por liñas invisibles que constrúen a orde do universo: azimut, derrota, declinación, deriva, o baile do compás, o asubío das drizas. De catro a catro, no octante do tempo, anota a repetición das ceremonias diárias que determinan a estructura do infinito.

Cadeas de ouro acenden as horas. Lúa e sombra. Se cadra, o ceo está más preto da nave que o cego abismo, a vertixe dos ollos afogados onde dorme a serpente mariña. Venus asoma; Casiopea pespunta con alfinetes o seu perfil, foxen as Pléiades. Detrás vén Orión, o cazador xigante; e no seu ombro brilla Ibn-al-Jauzá, Betelgeuse, Bellatrix a Guerreira, e Rigel, que astros son tantos como voyeur namorados. A fin de contas, as constela-

25

lustral a brillar nas paredes da alcoba. Igual que outras nenas aprendían a tocar a guitarra. Unha historia de primeiras experiencias, inocentes mensaxes escritas en botellas. E, con todo isto, concordantes, a maiola e a melancolía sen motivo aparente, síntomas dunha desarmada pubertade. É que nunca saían as contas: eran más as preguntas que as respuestas.

Da poesía trovadoresca, nosa cultura de séculos, pouco queda por decir. Son sempre verbas que expresan a auténtica marca do artista, como os bos viños claros, sen dispersión, de padal lento e moi difíciles de superar. As rimas dos trovadores fixeron silenciosa a miña arpa no ángulo escuro, pois nunca ousei imitalas, tanta mestría descubrira nelas.

Mirade por onde, aínda hoxe, serodia, para unha rexeneración periódica, acudo ao lago e aparece, involuntariamente, o número máxico do dorsal da infancia, paisaxes específicas nestas praias, tan cambiadas, pois outros mundos están en marcha, outras meniñas, se cadra menos crédulas. Sentir aínda a necesidade de que as ondas da orela me fagan entrega dun pretérito, moi ben definido, que non perdeu a gracia orixinal: o sentido da difícil idade escrita nas estrías da area. Porque sempre

houbo unha primeira vez que nos marcou cando tan só tiñamos uns poucos anos.

Nun tempo fun a dona da xerfa e das tormentas, dos rumbos e das illas. Naveguei polos nomes máis fermosos do mapa e dei en debuxar ronseis sobre as cartas, á procura de portos que xamais existiron. Nos libros descubrín valentes mariñeiros, capitáns co corazón aberto pola rosa dos ventos. Nos seus ollos levaban o sol de medianoite e o mediodía ecuatorial, e a embriaguez da brisa. Percorrín todos os mares nos andeis da biblioteca: un dedo sucio de tinta no planisferio, o mar enteiro o meu soño. E aprendín o curso das estrelas e a dicir adeus ás naves de paso.

Polo horizonte sempre cruzaba un barco e as fiestras enmarcaban xeometrías de guindastres, mastros, bandeiras. Na parede, o almanaque de taco de Miguel Maristany, Efectos Navais, da rúa San Francisco, coas lúas e as mareas e os ortos e os ocasos en puntual suceso. E o barómetro, que predicía as chuvias. Detrás dos muros brancos do Arsenal cabeceaban os paos do Galatea e chiaban as gaivotas.

24"

FONTES:

- MARCO, Aurora (2007). *Diccionario de mulleres galegas*. Galicia: Edicións A Nosa Terra. P.427-429.
- REAL ACADEMIA GALEGA, 2007. **Eu tamén navegar**. [online]. Galicia. Real Academia Galega. Disponible en : <<http://www.realacademiagalega.org>> [03/11/107].

Victoria Armesto

María Victoria Felisa Carlota Antonia Fernández-España y Fernández-Latorre más coñecida como Victoria Armesto, naceu na Coruña en 1925 e morreu en Madrid, no ano 1999. Muller xornalista, escritora e política, comezou a estudar bacharelato en 1930 na Coruña, de 1946 a 1949 continuou os seus estudos na Escola Oficial de Xornalismo de Madrid, onde obtivo o título. En 1950 casou con Felipe Fernández Armesto. Foi a vivir co seu marido a Nova York e Wahington e traballou coma correspondente no xornal da empresa familiar, *La Voz de Galicia*. Tamén colabora en *Pueblo* e *Semana*. Voltou a España en 1955, para despois trasladarse a Alemaña, onde seguiu traballando

coma correspondente en *La Voz de Galicia*. En 1966 voltou a España definitivamente. Foi nesta etapa cando comeza a súa faceta de escritora. En 1950 presentara unha novela ao concurso da Editorial “Bibliófilos Gallegos”, *El tiempo nuestro*, a cal foi recomendada para a súa edición.

Convidada polo Centro Galego de Buenos Aires, viaxou a Arxentina e entrou en contacto con emigrantes (Alonso Ríos, Rodolfo Prada, Pita Romero, Lorenzo Varela). Atraída pola política, formou parte de Alianza Popular, participou activamente e no ano 1977 obtivo acta de deputada no congreso. Foi a primeira muller que acedeu ao cargo de vicepresidenta da mesa do congreso.

Abandoou o PP en 1986 por non estar de acordo coa abstención que propugnara o partido no referéndum da OTAN. Fixo, tamén, unha breve incursión testemuñal en Coalición Galega.

Alén da súa participación en *La Voz de Galicia* é autora de numerosos traballos que foron publicados en revistas e actas, e tamén é autora das seguintes obras: *Dos gallegos: Feijoo y Sarmiento* (1964); *Galicia feudal* (1969, 1995); *Verbas Galegas* (1973); *Herminia* (1976); *Los hijos cautivos de Breogán: El rastro de Castelao en América* (1986); *Tradición y reforma en la vieja Coruña* (1987); *Una aproximación al periodismo coruñés* (1991); *Los liberales coruñeses* (1996). Foi galardoada co “Pedrón de Ouro” (1970) e a Medalla Castelao (1997).

FONTES:

- MARCO, Aurora (2007). *Diccionario de mujeres galegas*. Galicia: Edicións A Nosa Terra. P.162-163).

María Pura Lorenzana

Mª Pura del Rosario Lorenzana Prado naceu no ano 1907 en Lugo e morreu en 1997 en Santiago de Compostela. Cursou o Bacharelato por ensino libre desde 1921 ata

1924, para posteriormente estudar Filosofía e Letras en Santiago. En 1928 finalizou a carreira, e en setembro desde mesmo ano conseguiu o Grao de Licenciatura e obtivo o Premio Extraordinario. A súa tese de doutoramento finalizou coa investigación *El viaje de Sebastián Vizcaíno a las costas de California*. Tamén chegou a comezar a carreira de Dereito. En 1935 trasladase a vivir a Madrid onde continuou a carreira. Alí tamén dirixiu o colexio “Loreto”. Mais esta muller, antes da guerra civil, colaborara nas actividades do Seminario de Estudos Galegos na sección de Historia. Participou en actos galeguistas; pronunciou conferencias; escribiu... Na década dos 40 fundou e dirixiu o Instituto “Rosalía de Castro” de Santiago, onde foi directora ata a década dos 50.

Alén disto, foi inspectora de Ensino Medio, nos anos 60 foi nomeada Inspectora Xeral do distrito en Madrid durante tres ou catro anos. Pertenceu ao “Instituto González Fernández de Oviedo” do Consello Superior de Investigacións Científicas.

Como escritora destacan os traballos de investigación no campo histórico: *Mámoas de Saliñao. A anta de Albuime e a necrópole do monte da Morá*, en colaboración con Antonio Fraguas e Florentino Cuevillas. Tamén se interesou polos problemas de actualidade que preocupaban á sociedade galega. O 3 de maio de 1929 pronunciou unha conferencia que posteriormente foi impresa nos Suplementos da revista *Nós* (1931), organizada pola Asociación Católica Feminina de Santiago. Nesta acto, Pura Lorenzana fixo un eloxio da Galicia ante as mulleres da Asociación.

FONTES:

- MARCO, Aurora (2007). *Diccionario de mujeres galegas*. Galicia: Edicións A Nosa Terra. P.249-250.

Emilia Pardo Bazán

Naceu na Coruña no ano 1851 e morreu en Madriden 1921. recibiu unha educación exquisita como moitas mulleres da aristocracia e de clase alta. Accedeu á biblioteca familiar sendo moi nova e comezou a escribir poemas ós nove anos.

En 1868 casou con José Quiroga. En Madrid completou a súa formación nun colexio francés laico e mesturouse na vida social e cultural da capital.

En 1873, co seus pais e mailo seu marido, iniciou unha viaxe por varios países europeos, para proseguir a súa formación intelectual e coñecer o movemento literario europeo.

Cando voltou a España coñeceu a Francisco Giner de los Ríos, fundador da “Institución Libre de Enseñanza”, a través da cal entraría en contacto co krausismo, unha filosofía que tiña como obxectivo o perfeccionamento das persoas a través da educación.

No ano 1876 obtivo o premio do concurso convocado en Ourense para celebrar o Centenario de Feijoo, co ensaio *Estudio Crítico de las Obras del Padre Feijoo* (1877). En 1871 publicaría *Jaime*, un poemario dedicado ó seu primeiro fillo.

A década de 1880 coincide con inicio da produción narrativa e coa estética naturalista da que foi teórica e promulgadora. Este posicionamento suscitou unha polémica e algúns detractores acusárona de esnobismo e afrancesamento. O seu marido non soportou todas esas críticas e a parella acabou separándose.

Comezou a súa incursión no xénero narrativo coa obra *Pascual López. Autobiografía de un estudiante de Medicina* (1879); *Un viaje de Novios* (1883); *Los pazos de Ulloa* (1886); *La madre naturaleza* (1887), e *La piedra angular* (1891). Tamén escribiu algúns artículos recompilados en *la cuestión palpitante* (1883). Máis tarde escribiría novelas como *El cisne de Vilamorta* (1885), onde se mesturan elementos realistas e románticos; *Insolación* (1889); *Morriña* (1889); *La quimera* (1905), e *La sirena negra* (1908). Colaborou en revistas e xornais como articulista, ensaísta, cronista de viaxes e como autora de narracións curtas.

Anos antes fixérase cargo da dirección da *Revista de Galicia* (1880) e continuara con novas actividades relacionadas co xornalismo na revista *Nuevo Teatro Crítico* (1891)m fundado e escrita por ela para render homenaxe a Feijoo. Posteriormente, funda a *Biblioteca de la mujer*, na que ofrecía obras de temática feminista e contribuía

na educación das mulleres. Xunto a Concepción Arenal, Concepción Saíz, Filomena Dato Murvais, María Vinyals, María Barbeito y Cerviño entre outras, abordou a problemática das mulleres; tema moi frecuente na impresa nos últimas décadas do XIX.

Foi pioneira na causa do feminismo, xa que desde pequena vivira nun ambiente no que a educación era igual para os homes que para as mulleres; a súa primeira publicación adicoulla ó Padre Feixoo por defender os dereitos das mulleres no S.XVII; prologou as obras de Stuart Mill, feminista; en congresos, conferencias e ensaios defendeu estas cuestións: “La mujer española” en *La España moderna* (1890), “La educación del hombre y la mujer”, que leu no Congreso Hispano-Luso-Americano (1892).

Foi a primeira muller que obtivo o cargo de Presidenta na sección de Literatura do Ateneo de Madrid (1906), e a primeira Catedrática de Literatura Contemporánea de Linguas Neolatinas da Universidade Central de Madrid. En 1910 foi nomeada Conselleira de Institución pública e posteriormente socia de número da Sociedade Matritense de Amigos del País. Non obstante, non conseguiu ingresar na Real Academia de la lengua por ser muller.

Alén das obras xa mencionadas, tamén é autora de *San Francisco de Asís* (1892), biografía; *Al pie de la torre Eiffel* (1889) e *Por Francia y por Alemania* (1889); *Una cristalina. La prueba* (1890), novelas; *Memorias de un solterón* (1891), novela; *Doña Milagros* (1894), novela; *Por la España pintoresca* (1895), *Libro de viaxes*; *El tesoro de Gastón* (1897), novela; *Cuarenta días en la Exposición* (1900), colección de artigos; *Misterio* (1902), novela; *Por la Europa católica* (1902), impresións de viaxes; *El saludo de las brujas* (1909), novela; *Dulce Dueño* (1911), novela; *Hernán Cortés* (1914), biografía.

Los pazos de Ulloa

Emilia Pardo Bazán

Tomo I

- | -

Por más que el jinete trataba de sofrenarlo agarrándose con todas sus fuerzas a la única rienda de cordel y susurrando palabritas calmantes y mansas, el peludo rocin seguía empeñándose en bajar la cuesta a un trote cochinero que descuadernaba los intestinos, cuando no a trancos desigualísimos de loco galope. Y era pendiente de veras aquel repecho del camino real de Santiago a Orense en términos que los viandantes, al pasarlo, sacudían la cabeza murmurando que tenía bastante más declive del no sé cuántos por ciento marcado por la ley, y que sin duda al llevar la carretera en semejante dirección, ya sabrían los ingenieros lo que se pescaban, y alguna quinta de personaje político, alguna influencia electoral de grueso calibre debía andar cerca.

Iba el jinete colorado, no como un pimiento, sino como una fresa, encendimiento propio de personas linfáticas. Por ser joven y de miembros delicados, y por no tener pelo de barba, pareciera un niño, a no desmentir la presunción sus trazas sacerdotiales. Aunque cubierto de amarillo polvo que levantaba el trote del jaco, bien se advertía que el traje del mozo era de paño negro liso, cortado con la flojedad y poca gracia que distingue a las prendas de ropa de seglar vestidas por clérigos. Los guantes, despellejados ya por la tosca brida, eran asimismo negros y nuevecitos, igual que el hongo, que llevaba calado hasta las cejas, por temor a que los zarandeos de la trotada se lo hiciesen saltar al suelo, que sería el mayor compromiso del mundo. Bajo el cuello del desairado levitín asomaba un dedo de alzacuello, bordado de cuentas de abalorio. Demostraba el jinete escasa maestría hípica: inclinado sobre el arzón, con las piernas encogidas y a dos dedos de salir despedido por las orejas, leíase en su rostro tanto miedo al cuartago como si fuese algún corcel indómito rebosando fierza y bríos.

Al acabarse el repecho, volvió el jaco a la sosegada andadura habitual, y pudo el jinete enderezarse sobre el aparejo redondo, cuya anchura incommensurable le había descoyuntado los huesos todos de la región sacro-ilíaca. Respiró, quitóse el sombrero y recibió en la frente sudorosa el aire frío de la tarde. Caían ya oblicuamente los rayos del sol en los zarzales y setos, y un peón caminero, en mangas de camisa, pues tenía su chaqueta colocada sobre un mojón de granito, daba lánguidos azadonazos en las hierbecillas nacidas al borde de la cuneta. Tiró el jinete del ramal para detener a su cabalgadura, y ésta, que se había dejado en la cuesta abajo las ganas de trotar, paró inmediatamente. El peón alzó la cabeza, y la placa dorada de su sombrero relució un instante.

-¿Tendrá usted la bondad de decirme si falta mucho para la casa del señor marqués de Ulloa?

-¿Para los Pazos de Ulloa? -contestó el peón repitiendo la pregunta.

-Eso es.

-Los Pazos de Ulloa están allí -murmuró extendiendo la mano para señalar a un punto en el horizonte.- Si la bestia anda bien, el camino que queda pronto se pasa... Ahora tiene que seguir hasta aquel pinar ¿ve? y luego le cumple torcer a mano izquierda, y luego le cumple bajar a mano derecha por un atajito, hasta el crucero... En el crucero ya no tiene pérdida, porque se ven los Pazos, una *construcción* muy grandísima...

-Pero... ¿como cuánto faltará? -preguntó con inquietud el clérigo.

Meneó el peón la tostada cabeza.

-Un bocadito, un bocadito...

Y sin más explicaciones, emprendió otra vez su desmayada faena, manejando el azadón lo mismo que si pesase cuatro arrobas.

Se resignó el viajero a continuar ignorando las leguas de que se compone un *bocadito*, y taloneó al rocín. El pinar no estaba muy distante, y por el centro de su sombría masa serpeaba una trocha angostísima, en la cual se colaron montura y jinete. El sendero, sepultado en las oscuras profundidades del pinar, era casi impracticable; pero el jaco, que no desmentía las aptitudes especiales de la raza caballar gallega para andar por mal piso, avanzaba con suma precaución, cabizbajo, tanteando con el casco, para sortear cautelosamente las zanjas producidas por la llanta de los carros, los pedruscos, los troncos de pino cortados y atravesados donde hacían menos falta. Adelantaban poco a poco, y ya salían de las estrecheces a senda más desahogada, abierta entre pinos nuevos y montes poblados de aliaga, sin haber tropezado con una sola heredad labradía, un plantío de coles que revelase la vida humana. De pronto los cascos del caballo cesaron de resonar y se hundieron en blanda alfombra: era una camada de estiércol vegetal, tendida, según costumbre del país, ante la casucha de un labrador. A la puerta una mujer daba de mamar a una criatura. El jinete se detuvo.

-Señora, ¿sabe si voy bien para la casa del marqués de Ulloa?

-Va bien, va...

-¿Y... falta mucho?

Enarcamiento de cejas, mirada entre apática y curiosa, respuesta ambigua en dialecto:

-La carrerita de un can...

¡Estamos frescos!, pensó el viajero, que si no acertaba a calcular lo que anda un can en una carrera, barruntaba que debe ser bastante para un caballo. En fin, en llegando al crucero vería los Pazos de Ulloa... Todo se le volvía buscar el atajo, a la derecha... Ni señales. La vereda, ensanchándose, se internaba por tierra montañosa, salpicada de

manchones de robledal y algún que otro castaño todavía cargado de fruta: a derecha e izquierda, matorrales de brezo crecían desparramados y oscuros. Experimentaba el jinete indefinible malestar, disculpable en quien, nacido y criado en un pueblo tranquilo y soñoliento, se halla por vez primera frente a frente con la ruda y majestuosa soledad de la naturaleza, y recuerda historias de viajeros robados, de gentes asesinadas en sitios desiertos.

-¡Qué país de lobos! -dijo para sí, tétricamente impresionado.

Alegrósele el alma con la vista del atajo, que a su derecha se columbraba, estrecho y pendiente, entre un doble vallado de piedra, límite de dos montes. Bajaba fiándose en la maña del jaco para evitar tropezones, cuando divisó casi al alcance de su mano algo que le hizo estremecerse: una cruz de madera, pintada de negro con filetes blancos, medio caída ya sobre el murallón que la sustentaba. El clérigo sabía que estas cruces señalan el lugar donde un hombre pereció de muerte violenta; y, persignándose, rezó un padrenuestro, mientras el caballo, sin duda por olfatear el rastro de algún zorro, temblaba levemente empinando las orejas, y adoptaba un trotecillo medroso que en breve le condujo a una encrucijada. Entre el marco que le formaban las ramas de un castaño colosal, erguiese el crucero.

Tosco, de piedra común, tan mal labrado que a primera vista parecía monumento románico, por más que en realidad sólo contaba un siglo de fecha, siendo obra de algún cantero con pujos de escultor, el crucero, en tal sitio y a tal hora, y bajo el dosel natural del magnífico árbol, era poético y hermoso. El jinete, tranquilizado y lleno de devoción, pronunció descubriendose: «Adorámoste, Cristo, y bendecímoste, pues por tu Santísima Cruz redimiste al mundo», y de paso que rezaba, su mirada buscaba a lo lejos los Pazos de Ulloa, que debían ser aquel gran edificio cuadrilongo, con torres, allá en el fondo del valle. Poco duró la contemplación, y a punto estuvo el clérigo de besar la tierra, merced a la huida que pegó el rocín, con las orejas enhiestas, loco de terror. El caso no era para menos: a cortísima distancia habían retumbado dos tiros.

Quedóse el jinete frío de espanto, agarrado al arzón, sin atreverse ni a registrar la maleza para averiguar dónde estarían ocultos los agresores; mas su angustia fue corta, porque ya del ribazo situado a espaldas del crucero descendía un grupo de tres hombres, antecedido por otros tantos canes perdigueros, cuya presencia bastaba para demostrar que las escopetas de sus amos no amenazaban sino a las alimañas monteses.

El cazador que venía delante representaba veintiocho o treinta años: alto y bien barbado, tenía el pescuezo y rostro quemados del sol, pero por venir despechugado y sombrero en mano, se advertía la blancura de la piel no expuesta a la intemperie, en la frente y en la tabla de pecho, cuyos diámetros indicaban complexión robusta, supuesto que confirmaba la isleta de vello rizoso que dividía ambas tetillas. Protegían sus piernas recias polainas de cuero, abrochadas con hebilla hasta el muslo; sobre la ingle derecha flotaba la red de bramante de un repleto morral, y en el hombro izquierdo descansaba una escopeta moderna, de dos cañones. El segundo cazador parecía hombre de edad madura y condición baja, criado o colono: ni hebillas en las polainas, ni más morral que un saco de grosera estopa; el pelo cortado al rape, la escopeta de pistón, viejísima y atada con cuerdas; y en el rostro, afeitado y enjuto y de energicas facciones rectilíneas, una expresión de encubierta sagacidad, de astucia salvaje, más propia de un piel roja que de un europeo. Por lo que hace al tercer cazador, sorprendióse el jinete al notar que

era un sacerdote. ¿En qué se le conocía? No ciertamente en la tonsura, borrada por una selva de pelo gris y cerdoso, ni tampoco en la rasuración, pues los duros cañones de su azulada barba contaría un mes de antigüedad; menos aún en el alzacuello, que no traía, ni en la ropa, que era semejante a la de sus compañeros de caza, con el aditamento de unas botas de montar, de charol de vaca muy descascaradas y cortadas por las arrugas. Y no obstante trascendía a clérigo, revelándose el sello formidable de la ordenación, que ni aun las llamas del infierno consiguen cancelar, en no sé qué expresión de la fisonomía, en el aire y posturas del cuerpo, en el mirar, en el andar, en todo. No cabía duda: era un sacerdote.

Aproximóse al grupo el jinete, y repitió la consabida pregunta:

-¿Pueden ustedes decirme si voy bien para casa del señor marqués de Ulloa?

El cazador alto se volvió hacia los demás, con familiaridad y dominio.

-¡Qué casualidad! -exclamó-. Aquí tenemos al forastero... Tú, Primitivo... Pues te cayó la lotería: mañana pensaba yo enviarte a Cebre a buscar al señor... Y usted, señor abad de Ulloa... ¡ya tiene usted aquí quien le ayude a arreglar la parroquia!

Como el jinete permanecía indeciso, el cazador añadió:

-¿Supongo que es usted el recomendado de mi tío, el señor de la Lage?

-Servidor y capellán... -respondió gozoso el eclesiástico, tratando de echar pie a tierra, ardua operación en que le auxilió el abad-. ¡Y usted... -exclamó, encarándose con su interlocutor- es el señor marqués?

-¿Cómo queda el tío? ¿Usted... a caballo desde Cebre, eh? -repuso éste evasivamente, mientras el capellán le miraba con interés rayano en viva curiosidad. No hay duda que así, varonilmente desaliñado, húmeda la piel de transpiración ligera, terciada la escopeta al hombro, era un cacho de buen mozo el marqués; y sin embargo, despedía su arrogante persona cierto tufillo bravío y montaraz, y lo duro de su mirada contrastaba con lo afable y llano de su acogida.

El capellán, muy respetuoso, se deshacía en explicaciones.

-Sí, señor; justamente... En Cebre he dejado la diligencia y me dieron esta caballería, que tiene unos arreos, que vaya todo por Dios... El señor de la Lage, tan bueno, y con el humor aquél de siempre... Hace reír a las piedras... Y guapote, para su edad... Estoy reparando que si fuese su señor papá de usted, no se le parecería más... Las señoritas, muy bien, muy contentas y muy saludables... Del señorito, que está en Segovia, buenas noticias. Y antes que se me olvide...

Buscó en el bolsillo interior de su levitón, y fue sacando un pañuelo muy planchado y doblado, un *Semanario* chico, y por último una cartera de tafilete negro, cerrada con elástico, de la cual extrajo una carta que entregó al marqués. Los perros de caza, despeados y anhelantes de fatiga, se habían sentado al pie del crucero; el abad picaba con la uña una tagarnina para liar un pitillo, cuyo papel sostenía adherido por una punta al borde de los labios; Primitivo, descansando la culata de la escopeta en el suelo, y en

el cañón de la escopeta la barba, clavaba sus ojuelos negros en el recién venido, con pertinacia escrutadora. El sol se ponía lentamente en medio de la tranquilidad otoñal del paisaje. De improviso el marqués soltó una carcajada. Era su risa, como suya, vigorosa y pujante, y, más que comunicativa, despótica.

-El tío -exclamó, doblando la carta- siempre tan guasón y tan célebre... Dice que aquí me manda un santo para que me predique y me convierta... No parece sino que tiene uno pecados: ¿eh, señor abad? ¿Qué dice usted a esto? ¿Verdad que ni uno?

-Ya se sabe, ya se sabe -masculló el abad en voz bronca... Aquí todos conservamos la inocencia bautismal.

Y al decirlo, miraba al recién llegado al través de sus erizadas y salvajinas cejas, como el veterano al inexperto recluta, sintiendo allá en su interior profundo desdén hacia el curita barbilindo, con cara de niña, donde sólo era sacerdotal la severidad del rubio entrecejo y la compostura ascética de las facciones.

-¿Y usted se llama Julián Álvarez? -interrogó el marqués.

-Para servir a usted muchos años.

-¿Y no acertaba usted con los Pazos?

-Me costaba trabajo el acertar. Aquí los paisanos no le sacan a uno de dudas, ni le dicen categóricamente las distancias. De modo que...

-Pues ahora ya no se perderá usted. ¿Quiere montar otra vez?

-¡Señor! No faltaba más.

-Primitivo -ordenó el marqués-, coge del ramal a esa bestia.

Y echó a andar, dialogando con el capellán que le seguía. Primitivo, obediente, se quedó rezagado, y lo mismo el abad, que encendía su pitillo con un misto de cartón. El cazador se arrimó al cura.

-¿Y qué le parece el rapaz, diga? ¿Verdad que no mete respeto?

-Boh... Ahora se estila ordenar *miquitrefes*... Y luego mucho de alzacuellitos, guantecitos, perejiles con escarola... ¡Si yo fuera el arzobispo, ya les daría el demontre de los guantes!

FONTES:

- MARCO, Aurora (2007). *Diccionario de mulleres galegas*. Galicia: Edicións A Nosa Terra. P.323-326.

- FREIRE, ANA M. **Emilia Pardo Bazán**. [online]. España.
Taller digital. Disponible en : <
http://www.cervantesvirtual.com/bib_autor/pardo_bazan/index.shtml >
[09/11/107].

ROSALÍA DE CASTRO

Nada en 1837, é autora da primeira Obra Mestra da literatura galega contemporánea, *Cantares gallegos* (1863), coa que comeza o Rexurdimento das Letras Galegas.

A partir de 1840, Santiago de Compostela, cidade onde nacera Rosalía, comeza a ser un centro cultural de primeira magnitude e berce de moitos dos compoñentes da xeración de 1846 de orientación galeguista. Foi nesta cidade onde estudou debuxo e música, disciplinas axeitadas para a instrucción das mulleres naquela época, posiblemente na Sociedad Económica de Amigos del País, institución que acollía ós mozos progresistas como o Liceo de la Juventud.

O Liceo de la Juventud foi unha sociedade artística e recreativa fundada en 1947 onde se celebraban festas literarias e musicais ás que Rosalía asistía. Entre as actividades había representacións teatrais, e hai constancia da participación de Rosalía como protagonista de *Rosmunda*, de Gil y Zárate no ano 1852. En 1860 tamén fixo un papel na obra *Antonio de Leiva*, de Juan de Ariza.

Canto a súa obra, Rosalía salientou como poeta, aínda que foi unha narradora un tanto orixinal, xa que algunha das súas noveleas, escritas en castelán, eran moi superiores ás que se publicaban naquela época.

O seu primeiro poemario foi *La Flor* (1857), unha breve colección de poemas románticos. Máis tarde publicou *A mi madre* (1863), edición limitada na que o poeta expresa a dor pola morte da súa nai. No mesmo ano no que publicara este libro, tamén publicou *Cantares Gallegos*, un libro trascendental para a literatura e cultura galegas,

obra fundacional do Rexurdimento he escrito en galego. Inséntase na corrente postromántica de tendencia popularista e narrativa, mais trascende o folklore. Os aspectos apoloxéticos e reivindicativos (exaltación de Galicia e das súas xentes, a beleza da lingua, os costumes; a resposta ás ofensas einxustizas contra a terra) poesía social que fai desta obra unha das grandes realizacións literarias do S.XIX.

O libro consta de trinta e seis composicións na segunda edición (1872), precedidos dun prólogo en prosa no que a autora explica os seus propósitos e explica a súa xénese. Os poemas non levan título, e hai poemas de temática amorosa –en forma de monólogo ou diálogo–; de costumes, humor e sátira; soaciais ou patrióticos, inspirados na emigración ou no menosprezo por todo o galego; e dou autobiográficos (“Campanas de Bastabales”, “Como chove miudiño”).

En 1880 publicou o segundo e derradeiro poemario en galego, *Follas Novas*. O libro ábrese cun preámbulo da autora no que explica a razón pola cal o escribíu e o seu contido, que se atopa entre o social e o persoal, entre as dores íntimas e das que sufrían ó seu arredor. Con este libro ensaia unha poesía de acento universal en lingua galega. Nas cinco partes deste libro mestúranse diversos temas. A visión costumista e social de Galicia, mais agora o relevante son as partes nas que predomina o lirismo subxectivo para darmos a coñecer a súa visión da vida e do mundo, unha visión pesimista; a necesidade que experimenta o ser humano de sufrir; o temor á felicidade; o amor como sufrimento e desgraza; a problemática humana sobre o sentido da vida e da morte.

En las orillas del Sar (1884) é unha das principais obras poéticas da literatura española do S.XIX. Este libro trata temas como a fugacidade do tempo; a miseria do campesiño galego que se vía obrigado a emigrar; a morte como liberación, etc.

Rosalía tamén cultivou a novela romántica en *La hija del mar* (1859), *Flavio* (1861) e *El primer loco* (1881). *Ruinas* (1866) é un cadro de costumes. A primacía na obra narrativa foi *El caballero de las botas azules* (1867) onde mestura elementos realistas e fantásticos, con fondo simbólico, e ten unha sátira social relacionada coas ideas dos socialistas utópicos.

Na prosa en galego destaca “Canto gallego”, que foi publicado anos máis tarde trala súa morte no *Almanaque gallego* de Castro López (1923).

En 1985, en conmemoración ó centenario da súa morte, celebrouse o *Congreso Internacional sobre Rosalía de Castro e o seu tempo*. Nos traballos presentados, tratáronse visións inéditas e renovadoras, con especial incidencia na vertente feminista que aparece no ensaio en prosa “Las literatas. Carta a Eduarda”, publicado en *Almanaque de Galicia* (1865).

En *La hija del mar* denuncia a discriminación da muller da súa época. Da mesma forma, novas lecturas dos seus libros en verso, mostran a denuncia da marxinalización das mulleres.

Rosalía de Castro foi traducida a numerosas linguas e foi obxecto de moitas teses de doutoramento. De gran utilidade para o estudo e análise da súa vida e obra, é a obra monumental en tres volumes *Rosalía de Castro. Documentación biográfica e bibliografía crítica* (1990-1993). *Rosalía de Castro. Estudios sobre a vida e a obra* (2000), constitúe tamén un gran instrumento para a investigación desta fisura tan importante na cultura galega.

Cantares Gallegos--- Nº III (Fragmento)

Dulce Rosalia Castro

Cantan os galos pr'o día:
érguete, meu ben, e váite.
_¿Cómo m' hei d'ir, queridiña
Cómo m'hei d'ir e deixarte?

_D'eses teus olliños negros
como doas relumbrantes,
Hastra nosas mans unidas
As bágoas ardentes caen.
¿Cómo m'hei d'ir si te quero?
¿Cómo m'hei d'ir e deixarte,
Si co'a lengua me desbotas
E c'o curazón m'atraes?
N-un corruncho d'o teu leito
Cariñosa m'abrigaches;
C'o teu manso calorío
os fríos pés me quentastes;
E d'aqui xuntos miramos

Por antr'o verde ramaxe,
Cal iba correndo a lua
Por enriba d'os pinares.

¿Cómo queres que te deixe
Cómo que de ti m'aparte,
Si más qu'a mel eres dulce
E más qu'as froles soave?

Xa cantan os paxariños,
Érguete, meu ben, que é tarde.

Connigo, meu queridiño,
Mitá d'a noite pasaches.

_Irei; más dame un biquiño
antes que de ti m'aparte,
Qué esos labiños de rosa
Inda non sei cómo saben.

.....

Así te quero, meu ben,
Com'un santo d'os altares;
Mais fuxe... qu'o sol dourado
Por riba dós montes saye.

FONTES:

- MARCO, Aurora (2007). *Diccionario de mulleres galegas*. Galicia: Edicións A Nosa Terra. P.99-103.
- DE CASTRO, Rosalía (1989). *Cantares Gallegos*. Madrid: Letras hispánicas (Cátedra).

VIRGINIA WOOLF

Virginia Stephen naceu no ano 1882 en Londres; era filla de Leslie Stephen, un prestixioso crítico literario. Virginia morreu no ano 1941.

Consciente das súas limitacións en canto a privación dunha cultura polo feito de ser muller, formouse na súa casa. Coñece ós amigos intelectuais que o seu irmán maior

Thoby fai na sociedade do King's College de Cambridge “Os Apóstolos”. Este grupo de elitistas reuníanse frecuentemente na casa que os irmáns Stephen alugan no barrio londinense de Bloomsbury, nome polo que son coñecidos.

Entre 1907 e 1930 pasarán por Bloomsbury numerosos e prestixiosos economistas, críticos literarios, filósofos, críticos de arte, pintores, escritores como T.S. Eliot ou Aldous Huxley, e o escritor e político socialista Leonard Woolf, co que Virginia casa en 1912.

O grupo compartía certos ideais e valores como o agnosticismo, a busca de novas formas fronte á antiga orde vitoriana e a liberdade do individuo.

Virginia viuse influída polo espírito Bloomsfield e comezou a tomarse a literatura como unha verdadeira profesión. Comprendida e apoiada polo seu marido, fundaron en 1917 a Hogarth press, unha imprenta independente na que se publicaban moitos dos escritos de Virginia e doutra xente de Bloomsbury.

Alentada por unha época de cambio e polo espírito decostrucciónista de Bloomsbury, sentíase como unha muller escribindo nun mundo de homes, mais pouco a pouco foi atopando a súa voz. En moitos dos seus libros analizou as dificultades da muller para acceder á escritura ó longo da historia e de como unha vez inmersa nese mundo, o camiño para atopar unha voz propia, supón un gran exercicio intelectual e moral. Investigou, tamén, o significado e a forma na que o público entende o labor intelectual feito por unha muller; os prexuízos existentes, etc. Tamén contribuíu á reflexión feminista con *A Room of One's Own* (1929) e *Three Guineas* (1938), alén de participar en moitas conferencias.

Ademais, son salientables outras novelas como *Orlando* (1928), onde o narrador ten unha mente andróxina, *The Waves* (1931) e *Between the Acts* (1941).

Algunhas das novelas de Virginia foron adaptadas ó cine, como *Orlando* e moi recentemente *As Horas*.

Virginia é unha das escritoras que máis experimentou dun xeito modernista técnicas e temáticas novas. O seu estilo recrea unha prosa poética onde a acción queda minimizada ó máximo, primando as sensacións e onde a realidade é entendida como un todo cheo de complexas percepcións persoais de corte intimista que se afastan do habitual. Foxe das superficialidades e recrea nos seus escritos intervalos que quedan na nosa memoria para sempre.

É a literatura de Woolf, una literatura difícil, evocativa, na que se xoga coas palabras e as sensacións. O valor suxestivo das palabras e das sensacións chega a alcanzar matices místicos. Neste tipo de literatura hai que buscar de xeito activo o significado e a forma das palabras e das frases.

Parte da súa experimentación literaria, queda recollida nos seus relatos: *Retrato dunha Londiniense* (1932), *Amarcana parede* (1971), *Kew Gardens* (1919), *Unha novela non escrita* (1920) e o máis feminista dos seus relatos *A muller no espello: un reflexo* (1929).

“TWO

The scene, if I may ask you to follow me, was now changed. The leaves were still falling, but in London now, not Oxbridge; and I must ask you to imagine a room, like many thousands, with a window looking across people's hats and vans and motor-cars to other windows, and on the table inside the room a blank sheet of paper on which was written in large letters WOMEN AND FICTION, but no more. The inevitable sequel to lunching and dining at Oxbridge seemed, unfortunately, to be a visit to the British Museum. One must strain off what was personal and accidental in all these impressions and so reach the pure fluid, the essential oil of truth. For that visit to Oxbridge and the luncheon and the dinner had started a swarm of questions. Why did men drink wine and women water? Why was one sex so prosperous and the other so poor? What effect has poverty on fiction? What conditions are necessary for the creation of works of art?—a thousand questions at once suggested themselves. But one needed answers, not questions; and an answer was only to be had by consulting the learned and the unprejudiced, who have removed themselves above the strife of tongue and the confusion of body and issued the result of their reasoning and research in books

which ‘are to be found in the British Museum. If truth is not to be found, on the shelves of the British Museum, where, I asked myself, picking up a notebook and a pencil, is truth?’

Thus provided, thus confident and enquiring, I set out in the pursuit of truth. The day, though not actually wet, was dismal, and the streets in the neighbourhood of the Museum were full of open coal-holes, down which sacks were showering; four-wheeled cabs were drawing up and depositing on the pavement corded boxes containing, presumably, the entire wardrobe of some Swiss or Italian family seeking fortune or refuge or some other desirable commodity which is to be found in the boarding-houses of Bloomsbury in the winter. The usual hoarse-voiced men paraded the streets with plants on barrows. Some shouted; others sang. London was like a workshop. London was like a machine. We were all being shot backwards and forwards on this plain foundation to make some pattern. The British Museum was another department of the factory. The swing-doors swung open; and there one stood under the vast dome, as if one were a thought in the huge bald fore head which is so splendidly encircled by a band of famous names. One went to the counter; one took a slip of paper; one opened a volume of the catalogue, and the five dots here indicate five separate minutes of stupefaction, wonder and bewilderment. Have you any notion of how many books are written about women in the course of one year? Have you any notion how many are written by men? Are you aware that you are, perhaps, the most discussed animal in the universe? Here had I come with a notebook and a pencil proposing to spend a morning reading, supposing’ that at the end of the morning I should have transferred the truth to my notebook. But I should need to be a herd of elephants, I thought, and a wilderness of spiders, desperately referring to the animals that are reputed longest lived and most multitudinously eyed, to cope with all this. I should need claws of steel and beak of brass even to penetrate the husk. How shall I ever find the grains of truth embedded in all this mass of paper? I asked myself, and in despair began running my eye up and down the long list of titles. Even the names of the books gave me food for thought. Sex and its nature might well attract doctors and biologists; but what was surprising and difficult of explanation was the fact that sex—woman, that is to say—also attracts agreeable essayists, light-fingered novelists, young men who have taken the M.A. degree; men who have taken no degree; men who have no apparent qualification save that they are not women. Some of these books were, on the face of it,

frivolous and facetious; but many, on the other hand, were serious and prophetic, moral and hortatory. Merely to read the titles suggested innumerable schoolmasters, innumerable clergymen mounting their platforms and pulpits and holding forth with loquacity which far exceeded the hour usually allotted to such discourse on this one subject. It was a most strange phenomenon; and apparently—here I consulted the letter M—one confined to the male sex. Women do not write books about men—a fact that I could not help welcoming with relief, for if I had first to read all that men have written about women, then all that women have written about men, the aloe that flowers once in a hundred years would flower twice before I could set pen to paper. So, making a perfectly arbitrary choice of a dozen volumes or so, I sent my slips of paper to lie in the wire tray, and waited in my stall, among the other seekers for the essential oil of truth.

What could be the reason, then, of this curious disparity, I wondered, drawing cart-wheels on the slips of paper provided by the British taxpayer for other purposes. Why are women, judging from this catalogue, so much more interesting to men than men are to women? A very curious fact it seemed, and my mind wandered to picture the lives of men who spend their time in writing books about women; whether they were old or young, married or unmarried, red-nosed or hump-backed—anyhow, it was flattering, vaguely, to feel oneself the object of such attention provided that it was not entirely bestowed by the crippled and the infirm—so I pondered until all such frivolous thoughts were ended by an avalanche of books sliding down on to the desk in front of me. Now the trouble began. The student who has been trained in research at Oxbridge has no doubt some method of shepherding his question past all distractions till it runs into his answer as a sheep runs into its pen. The student by my side, for instance, who was copying assiduously from a scientific manual, was, I felt sure, extracting pure nuggets of the essential ore every ten minutes or so. His little grunts of satisfaction indicated so much. But if, unfortunately, one has had no training in a university, the question far from being shepherded to its pen flies like a frightened flock hither and thither, helter-skelter, pursued by a whole pack of hounds. Professors, schoolmasters, sociologists, clergymen, novelists, essayists, journalists, men who had no qualification save that they were not women, chased my simple and single question—Why are some women poor?—until it became fifty questions; until the fifty questions leapt frantically into midstream and were carried away. Every page in my notebook was scribbled over with notes. To show the state of mind I was in, I will read you a few of them, explaining

that the page was headed quite simply, WOMEN AND POVERTY, in block letters; but what followed was something like this (...)

(...) Here I drew breath and added, indeed, in the margin, Why does Samuel Butler say, ‘Wise men never say what they think of women’? ‘Wise men never say anything else apparently. But, I continued, leaning back in my chair and looking at the vast dome in which I was a single but by now somewhat harassed thought, what is so unfortunate is that wise men never think the same thing about women. Here is Pope:

Most women have no character at all.

And here is La Bruyère:

Les femmes sont extrêmes, elles sont meilleures ou pires que les hommes——

a direct contradiction by keen observers who were contemporary. Are they capable of education or incapable? Napoleon thought them incapable. Dr Johnson thought the opposite.^[3] Have they souls or have they not souls? Some savages say they have none. Others, on the contrary, maintain that women are half divine and worship them on that account.^[4] Some sages hold that they are shallower in the brain; others that they are deeper in the consciousness. Goethe honoured them; Mussolini despises them. Wherever one looked men thought about women and thought differently. It was impossible to make head or tail of it all, I decided, glancing with envy at the reader next door who was making the neatest abstracts, headed often with an A or a B or a C, while my own notebook rioted with the wildest scribble of contradictory jottings. It was distressing, it was bewildering, it was humiliating. Truth had run through my fingers. Every drop had escaped.

[3] “Men know that women are an overmatch for them, and therefore they choose the weakest or the most ignorant. If they did not think so, they never could be afraid of women knowing as much as themselves.” . . . In justice to the sex, I think it but candid to acknowledge that, in a subsequent conversation, he told me that he was serious in what he said.’—BOSWELL, THE JOURNAL OF A TOUR TO THE HEBRIDES.

[4] The ancient Germans believed that there was something holy in women, and accordingly consulted them as oracles.'—FRAZER, GOLDEN BOUGH.

I could not possibly go home, I reflected, and add as a serious contribution to the study of women and fiction that women have less hair on their bodies than men, or that the age of puberty among the South Sea Islanders is nine—or is it ninety?—even the handwriting had become in its distraction indecipherable. It was disgraceful to have nothing more weighty or respectable to show after a whole morning's work. And if I could not grasp the truth about W. (as for brevity's sake I had come to call her) in the past, why bother about W. in the future? It seemed pure waste of time to consult all those gentlemen who specialize in woman and her effect on whatever it may be—politics, children, wages, morality—numerous and learned as they are. One might as well leave their books unopened.

But while I pondered I had unconsciously, in my listlessness, in my desperation, been drawing a picture where I should, like my neighbour, have been writing a conclusion. I had been drawing a face, a figure. It was the face and the figure of Professor von X engaged in writing his monumental work entitled THE MENTAL, MORAL, AND PHYSICAL INFERIORITY OF THE FEMALE SEX. He was not in my picture a man attractive to women. He was heavily built; he had a great jowl; to balance that he had very small eyes; he was very red in the face. His expression suggested that he was labouring under some emotion that made him jab his pen on the paper as if he were killing some noxious insect as he wrote, but even when he had killed it that did not satisfy him; he must go on killing it; and even so, some cause for anger and irritation remained. Could it be his wife, I asked, looking at my picture? Was she in love with a cavalry officer? Was the cavalry officer slim and elegant and dressed in astrakhan? Had he been laughed at, to adopt the Freudian theory, in his cradle by a pretty girl? For even in his cradle the professor, I thought, could not have been an attractive child. Whatever the reason, the professor was made to look very angry and very ugly in my sketch, as he wrote his great book upon the mental, moral and physical inferiority of women. Drawing pictures was an idle way of finishing an unprofitable morning's work. Yet it is in our idleness, in our dreams, that the submerged truth sometimes comes to the top. A very elementary exercise in psychology, not to be dignified by the name of psychoanalysis, showed me, on looking at my notebook, that

the sketch of the angry professor had been made in anger. Anger had snatched my pencil while I dreamt. But what was anger doing there? Interest, confusion, amusement, boredom—all these emotions I could trace and name as they succeeded each other throughout the morning. Had anger, the black snake, been lurking among them? Yes, said the sketch, anger had. It referred me unmistakably to the one book, to the one phrase, which had roused the demon; it was the professor's statement about the mental, moral and physical inferiority of women. My heart had leapt. My cheeks had burnt. I had flushed with anger. There was nothing specially remarkable, however foolish, in that. One does not like to be told that one is naturally the inferior of a little man—I looked at the student next me—who breathes hard, wears a ready-made tie, and has not shaved this fortnight. One has certain foolish vanities. It is only human nature, I reflected, and began drawing cartwheels and circles over the angry professor's face till he looked like a burning bush or a flaming comet—anyhow, an apparition without human semblance or significance. The professor was nothing now but a faggot burning on the top of Hampstead Heath. Soon my own anger was explained and done with; but curiosity remained. How explain the anger of the professors? Why were they angry? For when it came to analysing the impression left by these books there was always an element of heat. This heat took many forms; it showed itself in satire, in sentiment, in curiosity, in reprobation. But there was another element which was often present and could not immediately be identified. Anger, I called it. But it was anger that had gone underground and mixed itself with all kinds of other emotions. To judge from its odd effects, it was anger disguised and complex, not anger simple and open.

Whatever the reason, all these books, I thought, surveying the pile on the desk, are worthless for my purposes. They were worthless scientifically, that is to say, though humanly they were full of instruction, interest, boredom, and very queer facts about the habits of the Fiji Islanders. They had been written in the red light of emotion and not in the white light of truth. Therefore they must be returned to the central desk and restored each to his own cell in the enormous honeycomb. All that I had retrieved from that morning's work had been the one fact of anger. The professors—I lumped them together thus—were angry. But why, I asked myself, having returned the books, Why, I repeated, standing under the colonnade among the pigeons and the prehistoric canoes, why are they angry? And, asking myself this question, I strolled off to find a place for luncheon. What is the real nature of What I call for the moment their anger? I asked.

Here was a puzzle that would last all the time that it takes to be served with food in a small restaurant somewhere near the British Museum. Some previous luncer had left the lunch edition of the evening paper on a chair, and, waiting to be served, I began idly reading the headlines. A ribbon of very large letters ran across the page. Somebody had made a big score in South Africa. Lesser ribbons announced that Sir Austen Chamberlain was at Geneva. A meat axe with human hair on it had been found in a cellar. Mr justice — commented in the Divorce Courts upon the Shamelessness of Women. Sprinkled about the paper were other pieces of news. A film actress had been lowered from a peak in California and hung suspended in mid-air. The weather was going to be foggy. The most transient visitor to this planet, I thought, who picked up this paper could not fail to be aware, even from this scattered testimony, that England is under the rule of a patriarchy. Nobody in their senses could fail to detect the dominance of the professor. His was the power and the money and the influence. He was the proprietor of the paper and its editor and sub-editor. He was the Foreign Secretary and the judge. He was the cricketer; he owned the racehorses and the yachts. He Was the director of the company that pays two hundred per cent to its shareholders. He left millions to charities and colleges that were ruled by himself. He suspended the film actress in mid-air. He will decide if the hair on the meat axe is human; he it is who will acquit or convict the murderer, and hang him, or let him go free. With the exception of the fog he seemed to control everything. Yet he was angry. I knew that he was angry by this token. When I read what he wrote about women—I thought, not of what he was saying, but of himself. When an arguer argues dispassionately he thinks only of the argument; and the reader cannot help thinking of the argument too. If he had written dispassionately about women, had used indisputable proofs to establish his argument and had shown no trace of wishing that the result should be one thing rather than another, one would not have been angry either. One would have accepted the fact, as one accepts the fact that a pea is green or a canary yellow. So be it, I should have said. But I had been angry because he was angry. Yet it seemed absurd, I thought, turning over the evening paper, that a man with all this power should be angry. Or is anger, I wondered, somehow, the familiar, the attendant sprite on power? Rich people, for example, are often angry because they suspect that the poor want to seize their wealth. The professors, or patriarchs, as it might be more accurate to call them, might be angry for that reason partly, but partly for one that lies a little less obviously on the surface. Possibly they were not ‘angry’ at all; often, indeed, they were admiring, devoted, ex

emplary in the relations of private life. Possibly when the professor insisted a little too emphatically upon the inferiority of women, he was concerned not with their inferiority, but with his own superiority. That was what he was protecting rather hot-headedly and with too much emphasis, because it was a jewel to him of the rarest price. Life for both sexes—and I looked at them, shouldering their way along the pavement—is arduous, difficult, a perpetual struggle. It calls for gigantic courage and strength. More than anything, perhaps, creatures of illusion as we are, it calls for confidence in oneself. Without self-confidence we are as babes in the cradle. And how can we generate this imponderable quality, which is yet so invaluable, most quickly? By thinking that other people are inferior to one self. By feeling that one has some innate superiority—it may be wealth, or rank, a straight nose, or the portrait of a grandfather by Romney—for there is no end to the pathetic devices of the human imagination—over other people. Hence the enormous importance to a patriarch who has to conquer, who has to rule, of feeling that great numbers of people, half the human race indeed, are by nature inferior to himself. It must indeed be one of the chief sources of his power. But let me turn the light of this observation on to real life, I thought. Does it help to explain some of those psychological puzzles that one notes in the margin of daily life? Does it explain my astonishment of the other day when Z, most humane, most modest of men, taking up some book by Rebecca West and reading a passage in it, exclaimed, ‘The arrant feminist! She says that men are snobs!’ The exclamation, to me so surprising—for why was Miss West an arrant feminist for making a possibly true if uncomplimentary statement about the other sex?—was not merely the cry of wounded vanity; it was a protest against some infringement of his power to believe in himself. Women have served all these centuries as looking-glasses possessing the magic and delicious power of reflecting the figure of man at twice its natural size. Without that power probably the earth would still be swamp and jungle. The glories of all our wars would be unknown. We should still be scratching the outlines of deer on the remains of mutton bones and bartering flints for sheep skins or whatever simple ornament took our unsophisticated taste. Supermen and Fingers of Destiny would never have existed. The Czar and the Kaiser would never have worn crowns or lost them. Whatever may be their use in civilized societies, mirrors are essential to all violent and heroic action. That is why Napoleon and Mussolini both insist so emphatically upon the inferiority of women, for if they were not inferior, they would cease to enlarge. That serves to explain in part the necessity that women so often are to men. And it serves to explain how restless they are

under her criticism; how impossible it is for her to say to them this book is bad, this picture is feeble, or whatever it may be, without giving far more pain and rousing far more anger than a man would do who gave the same criticism. For if she begins to tell the truth, the figure in the looking-glass shrinks; his fitness for life is diminished. How is he to go on giving judgement, civilizing natives, making laws, writing books, dressing up and speechifying at banquets, unless he can see himself at breakfast and at dinner at least twice the size he really is? So I reflected, crumbling my bread and stirring my coffee and now and again looking at the people in the street. The looking-glass vision is of supreme importance because it charges the vitality; it stimulates the nervous system. Take it away and man may die, like the drug fiend deprived of his cocaine. Under the spell of that illusion, I thought, looking out of the window, half the people on the pavement are striding to work. They put on their hats and coats in the morning under its agreeable rays. They start the day confident, braced, believing themselves desired at Miss Smith's tea party; they say to themselves as they go into the room, I am the superior of half the people here, and it is thus that they speak with that self-confidence, that selfassurance, which have had such profound consequences in public life and lead to such curious notes in the margin of the private mind.

But these contributions to the dangerous and fascinating subject of the psychology of the other sex—it is one, I hope, that you will investigate when you have five hundred a year of your own—were interrupted by the necessity of paying the bill. It came to five shillings and ninepence. I gave the waiter a ten-shilling note and he went to bring me change. There was another ten-shilling note in my purse; I noticed it, because it is a fact that still takes my breath away the power of my purse to breed ten-shilling notes automatically. I open it and there they are. Society gives me chicken and coffee, bed and lodging, in return for a certain number of pieces of paper which were left me by an aunt, for no other reason than that I share her name.

My aunt, Mary Beton, I must tell you, died by a fall from her horse when she was riding out to take the air in Bombay. The news of my legacy reached me one night about the same time that the act was passed that gave votes to women. A solicitor's letter fell into the post-box and when I opened it I found that she had left me five hundred pounds a year for ever. Of the two—the vote and the money—the money, I own, seemed infinitely the more important. Before that I had made my living by

cadging odd jobs from newspapers, by reporting a donkey show here or a wedding there; I had earned a few pounds by addressing envelopes, reading to old ladies, making artificial flowers, teaching the alphabet to small children in a kinder garten. Such were the chief occupations that were open to women before 1918. I need not, I am afraid, describe in any detail the hardness of the work, for you know perhaps women who have done it; nor the difficulty of living on the money when it was earned, for you may have tried. But what still remains with me as a worse infliction than either was the poison of fear and bitterness which those days bred in me. To begin with, always to be doing work that one did not wish to do, and to do it like a slave, flattering and fawning, not always necessarily perhaps, but it seemed necessary and the stakes were too great to run risks; and then the thought of that one gift which it was death to hide—a small one but dear to the possessor—perishing and with it my self, my soul,—all this became like a rust eating away the bloom of the spring, destroying the tree at its heart. However, as I say, my aunt died; and whenever I change a tenshilling note a little of that rust and corrosion is rubbed off, fear and bitterness go. Indeed, I thought, slipping the silver into my purse, it is remarkable, remembering the bitterness of those days, what a change of temper a fixed income will bring about. No force in the world can take from me my five hundred pounds. Food, house and clothing are mine forever. Therefore not merely do effort and labour cease, but also hatred and bitterness. I need not hate any man; he cannot hurt me. I need not flatter any man; he has nothing to give me. So imperceptibly I found myself adopting a new attitude towards the other half of the human race. It was absurd to blame any class or any sex, as a whole. Great bodies of people are never responsible for what they do. They are driven by instincts which are not within their control. They too, the patriarchs, the professors, had endless difficulties, terrible drawbacks to contend with. Their education had been in some ways as faulty as my own. It had bred in them defects as great. True, they had money and power, but only at the cost of harbouring in their breasts an eagle, a vulture, for ever tearing the liver out and plucking at the lungs—the instinct for possession, the rage for acquisition which drives them to desire other people's fields and goods perpetually; to make frontiers and flags; battleships and poison gas; to offer up their own lives and their children's lives. Walk through the Admiralty Arch (I had reached that monument), or any other avenue given up to trophies and cannon, and reflect upon the kind of glory celebrated there. Or watch in the spring sunshine the stockbroker and the great barrister going indoors to make money and more money and more money when it is a fact that five hundred

pounds a year will keep one alive in the sunshine. These are unpleasant instincts to harbour, I reflected. They are bred of the conditions of life; of the lack of civilization, I thought, looking at the statue of the Duke of Cambridge, and in particular at the feathers in his cocked hat, with a fixity that they have scarcely ever received before. And, as I realized these drawbacks, by degrees fear and bitterness modified themselves into pity and toleration; and then in a year or two, pity and toleration went, and the greatest release of all came, which is freedom to think of things in themselves. That building, for example, do I like it or not? Is that picture beautiful or not? Is that in my opinion a good book or a bad? Indeed my aunt's legacy unveiled the sky to me, and substituted for the large and imposing figure of a gentleman, which Milton recommended for my perpetual adoration, a view of the open sky.

So thinking, so speculating I found my way back to my house by the river. Lamps were being lit and an indescribable change had come over London since the morning hour. It was as if the great machine after labouring all day had' made with our help a few yards of something very exciting and beautiful—a fiery fabric flashing with red eyes, a tawny monster roaring with hot breath. Even the wind seemed flung like a flag as it lashed the houses and rattled the hoardings.

In my little street, however, domesticity prevailed. The house painter was descending his ladder; the nursemaid was wheeling the perambulator carefully in and out back to nursery tea; the coal-heaver was folding his empty sacks on top of each other; the woman who keeps the green grocer's shop was adding up the day's takings with her hands in red mittens. But so engrossed was I with the problem you have laid upon my shoulders that I could not see even these usual sights without referring them to one centre. I thought how much harder it is now than it must have been even a century ago to say which of these em ployments is the higher, the more necessary. Is it better to be a coal—heaver or a nursemaid; is the charwoman who has brought up eight children of less value to the world than, the barrister who has made a hundred thousand pounds? it is useless to ask such questions; for nobody can answer them. Not only do the comparative values of charwomen and lawyers rise and fall from decade to decade, but we have no rods with which to measure them even as they are at the moment. I had been foolish to ask my professor to furnish me with 'indisputable proofs' of this or that in his argument about women. Even if one could state the value of any one gift at the moment,

those values will change; in a century's time very possibly they will have changed completely. Moreover, in a hundred years, I thought, reaching my own doorstep, women will have ceased to be the protected sex. Logically they will take part in all the activities and exertions that were once denied them. The nursemaid will heave coal. The shopwoman will drive an engine. All assumptions founded on the facts observed when women were the protected sex will have disappeared—as, for example (here a squad of soldiers marched down the street), that women and clergymen and gardeners live longer than other people. Remove that protection, expose them to the same exertions and activities, make them soldiers and sailors and engine-drivers and dock labourers, and will not women die off so much younger, so much quicker, than men that one will say, ‘I saw a woman to-day’, as one used to say, ‘I saw an aeroplane’. Anything may happen when womanhood has ceased to be a protected occupation, I thought, opening the door. But what bearing has all this upon the subject of my paper, Women and Fiction? I asked, going indoors”.

FONTES:

- RODRÍGUEZ OTERO, B. e VÁZQUEZ RODRÍGUEZ, A. (2006). *Virginia Woolf, D.H. Lawrence, Katherine Mansfield. De espellos, trens e outros venenos*. Vigo: Irindo Clásicos. P.18-24
- eBooks@Adelaide. **A room of One's Own.** [online]. Australia. eBooks@Adelaide. Disponible en : <<http://ebooks.adelaide.edu.au/w/woolf/virginia/w91r/complete.html>> [10/11/107].

Emily Brontë

Emily Brontë naceu o 30 de xullo de 1818 en Thornton, Yorkshire, Inglaterra e morreu de tuberculose o 19 de decembro de 1848.

Durante a súa infancia e trala morte da súa nai, as tres irmás Brontë, Charlotte, Anne e Emily, co seu irmán Branwell, crearon terras imaxinarias (Angria, Gondal e Gaaldine) que aparecían nas historias que escribían.

En 1838, Emily empezou a traballar como institutriz en Law Hill, preto de Halifax. Mais tarde asistiu a un colexio privado en Bruxelas ata que a morte da súa tía fixoa volver a Inglaterra.

En 1846, as tres irmás Brontë decidiron publicar un libro de poesía conxunto despois de que Charlotte atopase por casualidade as poesías que escribía Emily. Para evitar os prexuízos sobre as mulleres escritoras, as tres utilizaron pseudónimos masculinos (Currer Bell, Ellis Bell e Acton Bell).

En 1847 publicouse *Wuthering Heights*, que se converteu nun clásico da literatura inglesa a pesar de que inicialmente, debido á súa innovadora estrutura, desconcertou aos críticos.

O cine versionou en numerosas ocasións esta obra, aínda que probablemente a William Wyler filmada en 1939 sexa considerada unha das mellores. A pesar de ser unha versión parcial da novela a película consegue non traizoar o espírito da historia.

Wuthering Heights (Chapter 4)

“WHAT vain weathercocks we are! I, who had determined to hold myself independent of all social intercourse, and thanked my stars that, at length, I had lighted on a spot where it was next to impracticable - I, weak wretch, after maintaining till dusk a struggle with low spirits and solitude, was finally compelled to strike my colours; and under pretence of gaining information concerning the necessities of my establishment, I desired Mrs. Dean, when she brought in supper, to sit down while I ate it; hoping sincerely she would prove a regular gossip, and either rouse me to animation or lull me to sleep by her talk.

'You have lived here a considerable time,' I commenced; 'did you not say sixteen years?'

'Eighteen, sir: I came when the mistress was married, to wait on her; after she died, the master retained me for his housekeeper.'

'Indeed.'

There ensued a pause. She was not a gossip, I feared; unless about her own affairs, and those could hardly interest me. However, having studied for an interval, with a fist on either knee, and a cloud of meditation over her ruddy countenance, she ejaculated - 'Ah, times are greatly changed since then!'

'Yes,' I remarked, 'you've seen a good many alterations, I suppose?'

'I have: and troubles too,' she said.

'Oh, I'll turn the talk on my landlord's family!' I thought to myself. 'A good subject to start! And that pretty girl-widow, I should like to know her history: whether she be a native of the country, or, as is more probable, an exotic that the surly INDIGENAE will not recognise for kin.' With this intention I asked Mrs. Dean why Heathcliff let Thrushcross Grange, and preferred living in a situation and residence so much inferior. 'Is he not rich enough to keep the estate in good order?' I inquired.

'Rich, sir!' she returned. 'He has nobody knows what money, and every year it increases. Yes, yes, he's rich enough to live in a finer house than this: but he's very near - close-handed; and, if he had meant to flit to Thrushcross Grange, as soon as he heard of a good tenant he could not have borne to miss the chance of getting a few hundreds more. It is strange people should be so greedy, when they are alone in the world!'

'He had a son, it seems?'

'Yes, he had one - he is dead.'

'And that young lady, Mrs. Heathcliff, is his widow?'

'Yes.'

'Where did she come from originally?'

'Why, sir, she is my late master's daughter: Catherine Linton was her maiden name. I nursed her, poor thing! I did wish Mr. Heathcliff would remove here, and then we might have been together again.'

'What! Catherine Linton?' I exclaimed, astonished. But a minute's reflection convinced me it was not my ghostly Catherine. Then,' I continued, 'my predecessor's name was Linton?'

'It was.'

'And who is that Earnshaw: Hareton Earnshaw, who lives with Mr. Heathcliff? Are they relations?'

'No; he is the late Mrs. Linton's nephew.'

'The young lady's cousin, then?'

'Yes; and her husband was her cousin also: one on the mother's, the other on the father's side: Heathcliff married Mr. Linton's sister.'

'I see the house at Wuthering Heights has "Earnshaw" carved over the front door. Are they an old family?'

'Very old, sir; and Hareton is the last of them, as our Miss Cathy is of us - I mean, of the Lintons. Have you been to Wuthering Heights? I beg pardon for asking; but I should like to hear how she is!'

'Mrs. Heathcliff? she looked very well, and very handsome; yet, I think, not very happy.'

'Oh dear, I don't wonder! And how did you like the master?'

'A rough fellow, rather, Mrs. Dean. Is not that his character?'

'Rough as a saw-edge, and hard as whinstone! The less you meddle with him the better.'

'He must have had some ups and downs in life to make him such a churl. Do you know anything of his history?'

'It's a cuckoo's, sir - I know all about it: except where he was born, and who were his parents, and how he got his money at first. And Hareton has been cast out like an unfledged dunnock! The unfortunate lad is the only one in all this parish that does not guess how he has been cheated.'

'Well, Mrs. Dean, it will be a charitable deed to tell me something of my neighbours: I feel I shall not rest if I go to bed; so be good enough to sit and chat an hour.'

'Oh, certainly, sir! I'll just fetch a little sewing, and then I'll sit as long as you please. But you've caught cold: I saw you shivering, and you must have some gruel to drive it out.'

The worthy woman bustled off, and I crouched nearer the fire; my head felt hot, and the rest of me chill: moreover, I was excited, almost to a pitch of foolishness, through my nerves and brain. This caused me to feel, not uncomfortable, but rather fearful (as I am still) of serious effects from the incidents of to-day and yesterday. She returned presently, bringing a smoking basin and a basket of work; and, having placed the former on the hob, drew in her seat, evidently pleased to find me so companionable.

Before I came to live here, she commenced - waiting no farther invitation to her story - I was almost always at Wuthering Heights; because my mother had nursed Mr. Hindley Earnshaw, that was Hareton's father, and I got used to playing with the children: I ran errands too, and helped to make hay, and hung about the farm ready for anything that anybody would set me to. One fine summer morning - it was the beginning of harvest, I remember - Mr. Earnshaw, the old master, came down-stairs, dressed for a journey; and, after he had told Joseph what was to be done during the day, he turned to Hindley, and Cathy, and me - for I sat eating my porridge with them - and he said, speaking to his son, 'Now, my bonny man, I'm going to Liverpool to-day, what shall I bring you? You may choose what you like: only let it be little, for I shall walk there and back: sixty miles each way, that is a long spell!' Hindley named a fiddle, and then he asked Miss Cathy; she was hardly six years old, but she could ride any horse in

the stable, and she chose a whip. He did not forget me; for he had a kind heart, though he was rather severe sometimes. He promised to bring me a pocketful of apples and pears, and then he kissed his children, said good-bye, and set off.

It seemed a long while to us all - the three days of his absence - and often did little Cathy ask when he would be home. Mrs. Earnshaw expected him by supper-time on the third evening, and she put the meal off hour after hour; there were no signs of his coming, however, and at last the children got tired of running down to the gate to look. Then it grew dark; she would have had them to bed, but they begged sadly to be allowed to stay up; and, just about eleven o'clock, the door-latch was raised quietly, and in stepped the master. He threw himself into a chair, laughing and groaning, and bid them all stand off, for he was nearly killed - he would not have such another walk for the three kingdoms.

'And at the end of it to be flighted to death!' he said, opening his great-coat, which he held bundled up in his arms. 'See here, wife! I was never so beaten with anything in my life: but you must e'en take it as a gift of God; though it's as dark almost as if it came from the devil.'

We crowded round, and over Miss Cathy's head I had a peep at a dirty, ragged, black-haired child; big enough both to walk and talk: indeed, its face looked older than Catherine's; yet when it was set on its feet, it only stared round, and repeated over and over again some gibberish that nobody could understand. I was frightened, and Mrs. Earnshaw was ready to fling it out of doors: she did fly up, asking how he could fashion to bring that gipsy brat into the house, when they had their own bairns to feed and fend for? What he meant to do with it, and whether he were mad? The master tried to explain the matter; but he was really half dead with fatigue, and all that I could make out, amongst her scolding, was a tale of his seeing it starving, and houseless, and as good as dumb, in the streets of Liverpool, where he picked it up and inquired for its owner. Not a soul knew to whom it belonged, he said; and his money and time being both limited, he thought it better to take it home with him at once, than run into vain expenses there: because he was determined he would not leave it as he found it. Well, the conclusion was, that my mistress grumbled herself calm; and Mr. Earnshaw told me to wash it, and give it clean things, and let it sleep with the children.

Hindley and Cathy contented themselves with looking and listening till peace was restored: then, both began searching their father's pockets for the presents he had promised them. The former was a boy of fourteen, but when he drew out what had been a fiddle, crushed to morsels in the great-coat, he blubbered aloud; and Cathy, when she learned the master had lost her whip in attending on the stranger, showed her humour by grinning and spitting at the stupid little thing; earning for her pains a sound blow from her father, to teach her cleaner manners. They entirely refused to have it in bed with them, or even in their room; and I had no more sense, so I put it on the landing of the stairs, hoping it might be gone on the morrow. By chance, or else attracted by hearing his voice, it crept to Mr. Earnshaw's door, and there he found it on quitting his chamber. Inquiries were made as to how it got there; I was obliged to confess, and in recompense for my cowardice and inhumanity was sent out of the house.

This was Heathcliff's first introduction to the family. On coming back a few days afterwards (for I did not consider my banishment perpetual), I found they had christened him 'Heathcliff': it was the name of a son who died in childhood, and it has served him ever since, both for Christian and surname. Miss Cathy and he were now very thick; but Hindley hated him: and to say the truth I did the same; and we plagued and went on with him shamefully: for I wasn't reasonable enough to feel my injustice, and the mistress never put in a word on his behalf when she saw him wronged.

He seemed a sullen, patient child; hardened, perhaps, to ill-treatment: he would stand Hindley's blows without winking or shedding a tear, and my pinches moved him only to draw in a breath and open his eyes, as if he had hurt himself by accident, and nobody was to blame. This endurance made old Earnshaw furious, when he discovered his son persecuting the poor fatherless child, as he called him. He took to Heathcliff strangely, believing all he said (for that matter, he said precious little, and generally the truth), and petting him up far above Cathy, who was too mischievous and wayward for a favourite.

So, from the very beginning, he bred bad feeling in the house; and at Mrs. Earnshaw's death, which happened in less than two years after, the young master had learned to regard his father as an oppressor rather than a friend, and Heathcliff as a usurper of his parent's affections and his privileges; and he grew bitter with brooding over these injuries. I sympathised a while; but when the children fell ill of the measles,

and I had to tend them, and take on me the cares of a woman at once, I changed my idea. Heathcliff was dangerously sick; and while he lay at the worst he would have me constantly by his pillow: I suppose he felt I did a good deal for him, and he hadn't wit to guess that I was compelled to do it. However, I will say this, he was the quietest child that ever nurse watched over. The difference between him and the others forced me to be less partial. Cathy and her brother harassed me terribly: he was as uncomplaining as a lamb; though hardness, not gentleness, made him give little trouble.

He got through, and the doctor affirmed it was in a great measure owing to me, and praised me for my care. I was vain of his commendations, and softened towards the being by whose means I earned them, and thus Hindley lost his last ally: still I couldn't dote on Heathcliff, and I wondered often what my master saw to admire so much in the sullen boy; who never, to my recollection, repaid his indulgence by any sign of gratitude. He was not insolent to his benefactor, he was simply insensible; though knowing perfectly the hold he had on his heart, and conscious he had only to speak and all the house would be obliged to bend to his wishes. As an instance, I remember Mr. Earnshaw once bought a couple of colts at the parish fair, and gave the lads each one. Heathcliff took the handsomest, but it soon fell lame, and when he discovered it, he said to Hindley -

'You must exchange horses with me: I don't like mine; and if you won't I shall tell your father of the three thrashings you've given me this week, and show him my arm, which is black to the shoulder.' Hindley put out his tongue, and cuffed him over the ears. 'You'd better do it at once,' he persisted, escaping to the porch (they were in the stable): 'you will have to: and if I speak of these blows, you'll get them again with interest.' 'Off, dog!' cried Hindley, threatening him with an iron weight used for weighing potatoes and hay. 'Throw it,' he replied, standing still, 'and then I'll tell how you boasted that you would turn me out of doors as soon as he died, and see whether he will not turn you out directly.' Hindley threw it, hitting him on the breast, and down he fell, but staggered up immediately, breathless and white; and, had not I prevented it, he would have gone just so to the master, and got full revenge by letting his condition plead for him, intimating who had caused it. 'Take my colt, Gipsy, then!' said young Earnshaw. 'And I pray that he may break your neck: take him, and he damned, you

beggarly interloper! and wheedle my father out of all he has: only afterwards show him what you are, imp of Satan. - And take that, I hope he'll kick out your brains!"

Heathcliff had gone to loose the beast, and shift it to his own stall; he was passing behind it, when Hindley finished his speech by knocking him under its feet, and without stopping to examine whether his hopes were fulfilled, ran away as fast as he could. I was surprised to witness how coolly the child gathered himself up, and went on with his intention; exchanging saddles and all, and then sitting down on a bundle of hay to overcome the qualm which the violent blow occasioned, before he entered the house. I persuaded him easily to let me lay the blame of his bruises on the horse: he minded little what tale was told since he had what he wanted. He complained so seldom, indeed, of such stirs as these, that I really thought him not vindictive: I was deceived completely, as you will hear".

FONTES:

- WIKIPEDIA, 2005. **Emily Brontë** [online]. California. Wikipedia. Disponible en : <<http://www.wikipedia.org>> [10/11/107].
- LITERATURE. ORG, 2005. *Wuthering Heights* [online]. Literature.org. Disponible en: <<http://www.literature.org>>.

Agatha Christie

Agatha Mary Clarissa Miller Christie, nada en setembro de 1890, foi probablemente unha das mellores escritoras de novelas de misterio; tamén escribiu novelas románticas baixo o pseudónimo de Mary Westmacott. Recibiu o alcume de "Raíña do Crime".

É a escritora de misterio máis coñecida do mundo e a máis vendida de todos os tempos con excepción de William Shakespeare. Os seus libros venderon máis de mil millóns de exemplares en lingua inglesa e outros mil millóns en máis de 45 idiomas estranxeiros . É a escritora que máis libros vendeu en Francia, superando os 40 millóns de exemplares

A súa obra de teatro *A rateira* (baseada no seu relato *Three Blind Mice and Other Stories*) ten a marca de permanencia en carteleira en Londres, con máis de 20.000 representacións desde a súa estrea .

Publicou máis de oitenta novelas e obras de teatro, con argumentos onde intervén un dos seus personaxes principais, Hercules Poirot e Miss Marple. Aínda que lle gustaba variar a forma establecida do relato de detectives era escrupulosa en xogar limpo co lector w asegurábase de dar toda a información para resolver o problema.

Agatha Christie escribíu desde o final da Primeira Guerra Mundial, cando creou ao seu personaxe Hercules Poirot, o pequeno detective belga coa cabeza con forma de ovo e a súa paixón pola orde. Poirot e os seus outros detectives (como Miss Marple) apareceron tamén nas películas, programas de radio e representacións teatrais baseados nos libros de Agatha Christie.

Durante a Primeira Guerra Mundial traballou nun hospital e no dispensario do mesmo, o que tivo certa influencia na súa obra: moitos dos asasinatos que relata lévase a cabo con venenos.

En decembro de 1926 desapareceu durante once días, causando gran alarma na prensa. O seu auto achouse abandonado nunha canteira. Finalmente foi atopada nun hotel de Harrogate, onde dixo sufrir amnesia por mor dun ataque de nervios trala morte da súa nai e a confesión de infidelidade por parte do seu marido. Mais aínda non se sabe a ciencia certa se isto foi verdade ou simplemente un truco publicitario. Esta aventura foi filmada en 1979 co título *Agatha e a actuación de Vanessa Redgrave*.

En 1961 foi nomeada membro da Real Sociedade de Literatura e feita doutora honoris causa en Letras pola Universidade de Exeter.

En 1971 concedéuselle o título de Dama do Imperio Británico (Dáme), un título de nobreza que naqueles días concedíase con pouca frecuencia ás mulleres.

Agatha Christie morreu en Oxfordshire o 12 de xaneiro de 1976, ós 85 anos.

Varios dos seus libros foron publicados a título póstumo, entre eles a súa autobiografía.

Agatha Christie tamén escribiu 6 novelas románticas baixo o pseudónimo Mary Westmacott, algunas obras teatrais e un libro de poemas.

Obras

Título	Ano
1 <i>The Mysterious Affair at Andrea's Style</i>	1920
2 <i>The Secret Adversary</i>	1922
3 <i>The Murder on the Links</i>	1923
4 <i>The Man in the Brown Suit</i>	1924
5 <i>Poirot Investigates</i>	1924
6 <i>The Secret of Chimneys</i>	1925
7 <i>The Murder of Roger Ackroyd</i>	1926
8 <i>The Big Four</i>	1927
9 <i>The Mystery of the Blue Train</i>	1928
10 <i>Partners in Crime</i>	1929
11 <i>The Seven Dials Mystery</i>	1929
12 <i>The Murder at the Vicarage</i>	1930
13 <i>The Mysterious Mr. Quin</i>	1931
14 <i>The Sittaford Mystery</i>	1931
15 <i>Peril at End House</i>	1932
16 <i>The Hound of Death</i>	1933
17 <i>Lord Edgware Dies</i>	1933
18 <i>The Thirteen Problems</i>	1933
19 <i>Murder on the Orient Express</i>	1934
20 <i>Parker Pyne investigates</i>	1934
21 <i>The Listerdale Mystery</i>	1934
22 <i>Why Didn't They Ask Evans? o The boomerang clue</i>	1934
23 <i>Three Act Tragedy</i>	1935
24 <i>Death in the Clouds</i>	1935

25 <i>The A.B.C. Murders</i>	1936
26 <i>Murder in Mesopotamia</i>	1936
27 <i>Cards on the Table</i>	1936
28 <i>Death on the Nile</i>	1937
29 <i>Dumb Witness o Poirol loses a client</i>	1937
30 <i>Appointment with Death</i>	1938
31 <i>Ten Little Indians</i>	1939
32 <i>Murder is Easy</i>	1939
33 <i>The Regatta Mystery and Other Stories</i>	1939
34 <i>Hercule Poirot's Christmas</i>	1939
35 <i>Evil Under the Sun</i>	1941
36 <i>N or M?</i>	1941
37 <i>One, Two, Buckle My Shoe</i>	1941
38 <i>The Body in the Library</i>	1942
39 <i>Five Little Pigs</i>	1942
40 <i>The Moving Finger</i>	1942
41 <i>Towards Zero</i>	1944
42 <i>Sparkling Cyanide</i>	1944
43 <i>Death Comes as the End</i>	1945
44 <i>The Hollow</i>	1946
45 <i>The Labours of Hercules</i>	1947
46 <i>Taken at the Flood</i>	1948
47 <i>Witness For The Prosecution and Other Stories</i>	1948
48 <i>Crooked House</i>	1949
49 <i>Three Blind Mice and Other Stories</i>	1950
50 <i>A Murder is Announced</i>	1950
51 <i>They Came to Bagdad</i>	1951
52 <i>They do it with mirrors</i>	1952
53 <i>Mrs McGinty's Dead</i>	1952
54 <i>A Pocket Full of Rye</i>	1953
55 <i>After the Funeral</i>	1953
56 <i>Hickory Dickory Dock</i>	1955
57 <i>Destination Unknown</i>	1955
58 <i>Dead Man's Folly</i>	1956
59 <i>4.50 from Paddington</i>	1957
60 <i>Ordeal by Innocence</i>	1957
61 <i>Cat Among the Pigeons</i>	1959
62 <i>The Adventure of the</i>	1960

<i>Christmas Pudding</i>	
63 <i>The Pale Horse</i>	1961
64 <i>The Mirror Crack'd from Side to Side</i>	1962
65 <i>The Clocks</i>	1963
66 <i>A Caribbean Mystery</i>	1964
67 <i>At Bertram's Hotel</i>	1965
68 <i>Third Girl</i>	1966
69 <i>Endless Night</i>	1967
70 <i>By the Pricking of My Thumbs</i>	1968
71 <i>Hallowe'en Party</i>	1969
72 <i>Passenger to Frankfurt</i>	1970
73 <i>Nemesis</i>	1971
74 <i>Elephants Can Remember</i>	1972
75 <i>Postern of Fate</i>	1973
76 <i>Poirot's Early Cases</i>	1974
77 <i>Curtain</i>	1975
78 <i>Sleeping Murder</i>	1976

Outras

- 1920 *The Mysterious Affair at Styles*
- 1922 *The Secret Adversary*
- 1923 *Murder on the Links*
- 1924 *The Man in the Brown Suit*
- 1924 *Poirot Investigates*
- 1925 *The Secret of Chimneys*
- 1926 *The Murder of Roger Ackroyd*
- 1927 *The Big Four*
- 1928 *The Mystery of the Blue Train*
- 1929 *Partners in Crime*
- 1929 *The Seven Dials Mystery*
- 1930 *The Murder at the Vicarage*

- 1930 *The Mysterious Mr. Quin*
- 1931 *The Sittaford Mystery*
- 1932 *Peril at End House*
- 1933 *The Hound of Death*
- 1933 *Lord Edgware Dies*
- 1933 *The Thirteen Problems*
- 1934 *Murder on the Orient Express*
- 1934 *Parker Pyne Investigates*
- 1934 *The Listerdale mystery*
- 1935 *Three Act Tragedy*
- 1935 *Why Didn't They Ask Evans?*
- 1935 *Death in the Clouds*
- 1936 *The A.B.C. Murders*
- 1936 *Murder in Mesopotamia*
- 1936 *Cards on the Table*
- 1937 *Death on the Nile*
- 1937 *Dumb Witness*
- 1937 *Murder in the Mews*
- 1938 *Appointment with Death*
- 1939 *And Then There Were None*
- 1939 *Murder is Easy*
- 1939 *Hercule Poirot's Christmas*
- 1939 *Regatta Mystery and Other Stories*
- 1940 *Sad Cypress*
- 1941 *Evil Under the Sun*

- 1941 *N or M?*
- 1941 *One, Two, Buckle My Shoe*
- 1942 *The Body in the Library*
- 1942 *Five Little Pigs*
- 1942 *The Moving Finger*
- 1944 *Towards Zero*
- 1944 *Sparkling Cyanide*
- 1945 *Death Comes as the End*
- 1946 *The Hollow*
- 1947 *The Labours of Hercules*
- 1948 *Taken at the Flood*
- 1948 *Witness for the Prosecution and Other Stories*
- 1949 *Crooked House*
- 1950 *A Murder is Announced*
- 1950 *Three Blind Mice and Other Stories*
- 1951 *They Came to Baghdad*
- 1951 *The Under Dog and Other Stories*
- 1952 *Mrs McGinty's Dead*
- 1952 *They Do It with Mirrors*
- 1953 *A Pocket Full of Rye*
- 1953 *After the Funeral*
- 1955 *Hickory Dickory Dock*
- 1955 *Destination Unknown*
- 1957 *4.50 from Paddington*
- 1957 *Ordeal by Innocence*

- 1959 *Cat Among the Pigeons*
- 1960 *The Adventure of the Christmas Pudding*
- 1961 *The Pale Horse*
- 1962 *The Mirror Crack'd from Side to Side*
- 1963 *The Clocks*
- 1964 *A Caribbean Mystery*
- 1965 *At Bertram's Hotel*
- 1966 *Third Girl*
- 1967 *Endless Night*
- 1968 *By the Pricking of My Thumbs*
- 1969 *Hallowe'en Party*
- 1970 *Passenger to Frankfurt*
- 1971 *Nemesis*
- 1971 *The Golden Ball and Other Stories*
- 1972 *Elephants Can Remember*
- 1973 *Akhnaton - A play in three acts*
- 1973 *Postern of Fate*
- 1974 *Poirot's Early Cases*
- 1975 *Curtain*
- 1976 *Sleeping Murder*
- 1979 *Miss Marple's Final Cases and Two Other Stories*
- 1997 *While the Light Lasts and Other Stories*

Obras en colaboración:

- 1931 The Floating Admiral escrita con G. K. Chesterton, Dorothy L. Sayers e outros membros do “Detection Club”.

Obras de teatro adaptadas en forma de novelas por Charles Osborne:

- 1998 *Black Coffee*
- 2001 *The Unexpected Guest*
- 2003 *The Spider's Web*

Obras escritas como Mary Westmacott:

- 1930 *Giant's Bread*
- 1934 *Unfinished Portrait*
- 1944 *Absent in the Spring*
- 1948 *The Rose and the Yew Tree*
- 1952 *A Daughter's a Daughter*
- 1956 *The Burden*

Obras de teatro:

- 1928 *Alibi*
- 1930 *Black Coffee*
- 1936 *Love from a Stranger*
- 1937 ou 1939 *A Daughter's a Daughter*
- 1940 *Peril at End House*
- 1943 *Ten Little Indians*
- 1945 *Appointment With Death*
- 1946 *Murder on the Nile/Hidden Horizon*
- 1949 *Murder at the Vicarage*
- 1951 *The Hollow*
- 1952 *The Mousetrap*
- 1953 *Witness for the Prosecution*
- 1954 *The Spider's Web*
- 1956 *Towards Zero*

- 1958 *Verdict*
- 1958 *The Unexpected Guest*
- 1960 *Go Back for Murder*
- 1962 *Rule of Three*
- 1972 *Fiddler's Three*
- 1973 *Aknaton*
- 1977 *Murder is Announced*
- 1981 *Cards on the Table*
- 1993 *Murder is Easy*
- 2000? *And Then There Were None*

Obras para radio:

- 1937 *The Yellow Iris*
- 1947 *Three Blind Mice*
- 1948 *Butter In a Lordly Dish*
- 1960 *Personal Call*

Obras para televisión:

- 1937 *Wasp's Nest*

Realizáronse variadas producións, británicas e norteamericanas, baseadas literal ou de forma máis libre nas súas historias, coa excepción dun filme de 1979 no que se tomaba a figura directa da escritora e intentábase dilucidar sobre un suceso real relacionado con ela: a súa misteriosa desaparición durante varios días na década dos anos 50.

Suxestión mortal (1937, Rowland V. Le) e *Dez Negritos* (1944, René Clair) son as primeiras adaptacións importantes sobre Christie, sendo a primeira un drama de misterio e a segunda unha pequena obra mestra do cine de suspense. Logo viría *O Tren das 4.50* (1962, George Pollock), cuxo éxito iniciou unha serie de films centrados nos

casos da srtá. Marple; o famoso ciclo rodado con estrelas de Hollywood que se compón de *Asasinato no Orient Express* (1974, Sidney Lumet), con Oscar para Ingrid Bergman, *Morte no Nilo* (1976, John Guillermin), *O Espello Roto* (1980, Guy Hamilton), *Morte baixo o Sol* (1981, Guy Hamilton) e *Culpable de Inocencia* (1983, Desmond Davies).

A partir de 1982 rodáronse tres ciclos para a TV: un sobre a srtá. Marple outrosobre Hercules Poirot con Peter Ustinov encasillándose no personaxe, e outro sobre Miss Marple.Tamén na pequena pantalla merece destacarse unha serie inglesa: *Partners in crime* (1982).

FONTES:

- WIKIPEDIA, 2005. **Agatha Christie** [online]. California. Wikipedia. Disponible en : <<http://www.wikipedia.org>> [10/11/107].

Flannery O'Connor

Flannery O'Connor naceu no ano 1925 en Savannah, Georgia. Asistiu ó *Peabody High School*, no que se graduou en 1942. Logo foi ó *Georgia State College for Women*, onde se licenciou en inglés e socioloxía . En 1946 Flannery O'Connor foi aceptada no prestixioso taller literario *Iowa Writers' Workshop*.

En 1949 O'Connor coñeceu a Robert Fitzgerald , aceptando deste e da súa muller, unha invitación para pasar unha tempada en Connecticut. Este matrimonio encargaríase de editar moitas das súas obras trala súa morte.

En 1951 se lle diagnosticou *lupus* e tivo que regresar á súa granxa en Milledgeville. Alí adicouse a criar pavos. Fascinada polos paxaros de tódalas clases, criou gansos, parrulos, galiñas,etc. Solía incorporar imaxes de pavos reais, nos seus libros.

Morreu o 3 de agosto de 1964 .

Foi unha das voces literarias más importantes do seu tempo.

Escribiu dúas novelas: *Wise Blood* (1952), e *The violent bear it away*, 1960), e 31 relatos breves, recollidos en dous libros, titulados: *A Good Man Is Hard To Find* (1955) e *Everything That Rises Must Converxe* (1965). Era unha narradora do Sur profundo, no ronsel de William Faulkner. Escribía no chamado estilo "gótico sureño" ('southern gothic', cultivado por grandes escritores como Carson McCullers, William Faulkner, Tennessee Williams, etc.), retratando sobre todo escenarios rexionais e personaxes grotescos.

Nas súas historias abundan os personaxes moralmente reprobables, e nelas, dun modo ou outro, subxace sempre o tema racial. A súa obra está chea de sentimento relixioso, así como da noción tomista de que o mundo creado está empapado de Deus e nada pode escapar del.

O premio Flannery O'Connor Award for Short Fiction, instituido en honra da escritora, concédese anualmente a un destacado libro de contos. A novela *Wise blood* foi adaptada ao cine en 1979 para a película do mesmo título do director John Huston.

Bibliografía

- *Wise Blood* (1952)
- *A Good Man Is Hard To Find* (1955)
- *The Violent Bear It Away* (1960)
- *A Memoir of Mary Ann* (1962)
- *Everything That Rises Must Converge* (1965)
- *Mystery and Manners: Occasional Prose*, editado por Sally Fitzgerald e Robert Fitzgerald (1969)
- *The Habit of Being: Letters*, editado por Sally Fitzgerald (1979)
- *The Presence of Grace and Other Book Reviews*, editado por Carter W. Martin (1983)

Compilacíóns

- *Three by Flannery O'Connor ('Wise Blood', 'A Good Man Is Hard To Find' y 'The Violent Bear It Away')* (1964)
- *Three by Flannery O'Connor ('Wise Blood', 'The Violent Bear It Away' y 'Everything That Rises Must Converge')* (1983)
- *The Complete Short Stories* (1971)
- *Collected Works ('Wise Blood', 'A Good Man Is Hard To Find', 'The Violent Bear It Away? e 'Everything That Rises Must Converge')*, editado por Sally Fitzgerald, (1988)
- *Contos completos*. Lumen. Barcelona (2005)

Obras inconclusas

- Fragmentos de *Why Do the Heathen Rage?*, Fragmentos de la novela inacabada: *Why Do the Heathen Rage*.

FONTES:

- WIKIPEDIA, 2005. **Flannery O'Connor**. California. Wikipedia. Disponible en : <<http://www.wikipedia.org>> [19/11/07].

Dora Vázquez

Dorinda Remedios Vázquez Iglesias naceu en Ourense en 1913. Estudiou Maxesterio, carreira que exerceu ata a súa xubilación. Compaxinou a docencia coa escrita, con actividades culturais e colaboracións en xornais e revistas (*La Noche, Vida Gallega, Vagalume, Arquero, Céltica, El Magisterio Español, Escuela Española*).

Pertence á primeira xeración de escritoras da posguerra, e cultivou xéneros como a poesía, narrativa, e teatro, aínda que escribiu para un público adulto, centrouse maioritariamente literatura destinada a nenos, escrita cunha finalidade didáctica, conectada, temática e formalmente coa literatura tradicional e de base relixiosa. En galego publicou: *Un poema cada mes* (1969), *Irmá* (1970), poemas pola ausencia da súa

irmá Pura que se achaba en Venezuela; *A xeito de antoloxía* (1992), contén poemas publicados en galego e castelán doutros poemarios e composicións inéditas; *Bergantiñá* (1971); *Tres cadros de teatro galego* (1973); *Monicreques* (1974), teatro infantil galego, en colaboración coa súa irmá Pura; *Odios neneiros* (1975), poesía infantil publicada en colaboración coa súa irmá Pura; *Campo e mar aberto* (1975); *Augas soltas* (1978), novela incluída en *Dúas novelas galegas*; *Ronseles* (1980); *Fantasmas infantiles*. *Cuentos de teatro* (1980), catro pezas xa publicadas en galego, dúas de Pura e dúas de Dora, en *Monicreques* e *Ronseles*; *Viaxe ao país dos contos e da poesía* (1985); *Contos para nenos e para nenas* (1997), que reúne dous contos, xa publicados e tres inéditos; *Madeixas debandando: poemas galegos* (1997); *Galicia, cousas e xentes* (1997); *O troleiro e outros contos* (1999); *Teatro para nenos* (2000); *Noelia: novela histórica poética* (2001); *Cadros: reais, de amor, vida, agro e teatro* (2003).

Contribuíu en xornais e recompilou algunas destas publicacións en: *Mulleres amadas por grandes homes* (1994); *Soñando con Ourense* (1995) e *A Malpocodriña: memorias* (1996), libro bio-bibliográfico.

En castelán e no ámbito da literatura infantil en que foi pioneira como a súa irmá, publicou un libro de retratos co que se deu a coñecer; *Palma y Corona (historias santas)* (1964); *Caminos de plata y sol* (1966); *Oración junto al camino* (1985).

Algunhas pezas e contos para nenos foron premiados en concursos infantís da Asociación Cultural “O Facho” da Coruña. Ten adicada unha rúa en Ourense xunto coa súa irmá.

FONTES

- MARCO, Aurora (2007). *Diccionario de mulleres galegas*. Galicia: Edicións A Nosa Terra. P. 449-450.).

Simone de Beauvoir

Simone de Beauvoir naceu en París en 1908 e morreu no ano 1986. Foi unha novelista francesa filósofa existencialista e feminista.

Naceu nunha familia burguesa, e foi educada segundo a moral cristiá. Conta nas súas memorias a forte impresión que lle causou descubrir o ocaso da relixión: deixar de crer en Deus era asumirse responsable da súas propias eleccións.

En 1929, logo de coñecer a Jean Paul Sartre na Sorbona, onde ambos estudaban filosofía, uniuse estreitamente ó filósofo e o seu círculo. Co tempo, crearon entre ambos unha relación que lles permitía compatibilizar a súa liberdade individual coa vida en conxunto.

Simone de Beauvoir foi profesora de filosofía ata 1943 ata que a ocupación alemá en París, por mor da Segunda Guerra Mundial, afastouna para sempre do ensino. Durante ese período viviu na cidade tomada, e integrou o movemento da Resistencia Francesa.

Na súa primeira novela, *La invitada* (1943), explorou os dilemas existencialistas da liberdade, a acción e a responsabilidade individual, temas que aborda igualmente en novelas posteriores como *La sangre de los otros* (1944) e *Los mandarines* (1954), novela pola que recibiu o **Premio Goncourt**; a cal considérase a máis importante de todas as súas obras.

As teses existencialistas, segundo as cales cada un é responsable de si mesmo, introdúcense nunha serie de obras autobiográficas, entre as que destacan *Memorias de una joven de buena familia* (tamén coñecida como *Memorias de una moza formal*) (1958) e *Final de cuentas* (1972).

As súas obras ofrecen unha visión reveladora da súa vida e o seu tempo. Entre os seus ensaios escritos cabe destacar *El segundo sexo* (1949), unha profunda análise sobre o papel das mulleres na sociedade e a construción do rol e a figura da Muller; *La vejez* (1970), onde critica apaixonadamente a

marxinación e o ocultamiento, e *La ceremonia del adiós* (1981), polémica obra que evoca a figura do seu compañoiro de vida, Jean Paul Sartre.

Novelas

- *La invitada* (1943)
- *La sangre de los otros* (1945)
- *Todos los hombres son mortales* (1946)
- *Los mandarines* (1954), Ganadora del **Premio Goncourt**
- *Las bellas imágenes* (1966)
- *La mujer rota* (1968)
- *Cuando predomina lo espiritual* (1979)

Ensaios

- *Para qué la acción* (1944)
- *Para una moral de la ambigüedad* (1947)
- *El existencialismo y la sabiduría popular* (1948)
- *El segundo sexo* (1949)
- *El pensamiento político de la derecha* (1955)
- *La larga marcha (Ensayo sobre China)* (1957)

Memorias

- *Norteamérica día a día* (1948)
- *Memorias de una joven formal* (1958)
- *La plenitud de la vida* (1960)
- *La fuerza de las cosas* (1963)
- *Una muerte muy dulce* (1964)
- *La vejez* (1970)

- *Final de cuentas* (1972)

- *La ceremonia del adiós* (1981)

Teatro

- *Las bocas inútiles* (1945)

" Porque el hombre es trascendencia, jamás podrá imaginar un paraíso. El paraíso es el reposo, la trascendencia negada, un estado de cosas ya dado, sin posible superación. Pero en ese caso ¿qué haremos?, Para que el aire sea respirable tendrá que dejar paso a las acciones, a los deseos, que a su vez tenemos que superar: tendrá que dejar de ser paraíso. La belleza de la tierra prometida es que ella prometía nuevas promesas. Los paraísos inmóviles no pueden prometer más que un eterno aburrimiento. (...)

Si Dios es la infinitud y la plenitud del ser, no hay distancia entre su proyecto y su ser realidad, su voluntad es el fundamento inmóvil de su ser. Lo que quiere se hace, quiere cuanto es... Tal Dios no es una persona singular, es el universal, el todo inmutable y eterno. Y lo universal es silencioso... La perfección de su ser no deja ningún lugar al hombre porque el hombre no podría trascenderse en Dios si Dios ya está todo entero dado. En tal caso el hombre no es más que un accidente indiferente a la realidad del ser; está en la tierra como un explorador perdido en el desierto; puede ir a la derecha o a la izquierda, puede ir a donde quiera; jamás irá a ningún lugar y la arena cubrirá sus huellas. " Pyrrhus et Cinéas (fragmento)

FONTES

- WIKIPEDIA, 2005. **Simone de Beauvoir**. California. Wikipedia. Disponible en : <<http://www.wikipedia.org>> [19/11/07].
- EPDLP, 1998. **Simone de Beauvoir**. Barcelona- Nueva York. El poder de la palabra. Disponible en <<http://www.epdlp.com/escritor.php?id=1449>> [19/11/07].

Christina Rosetti

Christina Georgina Rossetti naceu en Londres o 5 de decembro de 1830, e morreu nesa mesma cidade o 29 de decembro de 1894. Foi unha poetisa británica, das más importantes no século XIX en Inglaterra.

En 1840 a súa familia tivo graves problemas económicos debido á deteriorada saúde mental e física do seu pai. Ós 14 anos empezou a ter ataques de depresión. Durante este período ela, a súa nai e a súa irmá integráronse movemento Anglicano que era parte da Igrexa de Inglaterra. Isto xogou un rol moi importante na súa vida persoal . Durante a súa mocidade estivo comprometida co pintor pre-rafaelista James Collinson e máis tarde con Charles Cayley, pero ambos noviazgos fracasaron por motivos relixiosos.

Christina comezou a escribir ós 7 anos, pero foi ós 31 cando publicou a súa primeira obra "Goblin Market and Other Poems" (1862). Esta colección cultivou moitas críticas favorables. O poema que leva o título da súa obra é o seu traballo más coñecido. O poema ten múltiples interpretacións, ademais de ser desafiante e complexo. Os críticos interpretaron este poema en diversas formas: véndoo como unha alegoría entre a tentación e a salvación; ou unha obra sobre o desexo erótico e a redención social, entre outras. O seu poema de Nadal "In the Bleak Midwinter" chegou a ser amplamente coñecido logo da súa morte, cando Gustav Holst colocoule música para convertelo nunha panxoliña. Pertenceu ao movemento Pre-Rafaelista xunto co seu irmán Dante Rossetti, John Everett Millais e William Holman Hunt entre outros.

A principios do século XX a popularidade de Christina decaeu, do mesmo xeito que a reputación de moitos escritores da época victoriana debido á reacción que tivo o Modernismo. Christina permaneceu olvidada por moito tempo ata que nos anos 70 estudiosas feministas comenzaron a recuperar e comentar o seu traballo. Nas últimas décadas os seus traballos foron redescubiertos volvendo gañar unha posición dentro da literatura victoriana.

Obras

- "The Globin Market and Other Poems" (1862).
- "Sing-Song: A Nursery Rhyme Book" (1972).
- "The Prince's Progress and Other Poems" (1856).
- "Verses" (1893).
- "New Poems" (1895).

Song

When I am dead, my dearest,
Sing no sad songs for me;
Plant thou no roses at my head,
Nor shady cypress tree:
Be the green grass above me
With showers and dewdrops wet;
And if thou wilt, remember,
And if thou wilt, forget.

I shall not see the shadows,
I shall not feel the rain;
I shall not hear the nightingale
Sing on, as if in pain:
And dreaming through the twilight
That doth not rise nor set,
Haply I may remember,
And haply may forget.

FONTES

- WIKIPEDIA, 2005. **Christina Rosetti.** California. Wikipedia.
Disponible en : <<http://www.wikipedia.org>> [19/11/07].

- BIBLIOWEB, 2006. **A Nosa Biblioteca. Christina Rosetti.** Galicia. Biblioweb. Disponible en <http://biblioweb.blogspot.com/2006/03/christina-rosetti_19.html> [19/11/07].

Carmen Pura Vázquez Iglesias

Nada en Ourense en 1918, esta muller foi mestra e escritora. Pioneira, xunto coa súa irmá Dora, no cultivo da literatura infantil galega.

Exerceu a docencia en varias escolas galegas, e tamén en Segovia e Madrid. Residiu en Caracas, onde tamén exerceu como mestra e chegou a rexentar un *kindergarten* en Caracas por encargo do Ministerio de Educación daquel país; foi secretaria da Escola de Xornalismo da Universidade Central de Humanidades de Caracas; traballou na Reaseguradora Nacional de Venezuela, e ocupou durante dous anos o cargo de Directora do Arquivo Fotográfico do Instituto Nacional de Cooperación Educativa.

Pertence á primeira xeración de escritoras de posguerra, é autora de numerosas obras en galego e en castelán, e ten cultivado varios xéneros.

Unha parte moi consistente da súa obra está dirixida a un público infantil.

Ademais das numerosas colaboracións en revistas e xornais de Galicia e de fóra. Na súa faceta de creación salienta a poesía como o xénero máis utilizado –cultivou tamén a narrativa e o teatro- que publicou o primeiro libro de versos en galego, *Íntimas* (1952), ó que seguirían *Maturidade* (1955); *A saudade i otros poemas* (1963); *Versos para os nenos de aldea* (1971); *O desacougo* (1971); *Oriolos neneiros* (1975), poesía infantil galega, libro publicado en colaboración coa súa irmá Dora; *Monicreques* (1974); *Segundo Pereira* (1978), novela incluída en *Dúas novelas galegas*; *Ronseles* (1980) teatro infantil en colaboración coa súa irmá; *Viaxe ao país dos contos e da poesía* (1985); *Verbas na edra do vento* (1992); *Zodiaco, poesía bilingüe* (1992); *Ardente*

identidade (1993); *Man que escribiu no mar* (1993); *Se digo Ourense* (1994); *Orballa en tempo lento* (1995); *Os de Aldán foron a América* (1996); *Desmemoriado río* (1997); *Terra matria dos soños; memorias* (1999); *Teatro completo para nenos* (2000); *Náufragos da elexía* (2001); *A música dos tempos: poemas* (2002); *O frade era galego e outros relatos* (2002); *Todo ven desa luz: poemas galegos* (2004)

É tamén autora de numerosas obras en castelán: *Peregrino de amor* (1943); *Márgenes veladas* (1944); *En torno a la voz* (1948); *Madrugada fronda* (1941); *Desde la niebla* (1951); *Tiempo mío* (1952); *Columpio de luna y sol* (1952); *Destinos* (1955); *Mañana del amor* (1956); *13 poemas a mi sombra* (1959); *Rondas de Norte a Sur. Poesía infantil* (1968); *Los poetas* (1971), en colaboración coa súa irmá.

Hai dúas liñas fundamentais na súa obra literaria: a literatura infantil (poesía, narrativa, teatro) onde recrea un mundo cheo de tenrura, idealizado e tradicional, con temática e forma moi relacionada coa lírica de transmisión oral, no caso da poesía; e a faceta poética dos libros para un público adulto, caracterizada polo intimismo, a relixiosidade e a preocupación social.

Recibiu numerosas homenaxes por parte de institucións ourensás e obtivo varios premios en recoñecemento ó seu labor: **Premio de Creación Cultural Feminista** outorgado pola Xunta de Galicia (1993), **Medalla Castelao** (1995), **Premio Trasalba** (1956), **Premio das Letras e das Artes de Galicia** (2002).

Producción literaria en galego

- *Íntimas* (1952)
- *Maturidade* (1955)
- *A saudade e outros poemas* (1963)
- *O desacougo* (1971)
- *Monicreques*, obra colectiva (1974)
- *Oriolos neneiros*, obra colectiva (1975)
- *Dúas novelas galegas* (1978)

- *Ronseles*, obra colectiva (1980)
- *Viaxe ó país dos contos e da poesía* (1985)
- *Antoloxía* (1991)
- *Verbas na edra do vento* (1992)
- *Man que escribiu no mar* (1993)
- *A carón de min (Nova Antoloxía Poética)* (1994)
- *IV Festival da Poesía no Condado*, obra colectiva (1994)
- *Desmemoriado río* (1994)
- *Se digo Ourense* (1994)
- *Orballa en tempo lento* (1995)
- *Poesía de Pura Vázquez* (1995)
- *Os Aldán foron a América* (1996)
- *Daquelas que cantan. Rosalía na palabra de once escritoras galegas*, obra colectiva dunha ducia de poetas (1997)
- *Terra matria dos soños* (1999)
- *Teatro completo para nenos*, obra colectiva (2000)
- *Manuel María*, obra colectiva de homenaxe (2001)
- *Náufragos da elexía* (2001)
- *O mundo máxico das ideas* (2001)
- *A música dos tempos* (2002)
- *O frade era galego e outros relatos* (2002)
- *Sempre irmá. Poesía en tón menor* (2002)
- *Un niño para xilgaros cantores* (2002)

Producción literaria en castelán

Algunhas das súas obras en castelán son:

- *Desde la niebla*

- *Tiempo mío*
- *Antología poética en castellano*
- *Zodiaco, opúsculo*, (1992)
- *Los silencios de Alargán*, (1994)
- *Herida soledad hacia lo alto*

FONTES:

- MARCO, Aurora (2007). *Diccionario de mulleres galegas*. Galicia: Edicións A Nosa Terra. P.447-449.
- WIKIPEDIA, 2005. **Pura Vázquez** [online]. California. Wikipedia. Disponible en : <<http://www.wikipedia.org>> [21/11/107].

NOBREZA

Inés de Castro

Inés de Castro, naceu probablemente, en Monforte (Lugo) no ano 1325. Era filla bastarda de, Pedro Fernández de Castro, alta figura no século XIV, e de Aldonza Soares de Valladares, portuguesa.

Pasou a Portugal en 1340 no séquito da princesa dona Constanza de Castela, quen era a súa prima e estaba desposada con don Pedro, herdeiro da coroa lusitana. O infante Pedro prendeuse da fermosa galega. Constanza morreu ó dar á luz ó seu fillo, Fernando, que moitos anos despois sucedería na coroa a seu pai Pedro.

Nove anos logo da morte da esposa lexítima de Pedro I, casou este con a que fora durante tanto tempo o seu amante; Dona Inés de Castro, santificando a súa unión ante o bispo de Garda e dalgúns servidores; pero se a unión foi bendicida, ningún documento puido presentarse que o probase; nada especificou os dereitos que adquirían a nova esposa e os seus fillos, e ningún das testemuñas do matrimonio, nin o mesmo

príncipe, cando chegou a ocupar o trono, puideron asignar unha data precisa a aquel matrimonio clandestino que debía dar unha raíña a Portugal.

En 1355 Afonso IV o Bravo trasladara o seu corte a Montemor-o-Velho, cando varios personaxes inimigos da familia Fernández de Castro, persuadiron ao rei de que era preciso diminuir as pretensións daquela casa poderosa que se cara a temer case tanto en Castela como en Portugal, e que o medio más seguro de conseguilo era quitar a vida a Inés, que ía subir ao trono de Portugal. Os principais instigadores deste atentado foron tres señores inimigos dos Castro, chamados Alonso González, Pedro Coelho e Diego López Pacheco. Dubidou o rei, pois vía por unha banda o perigo do seu neto o fillo de Constanza, e por outra banda consideraba acción cruel matar a unha muller inocente de toda culpa. Sexa disto o que for, o certo é que el rei aproveitou un día en que o infante Pedro organizara unha cacería, e dirixiuse secretamente ao Mosteiro de Santa Clara, próximo á Quinta dás bágoas”en Coimbra. Cando Inés soubo da chegada do rei e as súas intencións, rodeouse dos seus fillos e saíu a esperar ao monarca, a quen soubo conmover con bágoas e súplicas. Marchábase xa o rei, cando algúns cabaleiros que con el ían para presenciar a morte de Inés, entre eles González, Coelho e López Pacheco, suplicáronlle que lles enviase a matar a Inés, e non debeu oporse o rei, posto que os devanditos cabaleiros entraron onde estaba Inés e matárona a puñaladas.

Terrible foi a vinganza de Pedro, pero debe citarse aquí a parte novelesca da historia de Inés de Castro, a lenda admitida pola tradición, pero non probada pola historia. Chegou o infante a ocupar o trono, e din que, mandando a exhumar o cadáver de Inés, sentouna no trono, facéndoa coroar e obligando así aos cortesáns a que a prestasen as honras debidas a unha raíña.

Os tres asesinos da morte de Inés, Pedro Coelho e Diego López Pacheco expiaron dun modo terrible o seu crime; ao primeiro foille arrincado o corazón polo peito, e ao segundo por detrás. Ata din que o rei Pedro mordeu os corazóns daqueles.

Suntuosos foron os funerais que se fixeron a Inés; o seu corpo foi depositado en Alcobaça nunha tumba de mármore branco, cunha eficie coroada que Pedro fixera preparar de antemán, e preto da cal fixo erixir a súa propia sepultura. Dispuxo que os catafalcos tocásense os pés: quería que o día da resurrección, ao levantarse, a súa

primeira imaxe a contemplar fose a de Inés. A descendencia de Inés non ascendeu directamente ao trono, pero contraeu alianzas con todas as familias reinantes en Europa, en especial a súa filla Beatriz. Certamente desta desprendeuse unha gran descendencia materno-lineal, cuns soberanos que posteriormente serían famosos: en primeira xeración os seus fillos, en segunda, a filla de Beatriz, Leonor de Alburquerque, raíña de Aragón; en terceira xeración, Afonso V de Aragón, María de Aragón (raíña de Castela), Juan II de Aragón, Enrique de Aragón, Leonor de Aragón (raíña de Portugal) e Pedro de Aragón, conde de Alburquerque; en cuarta xeración, Enrique IV de Castela, Afonso V de Portugal, Fernando de Avis, duque de Viseu, Leonor de Portugal e Aragón (emperatriz germánica) e Juana de Portugal (raíña de Castela); en quinta xeración, Maximiliano I de Habsburgo, Kunigunde de Habsburgo (duquesa de Baviera) e Juana a Beltraneja; en sexta xeración, Guillermo IV de Baviera e Luís X Duque de Baviera.

Durante o Século de Ouro das letras españolas, Lope de Vega escribiu un drama, Inés de Castro e Luis Vélez de Guevara, consagrouse coa súa obra tráxica, Reinar despois de morir (1625). En Francia a súa tráxica vida foi motivo de inspiración para Antonine Houdar de la Motte, que en 1723 escribe un libro con este drama. En 1942 Henry Montherlant escribe a súa obra La Reine morte, cunha case perfecta recreación histórica. En Italia realizouse unha ópera en 1835 composta por Giuseppe Persiani. En 1976 estreouse en Baltimore Inés de Castro con libreto de Bernard Stamblery. No século pasado o escritor Alejandro Casona escribiu a Corona de amor y muerte, relatando o amor dramático de ambos os namorados. Tamén foi levada ás pantallas do cine, en 1944 nunha coprodución luso-española Inés de Castro, onde actuaron María Dolores Pradera, Alicia Palacios e Antonio Vilar. En 1997 rodouse Inés de Portugal, unha coproducción galego-portuguesa dirixida por José Carlos de Oliveira, coa actuación de Cristina Homem, no papel de Inés de Castro. Esta é a historia de amor da galega que reinou en Portugal despois de morta, Inés de Castro.

Episódio de Dona Inês de Castro (Os Lusíadas, Canto III, 118 a 135).

118

Passada esta tão próspera vitória,
Tornado Afonso à Lusitana Terra,

A se lograr da paz com tanta glória
Quanta soube ganhar na dura guerra,
O caso triste e dino da memória,
Que do sepulcro os homens desenterra,
Aconteceu da mísera e mesquinha
Que depois de ser morta foi Rainha.

119

Tu, só tu, puro amor, com força crua,
Que os corações humanos tanto obriga,
Deste causa à molesta morte sua,
Como se fora pérfida inimiga.
Se dizem, fero Amor, que a sede tua
Nem com lágrimas tristes se mitiga,
É porque queres, áspero e tirano,
Tuas aras banhar em sangue humano.

120

Estavas, linda Inês, posta em sossego,
De teus anos colhendo doce fruto,
Naquele engano da alma, ledo e cego,
Que a fortuna não deixa durar muito,
Nos saudosos campos do Mondego,
De teus fermosos olhos nunca enxuito,
Aos montes insinando e às ervinhas
O nome que no peito escrito tinhas.

121

Do teu Príncipe ali te respondiam
As lembranças que na alma lhe moravam,
Que sempre ante seus olhos te traziam,
Quando dos teus ferosos se apartavam;
De noite, em doces sonhos que mentiam,
De dia, em pensamentos que voavam;
E quanto, enfim, cuidava e quanto via
Eram tudo memórias de alegria.

122

De outras belas senhoras e Princesas
Os desejados tálamos enjeita,
Que tudo, enfim, tu, puro amor, desprezas,
Quando um gesto suave te sujeita.
Vendo estas namoradas estranhezas,
O velho pai sesudo, que respeita
O murmurar do povo e a fantasia
Do filho, que casar-se não queria,

123

Tirar Inês ao mundo determina,
Por lhe tirar o filho que tem preso,
Crendo co sangue só da morte ladina
Matar do firme amor o fogo aceso.
Que furor consentiu que a espada fina,
Que pôde sustentar o grande peso
Do furor Mauro, fosse elevantada
Contra húa fraca dama delicada?

124

Traziam-na os horrílicos algozes
Ante o Rei, já movido a piedade;
Mas o povo, com falsas e ferozes
Razões, à morte crua o persuade.
Ela, com tristes e piedosas vozes,
Saídas só da mágoa e saudade
Do seu Príncipe e filhos, que deixava,
Que mais que a própria morte a magoava,

125

Pera o céu cristalino elevantando,
Com lágrimas, os olhos piedosos
(Os olhos, porque as mãos lhe estava atando
Um dos duros ministros rigorosos);
E despois, nos mininos atentando,
Que tão queridos tinha e tão mimosos,
Cuja orfindade como mãe temia,
Pera o avô cruel assi dizia:

126

(Se já nas brutas feras, cuja mente
Natura fez cruel de nascimento,
E nas aves agrestes, que somente
Nas rapinas aéreas tem o intento,
Com pequenas crianças viu a gente
Terem tão piedoso sentimento
Como co a mãe de Nino já mostraram,
E cos irmãos que Roma edificaram:

127

Ó tu, que tens de humano o gesto e o peito
(Se de humano é matar húa donzela,
Fraca e sem força, só por ter sujeito
O coração a quem soube vencê-la),

A estas criancinhas tem respeito,
Pois o não tens à morte escura dela;
Mova-te a piedade sua e minha,
Pois te não move a culpa que não tinha.

128

E se, vencendo a Maura resistência,
A morte sabes dar com fogo e ferro,
Sabe também dar vida, com clemência,
A quem peja perdê-la não fez erro.
Mas, se to assi merece esta inocência,
Põe-me em perpétuo e mísero desterro,
Na Cítia fria ou lá na Líbia ardente,
Onde em lágrimas viva eternamente.

129

Põe-me onde se use toda a feridade,
Entre leões e tigres, e verei
Se neles achar posso a piedade
Que entre peitos humanos não achei.
Ali, co amor intrínseco e vontade
Naquele por quem mouro, criarei
Estas relíquias súas que aqui viste,
Que refrigério sejam da mãe triste).

130

Queria perdoar-lhe o Rei benino,
Movido das palavras que o magoam;
Mas o pertinaz povo e seu destino
(Que desta sorte o quis) lhe não perdoam.
Arrancam das espadas de aço fino
Os que por bom tal feito ali apregoam.
Contra hûa dama, ó peitos carniceiros,
Feros vos amostrais e cavaleiros?

131

Qual contra a linda moça Polycena,
Consolação extrema da mãe velha,
Porque a sombra de Aquiles a condena,
Co ferro o duro Pirro se aparelha;
Mas ela, os olhos, com que o ar serena
(Bem como paciente e mansa ovelha),
Na mísera mãe postos, que endoudece,
Ao duro sacrifício se oferece:

132

Tais contra Inês os brutos matadores,
No colo de alabastro, que sustinha
As obras com que Amor matou de amores
Aquele que depois a fez Rainha,
As espadas banhando e as brancas flores,
Que ela dos olhos seus regadas tinha,
Se encarniçavam, fervidos e irosos,
No futuro castigo não cuidosos.

133

Bem puderas, ó Sol, da vista destes,
Teus raios apartar aquele dia,
Como da seva mesa de Tiestes,
Quando os filhos por mão de Atreu comia !
Vós, ó côncavos vales, que pudestes
A voz extrema ouvir da boca fria,
O nome do seu Pedro, que lhe ouvistes,
Por muito grande espaço repetistes.

134

Assi como a bonina, que cortada
Antes do tempo foi, cândida e bela,
Sendo das mãos lacivas maltratada
Da minina que a trouxe na capela,
O cheiro traz perdido e a cor murchada:
Tal está, morta, a pálida donzela,
Secas do rosto as rosas e perdida
A branca e viva cor, co a doce vida.

135

As filhas do Mondego a morte escura
Longo tempo chorando memoraram,
E, por memória eterna, em fonte pura
As lágrimas choradas transformaram.
O nome lhe puseram, que inda dura,
Dos amores de Inês, que ali passaram.
Vede que fresca fonte rega as flores,
Que lágrimas são a água e o nome Amores.
Coimbra, Portugal, 1355).

FONTES

- SUÁREZ GROBA, MÓNICA B., 2001. **Contidos: Idade Media: Inés de Castro, raíña despois de morta** [online]. Disponible en:<<http://www.fillos.org/galicia>>. [25/10/07].
- WIKIPEDIA, 2005. **Inés de Castro** [online]. California. Wikipedia. Disponible en : <<http://www.wikipedia.org>> [25/10/107].
- PÉREZ LEIRA, LOIS., 2005. **Inés de Castro: A galega que reinou en Portugal despois de morta** [online]. CIG. Confederación Interestatal Galega. Disponible en <<http://www.galizacig.com>>. [25/10/07].

Raíña Astrid de Suecia

Astrid Sofia Louisa Thyra de Suecia naceu o 17 de novembro de 1905 e morreu en Suiza no ano 1935 a consecuencia dun accidente automobilístico. Foi raíña consorte de Leopoldo III de Bélgica . Filla do Príncipe Carlos de Suecia e a princesa Ingeborg de Dinamarca .

Casou con Leopoldo o 10 de novembro de 1926. Instruída na corte de Suecia, considerada pouco formalista, a princesa recibiu unha educación burguesa, probablemente porque os seus pais perderan unha gran parte da súa fortuna na quebra dun banco danés. A parella se coñeceuse en 1926 e tiveron tres fillos:

- Josefina Carlota (1927-2005), esposa do gran duque Juan I de Luxemburgo.
- Balduino (1930-1993), rei de Bélgica.
- Alberto (n. 1934), rei de Bélgica, sucesor do seu irmán.

En 1935, no momento máis agudo da crisis económica en Suecia, organiza una colecta de fondos e de obxectos de primeira necesidade para un comité de axuda ós parados.

Tras un reinado de ddezaquito meses, morre a raíña dos belgas nun accidente automobilístico, cando o seu marido e ela deciden facer unha excursión. Nos funerais, Leopoldo négase a montar sobre a carroza, e, ferido, segue camiñando en solitario ó

carón do féretro de Astrid ata a cripta real en .Mentres camiña tralo coche fúnebre murmura: "¡Éramos tan felices!".

FONTES:

- WIKIPEDIA, 2005. **Astrid de Suecia** [online]. California. Wikipedia. Disponible en : <<http://www.wikipedia.org>> [01/11/107].

Isabel I de Inglaterra

Isabel I, coñecida como "La Reina Virgen" ou "La Buena Reina Bess", naceu en Londres no ano 1533 e morreu nesa mesma cidade no ano 1603. Reinou en Irlanda e Inglaterra desde o ano 1558 ata que morreu. Fíxose cargo dun país dividido por cuestiós relixiosas na segunda mitade do S.XVI.

Isabel era filla de Enrique VIII de Inglaterra e da súa segunda esposa, Ana Bolena. Enrique prefería un varón para asegurar a sucesión da casa Tudor pero, tralo seu nacemento, Isabel convertiuse en princesa herdeira ó trono de Inglaterra. Como Ana era incapaz de concebir fillos varóns, o rei ordeou executala por traicioalo, xa que esta mantivera relacóns incestuosas co seu irmán maior, e tamén por bruxería.

Isabel contaba tres anos cando foi declarada filla ilexítima, razón pola que perdeu o seu título de princesa. Viviu no exilio, lonxe de seu pai e das suas esposas, áinda que unha delas; Catalina Parr, intentou unha reconciliación entre pai e filla. Isabel, xunto coa súa media irmá María Tudor, filla de Catalina de Aragón, recobrou os seus dereitos na línea sucesoria, despois do seu irmán o príncipe Eduardo, na Acta de Sucesión de 1544.

Isabel tiña un carácter moi parecido ó da súa nai. Era neurótica, carismática, enamoradiza e protestante.

Trala morte de Enrique VIII e o ascenso ó trono do seu fillo Eduardo VI, Catalina Parr casou de novo con Thomas Seymour — tío de Eduardo — e levou a Isabel con ela. Esta recibiu unha exquisita educación que lle propiciou unha exquisita

expresión en su inglés , francés, italiano, español, grego e latín. Baixo a influencia de Catalina, Isabel formouse como protestante.

Antes da morte do seu hermanastro Eduardo, e en contra da Acta de Sucesión dictada polo seu pai en 1544, Eduardo declarou herdeira a lady Jane Grey. Respaldada polo pobo, María Tudor entrou triunfante en Londres acompañada da súa media irmá.

Sen facer caso da opinión pública, Isabel casou co príncipe Felipe, futuro rei de España baixo o nome de Felipe II. A impopularidade desta unión, provocou en María o medo a ser derrotada por unha rebelión popular que nomeara a Isabel como nova monarca. Este temor case foi realidade cando a Rebelión Wyatt de 1554 intentou evitar a súa boda. Tralo seu fracaso, Isabel foi encarcelada na Torre de Londres pero, a súa execución, solicitada por algúns membros do séquito español, nunca selevou a cabo debido á resistencia da corte inglesa a enviar un membro dos Tudor á muerte. A raíña daquela época, intentou retirar a Isabel da línea sucesoria, pero o Parlamento impediullo. Dous meses despois do seu encarcelamento, Isabel foi posta baixo vixilancia de Sir Henry Bedingfield. Meses más tardes, comezou a correr o falso rumor de que María estaba embarazada. Foi nese momento cando se lle permitiu a Isabel voltar á corte xa que Felipe tiña certo medo a que a súa esposa morrera durante o parto, e nese caso, prefería que trono trono fora destinado a ela.

Cando se desmintiu o feito, María, incapaz de evitar que Isabel fora a súa sucesora, intentou convertila ó catolicismo romano, o que esta última finxiu aceptar, pese a que seguiu sendo fiel á fe protestante.

Trala morte de María, Isabel ascendeu ó trono no ano 1559, no que se fixo a última ceremonia de coroación en latín de Inglaterra, desposi o rito de coroación comezou a facerse en inglés.

Ó comezo do seu reinado, a política exterior de Isabel caracterizouse pola súa cautelosa relación coa España de Felipe II, que se ofrecera a casarse con ela en 1559, e as súas problemáticas relacións con Escocia e Francia, país este último, co que se encontraba en guerra debido a que a súa irmá María decidira apoiar ó seu marido Felipe na guerra na que se atopaban inmersas España e Francia desde 1522.

A raína de Escocia, María Estuardo, estaba casada con Francisco II de Francia. Debido á guerra contra Francia na que se atopaba inmersa Inglaterra, Francisco II apoiou as pretensiós da súa muller María Estuardo ó trono inglés, mientres que a nai desta última, María de Guisa permitiu a presencia de tropas francesas en bases escocesas.

Rodeados pola ameaza francesa, Isabel e Felipe víronse forzados a unir forzas, pese as súas diferencias relixiosas. Gracias á mediación de Felipe, Inglaterra uniuse ó tratado de paz de Cateau-Cambrésis en 1559, no que Isabel renunciaba á última praza de soberanía inglesa en Francia, Calais, que fora capturada por Francisco de Guisa, o ano anterior, mentres que Francia comprometíase a retirar o seu apoio ás pretensiós de María Estuardo ó trono inglés. Despois da firma deste tratado de paz, Francisco II morreu, o que provocou en 1561 o regreso da súa esposa María a Escocia.

Nese mesmo ano (1559), Isabel apoiou a revolución de John Knox, líder protestante escocés, que buscaba eliminar a influencia católica en Escocia. Isabel enviou un exército a Leith, e unha armada a bloquear o Firth of Forth, onde se esperaba que los franceses desembarcaran para apoiar ós escoceses. Aínda que Leith foi un terrible fracaso, a armada logrou impedir o desembarco francés, e facilitou a victoria rebelde, logrando, trala morte de María de Guisa en 1560, a firma por parte de representantes de María Estuardo do Tratado de Edimburgo, que eliminou a influencia francesa en Escocia, aínda que María negouse a ratificar o tratado.

En Francia, Catalina de Médicis, foi incapaz de impedir a Francisco de Guisa levar a cabo unha matanza de hugonotes, razón pola que comezou unha guerra relixiosa entre a casa católica de Guisa, dirixida por Francisco e a casa protestante de Borbón, dirixida polo príncipe de Condé, Luis Borbón. Isabel apoiou a causa protestante, chegando a comprar a estos últimos o porto de El Havre, que pensaba intercambiar por Calais ó final da guerra. Sen embargo, trala tregua entre protestantes e católicos de , Isabel non pudo retener El Havre e firmou unha paz con Francia en 1564.

Tralas victorias en Escocia e a intervención en Francia, desapareceron os únicos elementos comúns da política exterior de Isabel e Felipe II, o que resultou en un continuo decaimento das relacións entre ambos países, á vez que nun achegamento entre Inglaterra e Francia.

Pouco despois do ascenso ó trono de Isabel comezou un debate sobre quen tiña que ser o esposo da raína. Sen embargo, contraer matrimonio significaba para Isabel compartir o poder co rei consorte, algo que lle provocaba certa repulsión. Aínda que non tiña fillos, Isabel tiña dúas posibles herdeiras: María Estuardo, e Catherine Grey. A Isabel non lle gustaba ningunha das súas posibles herdeiras. A primeira, polos seus enfrentamentos anteriores e o seu catolicismo, e a segunda porque casara sen o permiso real e a súa irmá “usurpara” o trono inglés.

O problema da sucesión agravouse no ano 1562. Neste ano o Parlamento volveu a insistir na necesidade de que Isabel se casara para obter descendencia, pero Isabel volveuse a negar, disolvendo o parlamento ata 1566, ano no que necesitaba obter o seu permiso para recaudar máis fondos, permiso que lle foi otorgado a condición de que se casara, pero ésta volveuse a negar. En 1568, Catherine Grey morreu deixando descendentes que por distintas razóns non eran aptos para o trono; así pois, María Estuardo viu máis reforzada a súa posición de herdeira natural do reino.

Non obstante, María tiña os seus propios problemas en Escocia, onde unha rebelión provocada pola súa boda co asasino do seu segundo marido forzou que abdicara no seu fillo Jacobo e escapara a Inglaterra. Alí foi moi mal recibida, e, debido ó perigosa que era para Isabel como herdeira do trono, y debido á aparición dunhas cartas supuestamente escritas por ela onde instigaba ós asasinos do seu segundo marido a actuar, foi recluida no Castelo de Sheiffeld.

No ano 1569 se prodúcese a chamada Rebelión del Norte, liderada por nobres católicos de dicha zona do país, e a primeira revolución Desmond contra o governo inglés en Irlanda, liderada por James Fitzmaurice Fitzgerald; sen embargo, tanto o Duque de Alba como Felipe II eran reacios a intervir en Inglaterra, dada a situación en Holanda. Privados os seus inimigos de apoio exterior, Isabel puido enfrentarse ás rebelións, aínda que foi excomulgada por unha bula papal en 1570, o que incrementou os problemas cos católicos. Un ano despois, en 1571, o banqueiro Florentino Ridolfi, planeou asasinhar á raína e colocar a María Estuardo no trono, co apoio de España, para restaurar o catolicismo, pero o plan foi descuberto por Cecil, e os seus conspiradores foron executados.

Os problemas cos católicos non lle impidiron a Isabel inclinarse por unha alianza con Francia como contrapeso a España, a pesar da matanza de San Bartolomé de 1572. Isabel incluso negociou o seu matrimonio co futuro Enrique III de Francia, e, trala coroación deste, co seu irmán Francisco de Anjou o cal morreu en 1584, antes de que puideran contraer matrimonio.

En 1579, James Fitzmaurice Fitzgerald lanzou a segunda revolución Desmond, contando co apoio do Papa, que enviou tropas e diñeiro, e de Felipe II, que enviou un pequeno corpo expedicionario a Irlanda e aceptou ser coroado en lugar de Isabel cando a revolución triunfara. Sen embargo, as tropas da raíña lograron acabar coa rebelión en 1583.

Isabel, tralo apoio español ós rebeldes irlandeses, o ascenso de Felipe II ó trono de Portugal, e a desesperada situación protestante en Holanda, onde Amberes estaba a punto de caer, e en Francia, onde a Liga Católica e a familia Guisa lograran impór a súa vontade a Enrique III, sentíase ameazada por España. Isabel comprometeuse en 1585 a apoiar ós rebeldes holandeses, e enviou ó conde de Leicester con 5000 homes e 1000 cabalos. Como garantía de pago polos seus gastos, Isabel desexaba os portos de Brill e Flessinga. Non obstante, Isabel rechazou ser coroada raíña de Holanda. O conde de Leicester non conseguiu ninguna victoria militar significativa. Isto, unido a que aceptou, contra a vontade de Isabel, o título de gobernador xeral de Holanda, provocou que tivese que ir a Inglaterra en 1587.

Nunha nova conspiración católica contra Isabel o comerciante londinense Anthony Babington, pretendía asasinar á raíña e coroar a María Estuardo. Tras descubrir a conspiración, na cal a propia María estaba implicada, o Parlamento pediu a súa execución. Isabel resistiuse, pero ó final ordeou a execución de María, que, no seu testamento, cedera os seus dereitos a Felipe ó trono inglés.

Felipe comezou a preparar o plan de invasión de Inglaterra mentres que Isabel reforzaba a mariña do seu reino. En 1587, Drake atacó Cádiz, destruíndo varios barcos e retrasando á Armada Invencible. Sen embargo, esta Armada viu frustrado o seu propósito pola resistencia inglesa, o bloqueo holandés e polo mal tempo.

En 1589, despois de vencer á armada a raíña ordeou unha expedición contra Lisboa, a Contraarmada, co obxectivo de acabar cos restos da flota española do Atlántico e incitar a Portugal a un levantamento contra Felipe. Sin embargo, esta expedición foi un desastre.

Aínda que a guerra relixiosa apoiou ó lado católico, ó convertirse Enrique ó catolicismo en 1593, Isabel, mantivo a alianza con Francia debido á necesidade de continuar coa loita contra España. Isabel enviou dúas flotas máis en contra de España, una en 1596 e outra en 1597, a cal conseguiu saquear Cádiz. Felipe, pola súa parte, enviara tamén dúas expedicións contra Inglaterra, a primeira das cales lograra desembarcar en Cornwall e saquear os territorios circundantes, mais a segunda naufragou.

Isabel tamén tivo que enfrentarse en Irlanda á Guerra dos Nove Anos (1594-1603), onde Red Hugh O'Donnell e Hugh O'Neill levantaron as armas contra a colonización inglesa. La reina mandou 17000 soldados ó mando de Robert Devereux, para frenar o alzamento, pero éste fracasou. Charles Blount, barón de Mountjoy lle sucedeu, o que provocou que España, interviñera en 1601 a favor dos rebeldes que desembarcaron en Kinsale. Rodeados polos ingleses, foron derrotados na batalla de Kinsale. En 1603 a rebelión irlandesa estaba controlada.

Isabel morreu o 24 de marzo de 1603 e foi enterrada na abadía de Westminster, al lado de su hermana María I. Segundo o testamento de Enrique VIII, os herdeiros de Isabel tiñan que ser os descendentes da súa irmá menor, María Tudor, . Mais o único descendente que podía reclamar a coroa era o fillo de María I Estuardo. Ás poucas horas de morir a raíña Isabel, Jacobo VI de Escocia subiu ó trono como Jacobo I.

Un dos feitos más destacados do reinado de Isabel foi a transformación de Inglaterra, un país maioritariamente católico, nun país protestante. En 1559, como suprema gobernadora da igrexa inglesa, proclamou a Acta de Uniformidade, que obrigaba a usar unha versión revisada do Devocionario de Eduardo VI e a Acta de Supremacía que forzaba ós empleados da coroa a recoñecer mediante xuramento a subordinación da igrexa inglesa á monarquía.

Entre 1584 y 1585 saíu á luz unha lei que condeaba a morte a aqueles sacerdotes católicos que se houberan ordenado tralo ascenso da raíña. Debido á persecución, e á identificación de protestantismo e patriotismo durante a guerra contra España e debido á morte dos sacerdotes católicos que quedaban vivos, o país xa se converira en protestante cando a raíña morrera.

FONTES:

- WIKIPEDIA, 2005. **Isabel de Inglaterra** [online]. California. Wikipedia. Disponible en : <<http://www.wikipedia.org>> [02/11/07].

Ana Bolena

Ana Bolena naceu probablemente no ano 1507, nunha da propiedades da súa familia, Blickling Hall en Norfolk, ou no castelo de Hever en Kent. Foi a segunda esposa do rei Enrique VIII, ata que foi executada o 19 de maio de 1536 na Torre de Londres.

É filla de Tomás Bolena, vizconde Rochford e primeiro conde de Wiltshire e de Ormonde, e de Isabel Howard, filla do segundo duque de Norfolk. A relación co seu pai non foi doada, pero sempre intentou compracelo. Tampouco tivo unha boa relación coa súa irmá María. Pero levábase moi ben coa súa nai e sobre todo co seu irmán Jorge, ao que estaba moi unida.

Viviu durante a primeira tempada da súa vida na corte francesa como dama de compañía. Ao seu regreso a Inglaterra namorouse de Henry Percy, fillo do conde de Northumberland, co cal fixo unha promesa matrimonial, pero o cardeal Wolsey prohíbelles casar, xa que Ana non tiña a nobreza necesaria.

Con todo, ao representar unha obra de teatro para o rei Enrique VIII, este namórarse da fermosura de Ana e empeza a cotexala. Pero Ana tiña ben claro que non ía ser amante do rei; a súa propia irmá María foino. Ela aspiraba a algo máis.

Obviamente, Enrique namorouse dela, ata se separou da Igrexa católica, da cal chamárono "Defensor da Fe" para poder deixar á súa lexítima esposa, Catalina de Aragón e declarar bastarda á súa filla María Tudor. Asesorado por Thomas Cromwell declarárase Xefe da Igrexa en Inglaterra e proclama o Anglicanismo. E así, supostamente, o 25 de xaneiro de 1533 pola noite, contrae matrimonio con Ana Bolena, nomeada marquesa de Pembroke polo rei, para que tivese un rango nobre.

Ana vingouse do Cardeal Tomas Wolsey, conseguindo que Enrique o mande á Torre e quítalle o seu palacio de Hampton Court e os seus bens. Con todo, o Cardeal morre un pouco antes de chegar ao seu destino final.

"A Máis Feliz das Mulleres" como ela mesma se chamou ao poder casar con Enrique, intentou con afán ter un herdeiro e, por fin, cando quedou embarazada, unha adiviña vaticinou que tería o más grande monarca inglés. Con todo, tivo unha nena á cal chamou Isabel, como a nai de Enrique. Enrique decepcionouse moiísimo. Ana intentou ter outro herdeiro, o cal perdeu, e con el tamén o seu favor ante o rei, quen xa coñecera a unha das súas damas de compañía; Juana Seymour, muller apoiada polo partido que non quería aos Bolena.

Thomas Cromwell, o mesmo que axudara a Enrique a idear como desfacerse de Catalina de Aragón, concibe un plan para desfacerse tamén de Ana. Cántalle ao rei que Ana ten romances con diversas persoas cercanas a eles, inclusive o seu irmán Jorge. Jane, a súa cuñada e esposa de George, apoia todas as acusacións e levan a xuízo a Ana.

O 2 de maio de 1536 é detida e conducida á Torre de Londres, e no seu xuízo é declarada culpable de adulterio, incesto, herexía, traizón e actos contra o rei. Mandouna á Torre de Londres e arrebattolle a Isabel, nomeándoa bastarda, o 17 de maio de 1536.

Ana envioulle unha carta a Enrique pedíndolle piedade áinda antes da execución, a cal foi interceptada por Cromwell e destruída.

Foi executada na Torre de Londres cunha espada, por un verdugo francés,o 19 de maio

de 1536. Antes diso as súas últimas palabras foron para o seu verdugo: "Non che darei moito traballo, teño o pescozo moi fino".

FONTES:

- WIKIPEDIA, 2005. **Ana Bolena.** [online]. California. Wikipedia. Disponible en :<<http://www.wikipedia.org>> [02/11/07].

María Estuardo

María I de Escocia, naceu no Palacio de Linlithgow (Escocia) o 8 de decembro de 1542 e morreu en Inglaterra no ano 1587. Reinou en Escocia desde o ano 1542 ata 1567.

Durante o reinado de Roberto II, a coroa escocesa fora destinada a ser herdada en liña directa polos fillos de Roberto, todos homes. A lexitimidade da descendencia de Roberto no seu primeiro matrimonio era cuestionable. Polo que as fillas, así como os seus descendentes, poderían herdar soamente despois das liñas masculinas. Ante a sospeita dunha liña ilexítima masculina e a extinción, anos antes, de tódalas liñas masculinas lexítimas, a sucesión escocesa complicábase. Ademais, o único curmán vivo que lle quedaba ó rei, o duque de Albany, morrera en 1536. Nesta clase de situación de aparente Lei Sálica, María ascendeu ó trono debido ao problema sucesorio.

Jacobo V de Escocia morreu prematuramente en 1542, ós 30 anos. No palacio de Falkland, en Fife, o monarca, a piques de morrer, ó saber do nacemento da súa filla, exclamou: "¡o diaño léveme! ¡comezou cunha muller, terminará cunha muller!". Isto era unha alusión a que a familia Estuardo ascendera ó trono escocés grazas a Marjorie (filla de Roberto I Bruce). Jacobo cría que o nacemento de María marcaba o final do reinado dos Estuardo sobre Escocia. Pero, ironicamente, foi mediante o fillo de María que a familia Estuardo chegou ó cume do seu poder ó unirse o reino de Escocia co reino de Inglaterra, grazas ao seu fillo Jacopo VI de Escocia e I de Inglaterra.

Despois da ruptura dos tratados de Greenwich, Enrique VIII quixo cumplir o compromiso nupcial do seu fillo Eduardo con María de Escocia para unión das dúas coroas . Os tratados de Greenwich foron deixáronse de lado logo da coroación de María. O compromiso non lles sentou ben aos escoceses, xa que o rei Enrique VIII intentou cambiar o acordo establecido de modo que el puidese ter baixo a súa custodia a María moitos anos antes de que a voda ocorrese. Así mesmo, o rei inglés desexaba que Escocia rompese a súa alianza tradicional con Francia. Temendo unha sublevación popular, o parlamento escocés rompe o tratado con Inglaterra a finais dese mesmo ano.

A reacción de Enrique VIII foi crítica e comezou o que chamaría “cortexar á inglesa” que consistía en impor a unión do seu fillo con María á forza. A estratexia consistiu nunha serie de incursións militares en territorio escocés e que custaron a suma de medio millón de libras e moitas vidas. En maio de 1544, o conde de Hertford arribou a Escocia cun exército decidido a capturar Edimburgo e secuestrar á raíña, pero María de Guisa ocultouna no castelo de Stirling.

O 10 de setembro de 1547, "Sábado Negro", os escoceses foron derrotados na batalla de Pinkie Cleugh. María de Guisa, medorenta pola seguridade da súa filla, enviouna temporalmente ao priorado de Inchmahome, dando conta diso ao embaixador francés Monsieur d'Oysel. O novo rei francés, Enrique II, agora quería unir Francia e Escocia casando María Estuardo coa seu fillo que acababa de nacer fillo, Francisco. Isto parecía ser a única solución. En febreiro de 1548, oíndo que os ingleses estaban cerca, María traslada á súa filla ao castelo de Dumbarton. Os ingleses capturan a estratégica cidade de Haddington. En xuño, chega a axuda francesa. O 7 de xullo, o tratado nupcial francés foi asinado nun convento preto de Haddington. María sería enviada a Francia, onde o rei Enrique II a protegería e educaría. O 7 de agosto de 1548, a flota francesa enviada por Enrique II volveu de regreso a Francia desde Dumbarton levando á pequena raíña de Escocia -de 5 anos de idade- consigo.

María coroada raíña de Francia e xa raíña de Escocia e co seu acordo matrimonial xa pactado pola súa nai, chegou a Francia en 1548. A súa propia pequena corte que consistía en dous lores, dous medios-irmáns, e as "catro Mariás," catro pequenas raparigas da súa propia idade, todas chamadas María e fillas das familias máis nobres de Escocia: Beaton, Seaton, Fleming, e Livingston.

Mentres, na corte francesa, a nova raíña era a favorita. Recibiu a mellor educación dispoñible, e acabou dominando o francés, latín, grego, español e o italiano ademais do seu escocés nativo. Tamén aprendeu a tocar dous instrumentos, prosa, equitación, cetrería e costura.

En abril de 1558, casou co Delfín Francisco, e á morte de Enrique II en xullo de 1559, converteuse en raíña de Francia cando o seu marido accedeu ó trono como Francisco II de Francia. Baixo as leis de sucesión, María era tamén a seguinte na liña ó trono inglés logo da súa curmá, a raíña Isabel I de Inglaterra, a cal non tiña fillos. Aínda así, segundo a relixión católica, Isabel era bastarda, o que convertía a María na lexítima herdeira do trono inglés. Sen embargo a Acta de Sucesión Pro-Protestante que estivo vixente en Inglaterra, a vontade de Enrique VIII excluía ós Estuardo da sucesión ó trono inglés. Os problemas aumentaron aínda máis co levantamento hugonote en Francia, o tumulto de Amboise (6-17 de marzo de 1560), o que impedía ós franceses apoiar a María no reino de Escocia e nas súas pretensíóns en Inglaterra.

Cando María Estuardo enviuda, volta a Escocia para facerse cargo do trono. A súa nai María de Guisa morre en xuño de 1560, e o seu esposo Francisco II faleceu meses máis tarde, converténdose Catalina de Médicis, na rexente do reino xa que o seu fillo todavía era menor de idade. Baixo os termos do Tratado de Edimburgo, asinado polos representantes de María o 6 de xullo de 1560, trala morte de María de Guisa, Francia retirou as súas tropas de Escocia e recoñeceu o dereito de Isabel I de gobernar Inglaterra. María, de 18 anos de idade , rehusa a ratificar coa súa firma o tratado.

María voltou a Escocia o 19 de agosto de 1561, e a pesar da educación que recibira, esta non lle deu o xuízo suficiente para enfrentarse á situación política tan complexa daquel tempo. A relixión dividira ó pobo, e o irmán ilexítimo de María, Jacobo Estuardo, era o líder dos protestantes. María era apoiada polos católicos ingleses. O reformador protestante Juan Knox predicou contra María, condenándoa por asistir a misa, por bailar, vestir elaboradamente, e moitas outras cousas.

Sen embargo, a pesar do apoio recibido, María non accedeu con firmeza a tomar a causa católica. Tolerou a orde protestante establecida, e mantivo ó seu medio-irmán, o

conde de Moray, como o seu principal conselleiro. A raíña tivo que recoñecer a súa carencia de mando militar diante dos lores protestantes. Ata accedeu por consello de Jacobo de Moray á execución do principal nobre católico de Escocia, Lord Huntly.

As relacións entre María I de Escocia e a súa curmá Isabel I de Inglaterra non eran boas. En 1561, María trata de pechar a brecha existente entre ela e a súa curmá a raíña Isabel I invitándoa a visitar Escocia. Isabel rehusó e as malas relacións continuaron entre elas. A raíña entón enviou a Guillermo Maitland de Lethington como embaixador á corte inglesa para comprobar as posibilidades de María como herdeira ó trono inglés. A resposta da raíña Isabel foi fulminante. Dixo que nunca o conseguiría.

En decembro de 1561, intentouse que ambas raíñas pudiesen coñecerse en Inglaterra, pero finalmente, por desexo de Isabel, a reunión fixouse en York.

En xullo, Isabel enviou a sir Enrique Sidney para dicirlle que se cancelaba a reunión, debido á guerra con Francia. En 1563, Isabel idea outra tentativa para neutralizar a María suxeríndolle que contraiga matrimonio con Roberto Dudley, en quen Isabel confiaba e pensou que podería controlar. Dudley era protestante, polo que este podería solucionar un problema dobre para Isabel: a causa protestante e o control de María. Isabel I enviou ao embaixador a dicir a María que, se ela accedía a casar con quen ela quixese, procedería a que tanto María. María rexeitou a oferta.

O 29 de xullo de 1565, María casou con Enrique Estuardo, coñecido como Lord Darnley, descendente tamén de Enrique VII, e polo tanto curmán seu.

Esta unión, precipitou que o conde de Moray, organizase con outros lores protestantes unha rebelión aberta. María refúxiase no castelo de Stirling para enfrentalos, volvendo a Edimburgo o mes seguinte para reunir tropas. Moray e os nobres rebeldes son derrotados e teñen que marchar ao exilio, sendo a acción militar decisiva, e esta vitoria foi coñecida como a Incursión de Chaseabout. O matrimonio tamén enfureceu a Isabel, xa que ela cría que tiña que dar consentimento para esa unión, xa que Darnley era un nobre inglés.

Isabel sentíase ameazada xa que pola unión de sangue real escocesa e inglesa de Darnley, calquera fillo de María e Darnley tería unha sólido dereito aos tronos de Escocia e Inglaterra.

Pouco tempo despois, María quedou embarazada, pero Darnley pronto se converteu nun

obstáculo para a raíña, esixindo que se lle outorgase o título de "rei". Tamén estaba celoso da amizade que había entre a raíña e o seu secretario privado, Rizzio, comezando unha conspiración contra el, que culminará co seu asesinato. Esta acción foi o motivo definitivo para a ruptura do seu matrimonio. Darnley pronto cambiou de lado outra vez e traizouos aos lores rebeldes.

Entón, comeza un plan para eliminar a Darnley, que se atopaba enfermo . El recuperábase nunha casa en Edimburgo, a cal María solía visitar, o que podía levar a pensar que unha reconciliación estaba a levarse a cabo. O 10 de febreiro de 1567, a casa onde se aloxaba explota, e Darnley foi atopado morto no xardín. Este acontecemento, só acabou danando áinda máis a súa reputación. Jacobo Hepburn, IV conde de Bothwell, un aventureiro que se converteu no seu terceiro marido, foi xeralmente considerado como o culpable do asasinato, e foi xulgado nunha parodia de corte e absolto. María procurou recuperar a axuda entre os seus Lords mentres que Bothwell conseguiu que algúns deles asinasen o chamado pacto da taberna de Ainslie, no cal acordaron apoiar as súas aspiracións de casar con María.

En abril, María visitou ao seu fillo en Stirling por última vez. No seu camiño de regreso a Edimburgo foi raptada por Bothwell e os seus homes, e levada ao castelo de Dunbar onde foi violada. O 6 de maio volveron a Edimburgo e o día 15 casaron nunha ceremonia protestante.

A nobreza levantou un exército contra María e Bothwell. Estos enfrentáronse ós lores en Carberry Hill , pero ao final non houbo batalla porque María acordou acatar as súas ordes coa condición de que lle deixasen ir a Bothwell. Os nobres romperon a súa promesa e levárona a Edimburgo, encarcerándoa no castelo de Loch Leven. Entre o 18 e o 24 de xullo de 1567, María sufriu un aborto de xemelgos nese castelo. Finalmente, o 24 de xullo, forzárona a abdicar do trono escocés en favor do seu fillo Jacobo, de apenas un ano de idade.

En maio de 1568, disfrazada de lavandeira, logra escapar de Loch Leven e logra

levantar un exército para poder recuperar o trono. Logo da derrota do seu exército na batalla de Langside, o 13 de maio, fuxiu a Inglaterra e tres días máis tarde, foi capturada polos oficiais de Isabel . Durante o seu encarceramento, ela fixo famosa a frase "En ma Fin gît mon Commencement" ("No meu final está o meu comezo".) bordada na súa roupa formal.

Despois de dubidar sobre a cuestión da participación de María na conspiración para asasinar a Lord Darnley, Isabel ordea unha investigación que finalmente conduce a un xuízo que tivo lugar en York entre outubro de 1568 e xaneiro de 1569. A investigación tivo un marcado carácter político porque Isabel non desexaba condear á súa curmá por asasinato. María rexeitaba recoñecer a potestade de ningunha corte estranxeira, ademais o home a cargo do procesamento, Jacobo Estuardo, conde de Moray, gobernaba Escocia como rexente do fillo de María. O principal motivo do procesamiento era mantela fóra de Escocia e aos seus partidarios baixo control.

O caso complicouse por "as cartas do cofre", que eran en realidade oito cartas presumiblemente de María a Bothwell. Non permitiron a María ver estas probas ou falar na súa propia defensa no tribunal. Ela rexeitou ofrecer unha defensa escrita a menos que Isabel garantise un veredicto de non culpable, algo que esta non ía facer.

"As cartas cartas do cofre foron aceptadas como xenuínas despois de que un estudo da escritura das mesmas e a información contida nestas, fosen tomadas en conta polo tribunal como proba da culpabilidade no caso de ser auténticas, pero a investigación chegou á conclusión de que non se podía saber de onde procedían.

É imposible comprobar o caso. Sen elas non habería proceso en contra de María, e é difícil dicir que os principais partidos implicados tomasen a verdade sobre as cartas como unha prioridade. Isabel consideraba os dereitos de María ó trono inglés como unha cousa seria, e por iso mantívoa prisioneira durante os seguintes anos. Pola contra Bothwell foi encarcerado en Dinamarca, volveuse tolo, e morreu en 1578. En 1580 a custodia de María foi transferida a Sir Amias Paulet, permanecendo baixo o seu coidado para o resto da súa vida.

En 1570, Isabel foi persuadida polos representantes de Carlos IX de Francia ó prometer axudar a María a recuperar o trono. Como condición previa, ela esixiu a ratificación do Tratado de Edimburgo. Guillermo Cecil, I barón Burghley, continuou as negociacións con María en favor de Isabel. As dúas raíñas nunca chegaron a coñecerse.

A conspiración de Ridolfi deu outra vez motivos de sospeita a Isabel. En 1572, o Parlamento, a ordes da raíña, introduciu unha lei que eliminaba a María da sucesión ó trono inglés. Isabel, rexeitou darlle o consentimento real. O único que fixo para tratar de frear á raíña foi, cando promulgou o Pacto da Asociación dirixido a evitar que calquera suposto sucesor beneficiásese co seu asasinato. Non ataba a ninguén legalmente, pero foi asinado por miles de nobres, incluíndo á mesma María.

A execución de María foi un tema que Isabel non podía seguir alargando. María estivera implicada en varias conspiracións para asasinar a Isabel, levantar o norte católico de Inglaterra e apoderarse do trono, probablemente con axuda española ou francesa.

María foi acusada de traizón por unha corte de 40 nobres, na que incluso había católicos, xa que estivera implicada na suposta conspiración de Babington, onde daría a súa autorización para asasinar a Isabel. Foi decapitada en febreiro de 1587. Ela quixo poñerse un vestido vermello, declarándose así unha mártir católica.

Foi sepultada na catedral de Peterborough, pero en 1612 os seus restos foron inhumados por orde do seu fillo, o rei Jacobo I de Inglaterra, quen decide enterrala na abadía de Westminster. Permanece a soamente 9 metros do sepulcro de Isabel.

FONTES:

- WIKIPEDIA, 2005. **María Estuardo**. [online]. California. Wikipedia. Disponible en : <<http://www.wikipedia.org>> [22/11/07].

Leonor de Aquitania naceu na cidade de Poitiers en 1122. En 1130 morreu o seu único irmán home, Guillermo, converténdose na herdeira do seu pai. En abril de 1137, éste morre nunha peregrinación a Santiago de Compostela, e Leonor toma posesión do ducado de Aquitania (que se estendía desde o Loira ata os Pireneos).

En 1137, contraeu matrimonio con Luis, futuro rei Luis VII de Francia. Ese mesmo ano ascendeu ó trono francés, á morte do rei Luis VI. En 1145, nace a súa primeira filla, futura condesa de Champaña.

As tensións comenzaron cando a raíña apoia o matrimonio ilegal da súa irmá Petronila co conde Raul I de Vermandois, á vez que o rei enviaba ó seu irmán Roberto a invadir Vermandois como castigo pola bigamia do conde. Ademais, o seu comportamento como muller emancipada e liberal foi moi criticado pola curia eclesiástica, e incluso, pola súa propia sogra, pero ó soberano francés non lle daba importancia porque estaba completamente namorado dela.

En 1147, a parella foi á segunda Cruzada movidos pola predicación de Bernardo de Claraval, mais o rei non estaba moi de acordo con que a súa esposa fora con el, mais Leonor, en calidade de duquesa de Aquitania, a maior feudataria de Francia, insiste en ir como os demais señores feudais.

Durante a súa estancia en Antioquia, a relación da raía co seu tío Raimundo, deu lugar a todo tipo de murmuracións, as cales provocaron o afastamento entre o rei e a raíña. Luís obriga á súa muller a voltar a Francia. No camiño, detéñense en Roma, onde o Papa intenta reconcilialos, como resultado da reconciliación teñen á súa segunda filla, Alix, futura condesa de Blois. Mais a parella estaba irremediablemente distanciada, e en 1152 conseguén a anulación da súa voda, baseándose no parentesco entre ambos.

En maio de 1152, Leonor contrae matrimonio novamente co que pronto sería Enrique II de Inglaterra, unindo deste xeito os seus dominios en Francia ós que poseía o herdeiro ó trono inglés (dono de Anjou, Maine e Normandía, aparte de Inglaterra e Gales). Deste xeito formábase o chamado Imperio Angevino, no cal os reis de

Inglaterra, áinda sendo vasallos do rei de Francia, controlaban un territorio oito veces superior ao dominado por Luís VII. Deste matrimonio naceron 8 fillos, 5 homes e 3 fillas. Establecida principalmente en Poitiers, no seu corte tivo gran auxe a lírica caballeresca, sendo mecenás de numerosos trobadores.

A existencia dunha amanta por parte de Enrique II, provocou o confrontamento entre ambos. Leonor, incluso, promoveu a rebelión de tres fillos do rei contra o seu pai. Finalmente o rei encarcerou a Leonor, a cal permaneceu arrestada ata a morte de Enrique en 1189.

Tras recuperar a súa liberdade, Leonor converteuse en rexente dos dominios angevinos durante a ausencia do seu fillo Ricardo. Despois da volta deste rei da Terceira Cruzada, Leonor retirouse á Abadía de Fontevrault. Cando morreu Ricardo, Leonor abandonou de novo o seu retiro ata conseguir a coroación do seu fillo Juan, relegando ó seu neto, o duque Arturo I de Bretaña.

No ano 1200, ós oitenta anos de idade, decide viaxar ata Castela, para escoller entre as súas netas, as infantes de Castela –fillas da súa filla Leonor e de Afonso VIII- á que se convertería na esposa do futuro Luis VIII. A escollida foi Brancia, unha das raíñas más soadas, rexente do reino en tres ocasións e modelo de virtude e habilidade política.

Morreu en 1204 ós 82 anos. Foi sepultada na Abadía de Fontevrault xunto ó seu esposo Enrique e o seu fillo Ricardo.

FONTES:

- WIKIPEDIA, 2005. **Leonor de Aquitania.** [online]. California. Wikipedia. Disponible en : <<http://www.wikipedia.org>> [22/11/07].

Isabel I raíña de Castela

Isabel I de Trastámarra, máis coñecida como Isabel a Católica, naceu o 22 de abril de 1451 e morreu en novembro de 1504. Foi Raíña de Castela e León desde 1474 ata 1504, e raíña consorte de Sicilia desde 1469 e de Aragón desde 1479.

Foi filla de Juan II e da súa segunda muller, Isabel de Portugal (1428-1496), así mesmo irmá do seu predecesor no trono Enrique IV.

Trala morte do seu pai en 1454 retirouse coa súa nai e o seu irmán Afonso a Arévalo, onde viviría os ataques de tolemaia da súa nai. A súa amizade con Santa Beatriz de Silva, axudouna a superar este trance, e máis tarde sería Isabel quen axudaría a Santa Beatriz para fundar a Orde das Concepcionistas Franciscanas.

Os nobres, ansiosos de poder, enfrentaron ó seu irmán Afonso co seu medio irmán o rei Enrique. O seu irmán morreu envenenado, pero ela conseguiu que o seu medio irmán outorgáselle o título de Princesa de Asturias por encima da súa sobriña e afillada de bautismo dona Juana a Beltraneja, filla natural da esposa de Enrique IV.

Querían que ela casase con Pedro Girón, Maestre de Calatrava, que xa contaba con 43 anos e era un home que a ela non lle gustaba. O matrimonio xa estaba amañado, pero Don Pedro morreu misteriosamente uns días antes. O 19 de outubro de 1469 contraeu matrimonio con Fernando, Príncipe de Xirona. Isto costoulle o confrontamento co seu medio irmán, que chegou a paralizar a bula papal de dispensa por parentesco entre Isabel e Fernando.

O matrimonio tivo 6 fillos: Isabel (1470-1498), Princesa de Asturias (1497-1498), contraeu matrimonio co Infante Afonso de Portugal, pero á súa morte casou co curmán do falecido Manuel, que sería rei de Portugal. Isabel morreu no seu fillo Miguel de Paz. Juan (1478-1497), Príncipe de Asturias (1478-1497), casou con Margarita de Austria (filla de Maximiliano I de Habsburgo), morreu de tuberculosa; Juana a Tola (1479-1555), Princesa de Asturias (1500-1504), Raíña de Castela (1504-1555) co nome de Juana I, casou con Felipe o Hermoso de Habsburgo e foi nai de Carlos quen a sucedería e sería tamén Emperador do Sacro Imperio Romano Germánico. Morreu recluísa polo seu fillo Carlos de Tordesillas; María (1482-1517), contraeu matrimonio co viúvo da súa irmá Manuel I de Portugal e foi nai de Juan III e de Enrique I de Portugal;

Catalina (1485-1536), casou co príncipe Arturo de Gales e trala morte deste, volveu casar co seu irmán Enrique VIII, co cal convertiuse en raíña de Inglaterra.

Para alcazar o trono, Isabel I tivo que gañar a Guerra de Sucesión Castelá, enfrentándose cos partidarios da súa sobriña Juana.

Isabel proclámase Raíña de Castela o 13 de decmebro de 1474, tomando como base o Tratado dos Touros de Guisando.

Foi unha muller de moito carácter e decisión. Creu nos proxectos de Cristóbal Colón a pesar das críticas e reaccións políticas da corto e dos científicos. Un grupo de mercaderes financiaron a viaxe de Colón a América. Durante o reinado con Fernando producíronse feitos de gran trascendencia como o establecemento da Santa Inquisición (1480), a creación da Santa Irmandade, a incorporación do Reino nazarí de Granada, así como a unificación religiosa da Coroa Hispánica, baseada na expulsión dos xudeus (1492) e a conversión obligada dos musulmáns. A anexión de Navarra (1512),despois de que morrera a raíña, significou a orixe do futuro Reino das Españaas.

Asinou o Tratado de Tordesillas no ano 1494 con Portugal; tratábse de repartir zonas de pesca e navegación cos portugueses; aínda non se coñecía a importancia da viaxe de Colón. Este tratado, en anos posteriores, tivo como resultado que Castela e Portugal se repartiran o mundo. Creou a Santa Irmandade por desexo dos comerciantes urbanos. Esta Irmandade era un corpo de policía para a represión do bandidaxe, creando unhas condicións moi seguras para o comercio e a economía.

Para as súas campañas militares contou co servizo de Gonzalo Fernández de Córdoba (O Gran Capitán), que interveu na conquista de Granada (1492), nas dúas primeiras Guerras de Italia e na toma de Cefalonia (1500).

Estes feitos, nos que había tanto interese político como religioso, deron un xiro ó que foro ata entón unha parte da península dividida en varios reinos (Portugal formaba parte de España. A península completa era a Hispania romana, así que os reis Católicos

nunca tiñeron o título de reis de España) e cambiaron o curso da historia en toda Europa.

Fernando recibiu o título de Rei Católico outorgado polo Papa Alejandro VI debido á histórica implicación da Coroa de Aragón en Italia e por razóns políticas. A historia e o costume estenderon este título tamén a súa muller, Isabel I de Castela.

A morte do seu querido fillo e o aborto da esposa deste, a morte da súa adorada primoxénita e o seu neto Miguel (que ía unificar os Reinos dos Reis Católicos co de Portugal), a tolemia de Juana (que a desafiou abertamente en Medina del Campo) e os desaires de Felipe o Fermoso e a incerteza da súa filla Catalina trala morte do seu esposo inglés sumírona nunha profunda tristeza que fixo que vestise de loito íntegro.

En Medina del Campo enfermou de cancro de útero e morreu. Tralo falecemento, o 26 de novembro de 1504, o seu esposo accedeu ó trono de Castela, reinando baixo o nome de Fernando II de Aragón e V de Castela.

Primeiro foi inhumada en San Francisco de Alhambra o 18 de decembro de 1504. Actualmente Isabel I está enterrada na Capela Real de Granada nun sepulcro construído por Carlos I, xunto ó seu marido Fernando o Católico, a súa filla Juana I e Felipe I. Tamén está enterrado alí o seu neto Miguel, fillo do rei Manuel I de Portugal e a súa filla Isabel.

No seu testamento, raíña deixou escrito que os seus sucesores debían esforzarse en conquistar o Norte de África seguindo a reconquista peninsular, pero o descubrimento de América provocou que os reinos castelán afastáranse deste obxectivo.

A súa defensa da igualdade dos seus súbditos americanos cos do Vello Mundo, fixeron que gañara o título de Precursora dos Dereitos Humanos por importantes historiadores, a pesar da súa intolerancia relixiosa e fanatismo racial.

Trala súa morte sucedeuelle a filla de ambos, Juana, pero por pouco tempo, xa que foi declarada incapaz de reinar por “tolemia” e pasou o reino, primeiro ó marido desta (Felipe o Fermoso) e despois o fillo de ambos, Carlos I.

A súa suposta vida de santidade e a beatitud dos seus escritos, fixeron exporse en numerosas ocasións o seu posible beatificación e canonización pola Igrexa católica,. Iniciado en 1958 o proceso pola Arquidiocese de Valladolid, todo o episcopado español e hispanoamericano móstrase favorable, encabezados polos cardeais Rouco e Cañizares. Os principais opositores son os fieis de confesión mosaica (que contaban coa sensibilidade do anterior pontífice) e os que ven nela á figura mitificada do Franquismo.

FONTES

- WIKIPEDIA, 2005. Isabel I de Castilla. [online]. California. Wikipedia. Disponible en : <<http://www.wikipedia.org>> [22/11/07].

Juana “La loca”

Juana I de Trastámarra, coñecida como Juana “ La loca” naceu o 6 de novembro de 1479, e morreu en Tordesillas no ano 1555. Foi raíña de Castela de 1504 a 1555. Antes de convertirse en raíña, foi infanta de Castela e Aragón, archiduquesa de Austria, duquesa de Borgoña e Brabante e condesa de Flandes. Finalmente convertiuse en raíña propietaria de Castela e de León, Galicia, Granada, Sevilla, Murcia, Xaén, Xibraltar, Illas Canarias, Indias Occidentais, Aragón, Navarra, Nápoles e Sicilia, ademais de posuir outros títulos como condesa de Barcelona e señora de Biscaia, títulos que herdou trala morte dos seus pais, co cal uniu definitivamente os reinos de España, a partir do 16 de xaneiro de 1516.

A raíña Juana foi a terceira filla de Fernando o Católico e de Isabel I. Foi unha muller moi intelixente, recibiu unha esmerada educación, baseada na obediencia mais que no goberno, xa que era bastante improbable que accedera ó trono. Sempre foi unha alumna moi avantaxada en comportamento relixioso, urbanidade, bos xeitos e manexo propios da corte, sen desestimar artes como a danza e a música, adestramento como xinete e coñecemento de linguas romances.

O manexo da casa da infanta e do seu ambiente, estaba dominado polos seus pais. Na casa había persoal relixioso (confesor, sacristán, limosnero e capeláns), oficiais administrativos (mordomos, camareiros, caballerizos, un contador, tesoreiro e secretario), persoal encargado da alimentación (cociñeiro, ballesteros de maza, maestresala, panadeiro, repostero, copeiros e catadores), persoal que se ocupaba da saúda e protección e persoal de servizo (criadas e escravas), meticulosamente seleccionadas polos seus pais.

Como era costume en Europa, Isabel e Fernando negociaron os matrimonios dos seus fillos co fin de asegurar os seus obxectivos diplomáticos e estratéxicos. Conscientes das aptitudes de Juana e do posible desempeño noutra corta, así como a necesidade de reforzar os lazos co Sacro Emperador Romano Germánico, Maximiliano I de Habsburgo, contra os hexemónicos monarcas francesas da dinastía Valois, ofreceron ó seu fillo Felipe, archiduque de Austria, duque de Borgoña, Brabante, Limburgo e Luxemburgo, conde de Flandes, Habsburgo, Hainut, Holanda, Zelanda, Tirol e Artois, e señor de Anveres e Malinas. Acambio dese enlace, os Reis Católicos pedían a man da filla de Maximiliano, Margarita de Austria como esposa para o príncipe Juan.

En 1496, Juana partiu desde Cantabria nunha das carracas xenovesas ó mando do capitán Juan Pérez. A flota tamén incluía outros 131 buques, desde naves e carabelas, cunha tripulación de 15.000 homes. A travesía tivo algúns contratempos, entre eles a colisión dunha das carracas en Zelanda que levaba 700 tripulantes e parte das vestimentas e efectos persoais de dona Juana.

O ambiente da corte co que se atopou Juana ó chegar ás terras do norte era totalmente oposto ó que ela viviu en Castela. Por unha banda, a sobria, relixiosa e familiar corte castelá contrastaba coa festiva, desinhibida e individualista corte borgoñona-flamenca.

Aínda que os futuros esposos non se coñecían, nomoránse locamente en tanto se viron por primeira vez. Mais Felipe pronto perdeu o interese na relación, o cal provocou a aparición duns celos patolóxicos en Juana. Pouco despois chegaron os fillos, que agudizaron todavía máis os celos de Juana.

Cando en 1530 o seu marido marchouse a Flandes a resolver uns asuntos, agravouse o seu estado mental. Decidiu, entón, ir a Castela para estar cos seus pais, especialmente por petición da súa nai que estaba preocupada polo seu estado de saúda, xa que estaba embarazada por cuarta vez.

Trala morta da raíña Isabel, expúxose o problema da sucesión en Castela. Na concordia de Salamanca (1505) acordouse o goberno conxunto de Felipe, Fernando o Católico e Juana. As malas relacións entre o xenro (apoiado pola nobreza castelá) e o sogro fixeron que éste renunciase ó poder en Castela. Juana retirouse temporalmente á corte de Bruxelas. Pola concordia de Villafáfila (1506), Fernando retirouse a Aragón e Felipe foi proclamado rei de Castela co nome de Felipe I. O 25 de setembro morre Felipe I o Fermoso supostamente envenenado, aumentando os rumores sobre a tolemia de Juana. Nese momento Juana decidiu trasladar o corpo do seu esposo, desde Burgos, ata Granada, tal como el mesmo o dispuxo cando sabía que ía morrer. A raíña non se separou ningún momento do féretro, e este traslado prolongaríase durante 8 meses. En 1507 dá a luz ó seu sexto fillo e póstumo do seu marido, unha nena chamada Catalina.

Ante o evidente desequilibrio de Juana, Fernando volve ser rexente en Castela en nome do fillo de Juana e Felipe, o futuro Carlos I de España e V de Alemaña.

A demencia da raíña agrávase cada vez más. Chegou un momento en que non quería cambiarse de roupa nin lavarse, e finalmente, acolléndose o rei Fernando, o seu pai, á vontade de Isabel I a Católica (que deixara escrito que se Joana non quixese o non puidese gobernar, fora o seu neto Carlos I quen tomase as riendas do reino, e en caso de que este fora minor de idade que o fixese Fernando ata a maioría de idade de Carlos), decidiu encerrala, peche que manterían tanto o seu fillo Carlos I e posteriormente o seu neto Felipe II. Alí pasou o resto da súa vida ata que morreu en 1555, despois de 46 anos de reclusión, sempre vestida de negro, coa única compañía da súa filla Catalina (ata que esta casou con Juan III de Portugal) e maltratadas física e psicoloxicamente polos seus servidores.

Nunca se lle permitiu saír do palacio de Tordesillas, onde estaba recluida, nin sequera para vistar a tumba do seu esposo, a cal estaba moi preto do palacio. Chegou a

crerse que Joana non estaba tola, senón que estaba recluída por unha simple cuestión de Estado. Máis tarde trasladárona a Granada. O seu pai Fernando e o seu fillo Carlos sempre tiveron medo de que se o pobo vía a raíña, a lexítima soberana, avivaríanse as voces que sempre houbo en contra dos seus respectivos gobernos.

En 1516 morreu Fernando o Católico e Carlos I sucedeu ó seu pai como Rei de Castela e de Aragón, de modo que dona Juana nunca chegou a suceder a seu pai. Se embargo, nunca foi declarada incapaz nin se lle retirou o título de Raíña. Mentre viviu, nos documentos oficiais debía figurar en primeiro lugar o seu nome. Cando morreu Fernando o Católico, exerceu a rexencia de Aragón o arcebispo de Zaragoza, don Alonso de Aragón, e en Castela o Cardenal Cisneros ata a chegada de Carlos desde Flandes.

O levantamento comuneiro (1520) recoñeceu a Juana como soberana na súa loita contra Carlos I. Sen embargo, a raíña nunca tomou partido nesta guerra.

Despois do incendio de Medina del Campo, o governo do cardeal Adriano de Utrecht cambaleouse. Moitas cidades e vilas uníronse á causa comuneira, e os veciños de Tordesillas asaltaron o palacio da raíña obligando ó marqués de Denia a aceptar que unha comisión dos asaltantes falase con Juana. Foi entón cando a raíña se decatou da morte do seu pai e dos acontecementos que se produciron en Castela nese momento. Algúns días despois Juan de Padilla entrevistouse con ela, explicándolle que a Xunta de Ávila propúñase acabar cos abusos cometidos polos flamencos e protexer á raíña de Castela, devolvéndolle o poder que lle fora arrebatado se ela o desexaba. Ao cal dona Juana respondeu: "Si, si, estade aquí ao meu servizo e avisademe de todo e castigade aos malos." O entusiasmo comuneiro, logo das palabres, foi enorme. A súa causa había de ser lexitimada polo apoio da raíña.

O obxectivo dos comuneiros sería entón demostrar que dona Juana non estaba tola e que todo fora un complot para apartala do poder. A Xunta de Ávila trasladouse a Tordesillas, que se convertira por un tempo en centro de actuación dos comuneiros. A Xunta necesitaba documentos, unha firma real para validar as súas actuacións. Unha firma que podía supor o final do reinado de Carlos. Pero os comuneiros tropezaron coa férrea negativa de dona Juana e non conseguiron que asinase o papel.

A finais de 1520, o exército imperial entrou en Tordesillas, restablecendo no seu cargo ó marqués de Denia.

A vida de dona Juana foi deteriorándose pouco a poco. Sobre todo cando a súa filla menor, que procurou protexela fronte ó trato despótico do marqués de Denia, tivo que deixala para casar co re de Portugal.

Durante os últimos anos, a súa enfermidade mental uniuse á física, tendo grandes dificultades para camiñar. Finalmente morreu o 12 de abril de 1555.

A figura da raíña Juana foi moi atractiva para o romanticismo, porque reunía unha serie de características moi apreciadas por este movemento : A paixón arrebatadora dun amor non correspondido, a tolemaia por desamor, os celos desmedidos e a necrofilia. Tanto foi así, que numerosos artistas consagraron algunha das súas obras ao personaxe de Juana a Tola: Eusebio Asquerino e Gregorio Romeu (Felipe o Fermoso), Manuel Tamayo e Baus (Tolemaia de amor), Emilio Serrano (Dona Juana a Tola), Lorenzo Vallés (A demencia de dona Juana de Castela), (Juana a Tola Traxedia en Catro Actos) por Santiago Sevilla. A obra máis famosa inspirada na raíña foi o cadro Dona Juana a Tola (1877), de Francisco Pradilla e Ortiz, actualmente no Museo do Prado.

Co seu esposo Felipe I o Fermoso ela tivo seis fillos: Leonor (1498 - 1558) reina consorte de Portugal, Carlos (1550-1558) rei de España co nome de Carlos I e Sacro Emperador Romano co nome de Carlos V, Isabel (1501-1526) reina consorte de Dinamarca e a Unión de Kalmar, Fernando (1503-1564) Sacro Emperador Romano co nome de Fernando I, María (1505-1558) raíña consorte de Hungría e Bohemia, á morte do seu marido foi Gobernadora dos Países Baixos e Catalina (1507-1578) reina consorte de Portugal.

FONTES

- WIKIPEDIA, 2005. **Juana La loca.** [online]. California. Wikipedia. Disponible en : <<http://www.wikipedia.org>> [22/11/07]

ARTISTAS

MARÍA GUERRERO

Nada en Madrid en 1868. Desde a súa infancia mostrou gran afección polo teatro. O seu pai levábaa a ver as representacións das principais compañías españolas e estranxeiras e conseguiu que seguisse uns cursos de arte dramática coa actriz Teodora Lamadrid. En outubro de 1885 debutou no **Teatro de la Princesa** de Madrid coa compañía de Emilio Mario na obra *Sin familia*, de Miguel Echegaray. O público acolleuna con simpatía, e pronto obtivo papeis importantes nas obras dos autores más coñecidos. En 1890 presentouse como primeira actriz con *El vergonzoso en palacio*, de Tirso de Molina no **Teatro Español** de Madrid, onde estreou con Ricardo Calvo varias pezas de José Echegaray, entre elles *Siempre en ridículo*, *Un crítico incipiente* e *Mancha que limpia*.

Orientada por Emilio Mario, viaxou a París para recibir leccións de Coquelin e chegou a compartir escenario con Sarah Bernhardt. Ao seu regreso a España ingresou na compañía de Mario e Vico, que actuaba no **Teatro de la Comedia** de Madrid, e logo quedou de primeira actriz na compañía do primeiro, con quen estreou, entre outras obras, *Sic vos non vobis*, de Echegaray, *Realidad*, *La loca de la casa* e *La de San Quintín*, de Benito Pérez Galdós.

Distinguiuse na representación de papeis tráxicos, pero o seu repertorio era vastísimo e abarcaba todos os xéneros. Son famosas as súas interpretacións en *Don Juan Tenorio*, de Zorrilla, *La Dolores*, de Feliu y Codina, *María Rosa y Tierra baja*, de Angel Guimerá e nos dramas de Benito Pérez Galdós (*Realidad*, *La de San Quintín* e *La*

loca de la casa) e de Jacinto Benavente (*La Malquerida* e *La noche del sábado*). Morreu en 1928.

O **Teatro María Guerrero** é un local teatral situado en Madrid. Foi impulsado polo Marqués de Mosteiro que ordenou a construcción do edificio, e inaugurouse o 15 de outubro de 1885 co nome de **Teatro da Princesa**. Representáronse comedia *Muérete e verás*, de Bretón dos Ferreiros, e o sainete *El curral de comedias*, de Tomás Luceño, contando na estrea coa presenza da Raíña María Cristina e de Isabel II.

Desde finais do século XIX comezou a prodigarse a figura da actriz María Guerrero, que por aquel entón contaba cunha licenza de explotación do **Teatro Español**, propiedade do Concello de Madrid. Os seus compromisos artísticos en Latinoamérica dificultaban as súas obrigas coas autoridades municipais ata o extremo que o seu marido, Fernando Díaz de Mendoza, decidiu adquirir o **Teatro de la Princesa** en 1908, converténdoo no centro de actuacións da actriz. Estréanse obras de Jacinto Benavente, Valle-Inclán, Pedro Muñoz Seca, os Irmáns Álvarez Quintero ou Benito Pérez Galdós.

Trala morte de María Guerrero en 1928 o Teatro é adquirido polo Estado Español que foi utilizado como Conservatorio de Música e Declamación. En 1931 pasou a chamarse **Teatro María Guerrero**.

O inicio da Guerra Civil española provocou o peche do local ata 1940, en que reabriu as súas portas como **Teatro Nacional**. Desde 1978 é a sede do **Centro Dramático Nacional**.

FONTES:

- WIKIPEDIA, 2005. **Teatro María Guerrero**. [online]. California. Wikipedia. Disponible en : <<http://www.wikipedia.org>> [31/10/107].
- IES MARÍA GUERRERO, 2004. **Biografía María Guerrero**. [online]. Madrid. Alejandro Valero. Disponible en : <<http://www.educa.madrid.org/web/ies.mariaguerrero.colladovillalba/index.html>> [31/10/107].

GEMMA CUERVO

Gemma Cuervo Igartua naceu en Barcelona o 22 de xuño de 1936. É unha actriz española de teatro, cine e televisión.

Comezou a súa carreira de actriz no **Teatro Español Universitario** e debutou profesionalmente con Adolfo Marsillach en *Harvey* de Mary Chace e posteriormente con José Tamayo quen a incorporou á **Compañía Lope de Vega**. En 1969 formou a súa propia compañía co seu marido e representaron obras en España e outros países como Arxentina, Venezuela, EE.UU., Guatemala, Escocia, etc.

Debuta en televisión no ano 1963 con *don Juan de Mañara* dos irmáns Machado. Os seus traballos máis coñecidos son as súas intervencións en *Estudio 1*, *Médico de familia* e *Aquí no hay quien viva*.

Filmografía

- *Íntimos* (2005)
- *El sueño de una noche de San Juan* (2005) (voz)
- *La mirada violeta* (2004)
- *Pacto de brujas* (2003)
- *Em dic Sara* (1999)
- *Si lo sé no vengo (a mi propio entierro)* (1999)
- *¡Qué vecinos tan animales!* (1998) (voz)
- *Best-Seller: El premio* (1996)
- *Amor e Dedinhos de Pé* (1993)
- *Boom boom* (1990)
- *La boda del señor cura* (1979)
- *Tres en raya* (1979)
- *Partenaire* (1978)
- *Dos hombres y, en medio, dos mujeres* (1977)

- *Adulterio a la española* (1976)
- *Secuestro* (1976)
- *El adúltero* (1975)
- *Odio a mi cuerpo* (1974)
- *Señora doctor* (1973)
- *Las colocadas* (1972)
- *Historia de una chica sola* (1972)
- *La primera entrega* (1971)
- *Vente a Alemania, Pepe* (1971)
- *Rain for a Dusty Summer* (1971)
- *Los chicos del Preu* (1967)
- *Camerino sin biombo* (1967)
- *Baraka sur X 13* (1966)
- *La dama de Beirut* (1965)
- *El mundo sigue* (1965)
- *Perché uccidi ancora* (1965)
- *Vivir al sol* (1965)
- *El escándalo* (1964)
- *La vida es maravillosa* (1956)

Televisión

- *La que se avecina* (2007 -)
- *Aquí no hay quien viva* (2003-2006)
- *Médico de familia* (1995-1999)

FONTES:

- WIKIPEDIA, 2005. **Gemma Cuervo**. [online]. California. Wikipedia. Disponible en : <<http://www.wikipedia.org>> [01/11/107].
- PIZQUITA.COM. **Gemma Cuervo**. [online]. España. Pizquita.com. Disponible en : < <http://www.pizquita.com/actores-38.html> > [01/11/107].

Maruchi Fresno

María Lourdes Gómez-Pamo del Fresno, coñecida artísticamente como <<*Maruchi Fresno*>> naceu en Madrid o 14 de febrero de 1916 e morreu o 19 de xullo de 2003.

É filla do actor e caricaturista Fernando Fresno, e os seus primeiros contactos co mundo do cine prodúcense cando contaba 18 anos coa película *El agua en el suelo*, de Eusebio Fernández Ardavín.

Estudiou Química e ó comezo da Guerra Civil emigra a Arxentina, onde continua su carreira teatral.

Posteriormente regresa a España convírtese nunha das figuras máis sólidas del panorama artístico do momento. Interpretaou e participou en películas como *Nostalgia*, (1942), de Juan de Orduña, *Altar Mayor* (1943), de Gonzalo Delgrás, *Reina Santa* (1946), de Rafael Gil, *Serenata española* (1947), de Juan de Orduña, *Balarrasa* (1950) o *Catalina de Inglaterra* (1951), de José Antonio Nieves Conde. En teatro cosecha éxitos con *Maria Estuardo* y *El sueño de una noche de verano*.

En 1953 casa co director de teatro Juan Guerrero Zamora, do que se separaría anos máis tarde. A partir de ese momento, a súa presencia cinematográfica vaise reducendo progresivamente.

Sen embargo, coa aparición de la televisión prodúcese un gran impulso na súa carreira e durante anos intervén asiduamente nos espacios de Televisión española: *Estudio 1 y Novela*, así como na serie *Clase Media*, protagonizada por Antonio Ferrandis.

Premios

- **Premio del Círculo de Escritores Cinematográficos** (1951), por *Catalina de Inglaterra*.
- **Fotogramas de Plata** (1952), por *Catalina de Inglaterra*.
- **Premio de la Unión de Actores** (1994) a Toda una vida.
- **Medalla al Mérito Artístico** del Ayuntamiento de Madrid.

Televisión

- *¡Ay, Señor, Señor!*
- *¡Vejes, divino tesoro!* (1 Xaneiro 1995)
- *Clase Media* (1987)
- *Águila de blasón* (17 Maio 1974)
- *Las Tentaciones*
- *El invierno que viene* (2 Novembro 1970)
- *La bella del bosque* (13 Abril 1969)
- *Horatio Sparkins* (8 Xullo 1972)
- *Palabras en el aire* (25 Novembro 1968)
- *El placer de la honradez* (28 Febreiro 1968)
- *Don Juan Tenorio* (2 Novembro 1966)
- *El teatrito de Don Ramón* (1 Xullo 1969)
- *Ocho mujeres* (29 Xuño 1973)
- *Una mujer sin importancia* (6 Xullo 1980)
- *El Flandes se ha puesto el sol* (10 Abril 1981)
- *Mariana Pineda* (22 Agosto 1983)

Novela

- *El hombre herido* (8 Agosto 1965)
- *El fin de un largo viaje* (4 Abril 1966)

- *Felipe Derblay* (27 Noviembre 1967)
- *Raffles* (11 Marzo 1968)
- *El invernadero* (5 Xaneiro 1976)
- *Pequeñeces* (8 Marzo 1976)
- *El hombre de los aplausos* (10 Xaneiro 1977)
- *Las cerezas del cementerio* (11 Abril 1977)

Primeira fila

- *Un marido de ida y vuelta* (15 Enero 1964)

TEATRO

- *Don Juan Tenorio* (27 Outubro 1963)
- *La gran mentira* (3 Xullo 1963)
- *Café para dos* (14 Xaneiro 1965)
- *La profesora de declamación* (25 Febreiro 1965)

FONTES:

- WIKIPEDIA, 2005. **Maruchi Fresno.** [online]. California. Wikipedia. Disponible en : <<http://www.wikipedia.org>> [01/11/107].

Nuria Torray

Nuria Torra Resplandi naceu en Barcelona en 1934.

Estudou Filosofía e Letras e recibiu clases de ballet clásico. Nuria matriculouse con dezasete anos no Instituto do Teatro e entrou a formar parte dun grupo do Teu da súa facultade, pasando despois ó teatro profesional. No ano 1656, logo de trasladarse de Barcelona a Madrid, comezou a súa actividade na compañía de José Tamayo no Teatro

Español onde interpretou a obra “As bruxas de Salem” de Arthur Miller. Traballou tamén en papeis clásicos coa compañía de Miguel Narros.

O estilo interpretativo de Nuria estaba marcado por unha singular locución. Unha muller atractiva, con excelente voz e talento, que se atreveu con tódolos xéneros, desde o drama teatral ós westerns da época.

No cine debutou en 1957 coa Película *Susana y yo*, de E.Cahen Salaberry, ata que se retirou da gran pantalla no ano 1971, desencantada, para adicarse á televisión, aínda que antes traballara con directores como Luís Lucía, José María Forqué, Javier Elorrieta, Pedro Olea ou Antoni Ribas.

Estivo casada con Juan Guerreiro Zamora, ó que podemos considerar como o pai do mítico programa de televisión *Estudio 1*, a cuxas ordes interpretou numerosas obras clásicas. Interpretou obras como *As mocidades do Cid*, de Guillén de Castro, *Fuenteovejuna*, de Lope de Vega- dirixidas polo seu marido, Juan Guerrero Zamora- ou *A malquerida*, de Jacinto Benavente, ás ordes de Alberto González Verxel.

Conseguir un éxito importante ó protagonizar a serie, *Un mito chamado...*

A interpretación de Torray valeulle o premio **Ercilla** de teatro en 1995: *A miña querida familia*, de Neil Simon, que dirixiu Anxo García Moreno e na que traballou coa súa filla Alejandra.

Morreu o 7 de xuño de 2004.

Filmografía

1976	El Caballero de la mano en el pecho	1972	Fuenteovejuna
1972	La Casa de las muertas vivientes	1969	La muchacha del Nilo
1971	El bosque del lobo	1969	La reverencia
1968	El Siervo de Dios	1968	Camino de la verdad
1967	Los Amores difíciles	1967	Los siete de Pancho Villa
1967	El Halcón de Castilla	1967	El amor brujo
1966	Las salvajes en puente San Gil	1966	Una novia relámpago
1966	Dos mil dólares por Coyote	1966	Django no perdona
1965	Albergues y paradores	1965	Diálogos de la paz
1964	Prohibido soñar	1964	El Señor de La Salle
1964	El Hombre de la diligencia	1964	Juegos peligrosos
1963	Benigno, hermano mío	1963	Se vive una vez
1963	La becerrada	1962	La jaula sin secretos
1962	Los culpables	1962	Dar la cara
1962	Una jaula no tiene secretos	1962	Accidente 703
1961	¡Aquí están las vicetiples!	1956	Susana y yo
1957	Marido de ida y vuelta, Un	1957	Maravilla

Televisión

2003	El meu avi	2003	Mario Cabré
1989	Primera función	19/10/1989	Madrugada
1981	El actor y sus personajes	31/07/1981	
1979	Los Mitos	10/05/1979	Medea
1976	Teatro Club	30/03/1976	Mañana te lo diré
1975	El Teatro	03/02/1975	Fuenteovejuna
1974	Noche de teatro	26/04/1974	Irma, la Dulce
1972	Ficciones	23/03/1972	La historia de Leonora y Beatriz
1971	Hora once	03/06/1971	La pródiga
1971	Sospecha	03/07/1971	La escalada de la Señora Stitch
1971		22/06/1971	Laberinto mortal
1971		13/04/1971	La isla de la muerte
1966	La risa española	07/07/1966	Cleopatra Martínez
1966	La palabra más larga	07/07/1966	
1980	Estudio 1	05/10/1980	Los padres terribles
1977		13/02/1977	El Caballero de la mano en el pecho
1976		16/02/1976	El malentendido

1970	09/04/1970 Cándida
1970	26/03/1970 El Gran Teatro del Mundo
1970	03/03/1970 La señorita Julia
1969	21/10/1969 El gran teatro del mundo
1969	04/03/1969 La posadera
1968	19/11/1968 Ondina
1968	La desconcertante señora Savage
1968	19/03/1968 Savage
1968	27/02/1968 La Malquerida
1967	17/10/1967 La bella Dorotea
1966	14/09/1966 Las mocedades del Cid
1966	03/08/1966 Una doncella francesa
1966	15/06/1966 Más allá del horizonte
1966 <i>La pequeña comedia</i>	02/04/1966 Sala de espera
1966 <i>Tiempo y hora</i>	27/03/1966 La casualidad
1966	06/03/1966 Farsa de la escoba
1976 <i>Novela</i>	24/05/1976 El collar de la reina
1971	12/07/1971 El amor de Dennis Haggerty
1965	16/11/1965 Marianela
1964 <i>Gran teatro</i>	05/04/1964 El amor de los cuatro coroneles
1965 <i>Primera fila</i>	03/02/1965 Adiós, Mimí Pompón
1965	27/01/1965 Suspenso en amor
1964	01/07/1964 Siegfried
1964	03/05/1964 Pigmalión
1964	19/02/1964 Los endemoniados
1964 <i>Confidencias</i>	21/11/1964 Por la puerta grande
1964	17/10/1964 Las cosas sencillas
1964	19/06/1964 Román y Marisa
1964	05/06/1964 Esto es amor
1964	14/02/1964 Cuando no pasa nada

Premios

1965 Premio del Sindicato Nacional del Espectáculo	1965 Premio del Festival de Mar del Plata
1999 Premio Ondas a la mejor actriz de Televisión	1995 Premio Ercilla de Teatro

FONTES:

- LETRAS VIPERINAS.COM. Nuria Torray [online]. Letrasviperinas.com. Disponible en:<http://www.letrasviperinas.com> [04/11/07].

Shirley Maclaine

Shirley MacLean Beaty que foi nada nos EE.UU no ano 1934 é unha actriz de cine e teatro. Tamén escribiu numerosas obras autobiográficas, a maioría das cales tratan sobre as súas crenzas new age como a súa carreira en Hollywood.

Tomou clases de ballet durante a súa mocidade e sempre que representaban unha peza, ela interpretaba o papel de mozo, xa que era a máis alta alí. Tempo máis tarde conseguiu interpretar unha papel de muller : o fada madriña en "Cincuenta" e mentres quentaba entre bastidores, rompeu o seu nocello, mais ela estaba tan decidida a actuar que simplemente se atou fortemente os seus lazos dos nocollos aos seus zapatos de punta descuberta e "continuou co espectáculo". Despois dun tempo decidiu que o ballet profesional non era para ela, e decidiu cambiar ó teatro. Conseguiu o seu obxectivo cando se converteu en actriz suplemente de Carol Haney en *The Pijama Game*; Haney rompeu o seu nocello, e Maclaine substituína. Uns meses despois,, o director-produtor Hal B. Wallis contratouna para que fóra a Hollywood a traballar para Paramount Pictures.

A súa primeira película foi *The Trouble with Harry* de Alfred Hitchcock estreada en 1955. Foi nomeada ao Premio Oscar á mellor actriz cinco veces: en 1958 por *Some Came Running*, en 1960 por *The Apartment*, en 1963 por *Irma la dulce*, en 1977 por *The Turning Point* e en 1983 por *Terms of Endearment* (que finalmente gañou). En 1975,

tamén recibiu un nomeamento polo mellor documental curto polo seu documental *The Other Half of the Sky: A China Memoir*. Recentemente apareceu como a avoa de Cameron Diaz e Toni Collette en *In Her Shoes*.

Filmografía

Ano	Título	Papel
2005	<i>Rumor Has It</i>	Katharine Richelieu
	<i>In Her Shoes</i>	Ella Hirsch
	<i>Bewitched</i>	Iris Smythson/Endora
2003	<i>Carolina</i>	Grandma Millicent Mirabeau
2002	<i>Salem Witch Trials</i>	Rebecca Nurse
	<i>Hell on Heels: The Battle of Mary Kay</i>	Mary Kay
2001	<i>These Old Broads</i>	Kate Westbourne
2000	<i>Bruno</i>	Helen
1999	<i>Joan of Arc</i>	Madame de Beaurevoir
1997	<i>A Smile Like Yours</i>	Martha
1996	<i>The Evening Star</i>	Aurora Greenway

	<i>Mrs. Winterbourne</i>	Grace Winterbourne
1995	<i>The West Side Waltz</i>	Margaret Mary Elderdice
1994	<i>Guarding Tess</i>	Tess Carlisle
1993	<i>Wrestling Ernest Hemingway</i>	Helen Cooney
1992	<i>Used People</i>	Pearl Berman
1990	<i>Postcards from the Edge</i>	Doris Mann
	<i>Waiting for the Light</i>	Aunt Zena
1989	<i>Steel Magnolias</i>	Ouiser Boudreaux
1988	<i>Madame Sousatzka</i>	Madame Yuvline Sousatzka
1984	<i>Cannonball Run II</i>	Veronica
1983	<i>La fuerza del cariño</i>	Aurora Greenway
1980	<i>A Change of Seasons</i>	Karyn Evans
	<i>Loving Couples</i>	Evelyn
1979	<i>Being There</i>	Eve Rand
1977	<i>The Turning Point</i>	Deedee Rodgers
1972	<i>The Possession of Joel</i>	Norah Benson

	<i>Delaney</i>	
1971	<i>Desperate Characters</i>	Sophie Bentwood
1970	<i>Two Mules for Sister Sara</i>	Sara
1969	<i>Sweet Charity</i>	Charity Hope Valentine
1968	<i>The Bliss of Mrs. Blossom</i>	Harriet Blossom
1967	<i>Woman Times Seven</i>	Paulette/Maria Teresa/Linda/Edith/Eve Minou/Marie/Jeanne
1966	<i>Gambit</i>	Nicole Chang
1965	<i>John Goldfarb, Please Come Home</i>	Jenny Erichson
1964	<i>The Yellow Rolls Royce</i>	Mae Jenkins
	<i>Ella y sus maridos</i>	Louisa May Foster
1963	<i>Irma la dulce</i>	Irma la dulce
1962	<i>Two for the Seesaw</i>	Gittel Mosca
	<i>My Geisha</i>	Lucy Dell/Yoko Mori
1961	<i>The Children's Hour</i>	Martha Dobie
	<i>Two Loves</i>	Anna Vorontosov

	<i>Todo en una noche</i>	Katie Robbins
1956	<i>La vuelta al mundo en ochenta días</i>	Princess Aouda
1955	<i>Artistas y modelos</i>	Bessie Sparrowbrush
	<i>The Trouble with Harry</i>	Jennifer Rogers

Traballo en televisión

- *Shirley's World* (1971-1972)

- *Out on a Limb* (1987)

Premios Oscar e nominacións

- 1984 - Gana ó Oscar á mellor actriz - *La fuerza del cariño*

-1978 - Nominada al Oscar a la mejor actriz - *The Turning Point*

- 1976 - Nominada al mejor documental corto - *The Other Half of the Sky: A China Memoir*

- 1964 - Nominada al Oscar a la mejor actriz - *Irma la dulce*

- 1961 - Nominada al Oscar a la mejor actriz - *El apartamento*

- 1959 - Nominada al Oscar a la mejor actriz - *Como un torrente*

MacLaine ten unha estrela no Paseo da Fama de Hollywood en 1615 Vine Street.

FONTES:

- WIKIPEDIA, 2005. **Shirley Maclaine** [online]. California. Wikipedia. Disponible en : <<http://www.wikipedia.org>> [23/10/107].

Catherine Deneuve

Catherine Dorléac coñecida Catherine Deneuve foi nada en París o 22 de outubro de 1943.

Debutou no cine ós 13 anos, e durante a súa adolescencia traballou nalgunhas películas con Roger Vadim ata chegar ao en 1964 coa película *Les Parapluies de Cherbourg* do director Jacques Demy.

Durante a década dos 60, Deneuve conseguiría a reputación de ícono sexual frio e inacesíbel debido ás películas nas que interpretaba a doncelas lindas e puritanas en películas como *Belle de jour* de Luis Buñuel e *Repulsion* de Roman Polanski.

Catherine casou co fotógrafo David Bailey (no que o director italiano Michelangelo Antonioni basearíase para crear o personaxe en *Blow-Up*), máis despois divorciouse deste e empezou unha relación con Marcello Mastroianni, co que tivo unha filla en 1972.

Durante os anos 60 e 70, Catherine Deneuve tivo unha rica carreira cinematográfica, con películas como *La sirène du Mississippi*, *Mayerling*, *Tristana*, *Peau d'âne*, *Le Sauvage*, entre outras, que ademais de destaca como a grande estrela do cine europeo da época, convertírona en sinónimo de beleza francesa, fazéndoa musa da alta costura en Francia, principalmente de Yves Saint Laurent e a imaxe dos perfumes Chanel (o Chanel N° 5, ligado ó seu rostro e á súa imaxe, foi o máis vendido e famoso perfume do mundo durante máis de dúas décadas), levando a substituir Brigitte Bardot como a efixe de Marianne, a figura feminina oficial de Francia, estampada en selos e moedas do país.

Durante os anos 80, participou en películas como *Le Dernier Métro* de François Truffaut e *The Hunger*, de Tony Scott, con Susan Sarandon e David Bowie, no papel de unha vampiresa gótica e bisexual, que a transformaría en ícono de lésbianas, gays, góticos e novos artistas da década dos 80.

Deneuve gañou o seu segundo César (o maior premio do cine francés) e unha nominación ó Óscar como mellor actriz en *Indochine* (1992), que naque ano gañaría o

Óscar á mellor película estranxeira da Academia de Hollywood. As súas últimas películas de éxito mundial *Dancer in the Dark* de Lars Von Trier, Palma de Ouro no Festival de Cine de Cannes no ano 2000 , e *8 femmes*,(2002).

Filmografía:

- *Una película hablada* (2003)
- *Dancer In The Dark* (2001)
- *Place Vendôme* (1998)
- *Indochina* (1992)
- *Drole d'endroit pour une rencontre* (1988)
- *Fort Saganne* (1984)
- *Le dernier métro*(1980)
- *Courage fuyons* (1979)
- *Écoute voir...,* (1978)
- *Peau d'âne* (1970)
- *La sirène du Mississippi* (1969)
- *Mayerling* (1968)
- *Belle de jour* (1967)
- *Les demoiselles de Rochefort* (1967)
- *La vie de château* (1966)
- *Repulsion* (1965)
- *Los paraguas de Cherburgo* (1964)

Premios:

Oscars:

Año	Categoría	Película	Resultado
-----	-----------	----------	-----------

1992	Oscar á mellor actriz	Indochine	Candidata
------	-----------------------	-----------	-----------

César:

Año	Categoría	Película	Resultado
2006	César á mellor actriz secundaria	Palais Royal!	Candidata
1999	César á mellor actriz	Place Vendôme	Candidata
1997	César á mellor actriz	Les Voleurs	Candidata
1994	César á mellor actriz	Ma saison préférée	Candidata
1993	César á mellor actriz	Indochine	Gañadora
1989	César á mellor actriz	Drôle d'endroit pour une rencontre	Candidata
1988	César á mellor actriz	Agent trouble	Candidata
1982	César á mellor actriz	Hôtel des Amériques	Candidata
1981	César á mellor actriz	Le dernier métro	Gañadora
1976	César á mellor actriz	Le Sauvage	Candidata

FONTES:

- WIKIPEDIA, 2005. Catherine Deneuve [online]. California. Wikipedia. Disponible en : <<http://www.wikipedia.org>> [23/10/107].

María Casares

María Victoria Casares Pérez naceu na Coruña en 1922. É filla de Santiago Casares Quiroga, Ministro na República e Xefe de Goberno con Azaña.

Durante a súa mocedade viviu en diferentes cidades tanto españolas como estranxeiras, e foi en París onde comezou a súa carreira artística ó ingresar no Conservatorio de Arte Dramático.

Foi á escola privada de Renée Simon, e iniciou unha traxectoria no teatro e máis tarde no cine, da man de Jean Marchant e Marcel Herrand.

A Deirdre des doleurs, de John M. Synge (1942) foi a súa primeira obra representada. Seguiránlle *Le malentendu* (1944) da autoría do escritor Albert Camus, co que iniciou unha relación que durou 20 anos.

Maria foi requerida para numerosos proxectos de traballo que a levaron á Comédie Française (1952) -foi a primeira actriz estranxeira aceptada nese círculo intelectual tan exclusivo-, ó Théatre national Populaire , e ó *Théatre de France* con Barrault.

Protagonizou obras clave do existencialismo como *L'Etat de Siège* (1948), *Les justes* (1950), obras de Camus; *Le diable et le bon Dieu* (1951) de Sarte. Representou personaxes e obras de Anouilh, Cocteau, Genet, Ibsen, Turgueniev, René Laporte, Henri Pichette, Pirandello, Molière, Prosper Mérimée, Julien Green, Shakespeare, Paul Claudel, Victor Hugo, Marivaux...

Durante esta época colaborou cos mellores directores e actores de teatro e de cine, e participou nos festivais más importantes do Mundo. Acheouse ó cine español coa interpretación de *Yerma*, de García Lorca, en Buenos Aires, e coa interpretación de Mari Gaila en *Divinas palabras*, de Valle Inclán.

En 1976, retornou do exilio por primeira vez para traballar en *El adefesio* de Alberti, mais non se esperou o éxito que se agardaba con esta obra.

En 1980 adicouse a escribir as súas memorias, *Résidente Privilegiée* e tamén interpretou con éxito *Quai Ouest, Elle, Comedias bárbaras*.

Aínda que a actriz sempre mostrou preferencias polo teatro, a súa filmografía é extensa:

- *Les Enfants du Paridis* (1945)
- *Les dames du Bois de Boulogne* (1945)
- *Roger la Honte* (1945)
- *La Septième porte* (1946)
- *L'amour autour de la Maison* (1946)
- *La revanche de Roger de la Honle* (1946)

- *La Chartreuse de Parme* (1947)
- *Bagarres* (1948)
- *L'homme qui revient de loin* (1949)
- *Orphée* (1950)
- *Ombre et Lumière* (1950)
- *Le testament d' Orphée* (1959)
- *Flavia, la Monaca Musulmana* (1974)
- *L'adieu Un* (1975)
- *Irene et sa folie* (1980)
- *Blanche et Marie* (1984)
- *La lectrice* (1988)
- *De Sable et de Sang* (1988)
- *Monte baijo* (1989)
- *Les chevaliers de la Table Ronde* (1992)
- *Someone else's America* (1999)
- *Historias du cinéma* (1996)

Despois de corenta anos de adicación, chegaron os recoñecementos para a actriz: Filla predilecta da Coruña (1985); **Medalla ó Mérito de Belas Artes**, concedido polo Goberno español (1988); **Premio Moliére** á mellor actriz de teatro (1989); **Premio Nacional de Teatro**, concedido polo Goberno francés; **Premio Segismundo** outorgado pola Asociación de Directores de Escena; **Medalla Castelao** da Xunta de Galicia.

María Casares morreu en novembro de 1956.

Na primavera de 2005 o Instituto Cervantes da capital gala rendeulle unha homenaxe coa celebración dunha exposición fotográfica e documental, a celebración de mesas redondas e conferencias, e a presentación da biografía, *María Casares l`étrangère*, de Marie-Hélène Carbanel e Javier Figuero.

FONTES:

- MARCO, Aurora (2007). *Diccionario de Mulleres galegas*. Galicia: Edicións A Nosa Terra. P.87-89.

Grace Kelly

Grace Kelly naceu o 12 de novembro de 1929. Foi unha actriz estadounidense quen ó contraer matrimonio co príncipe Rainiero III de Mónaco, converteuse na súa Alteza Sereníssima a Princesa Grace de Mónaco.

Naceu en Filadelfia, como Grace Patricia Kelly, no seo dunha familia de orixe irlandesa e católica. O seu pai era un home de negocios de fortuna e ademais un deportista que gañara unha medalla de ouro olímpica en remo.

A pesar de que a súa familia opúxose a que fose actriz, Kelly quixo realizar o seu soño. Foi a Nova York onde traballou como modelo e estudou interpretación na academia nacional de arte dramática.

En 1949 conseguiu o seu primeiro papel en Broadway. Máis tarde fixo algunas aparicións en televisión, ata que decidiu trasladarse a Los Ángeles para probar fortuna no cine.

En 1951, Kelly fixo a súa primeira película, actuando nun papel secundario. A súa elegancia e delicada beleza chamaron poderosamente a atención en Hollywood, de forma que ao ano seguinte ofrecéuselle o papel principal no western "Solo ante el peligro", xunto a Gary Cooper.

O seu seguinte filme foi "Mogambo", xunto a Clark Gable e Ava Gardner, polo cal foi candidata ao Oscar como mellor actriz de repartición.

Traballou con Hitchcock en tres películas, "Crimen perfecto", "La ventana indiscreta" e "Atrapa a un ladrón", Raatchcock, con quen traballou en tres películas, "Crimen perfecto". Tamén traballou á beira de Sir Alec Guinness no "El Cisne", un antícpio da vida futura que lle esperaba (1956).

En 1954 gañou un Oscar como mellor actriz principal por "La Angustia de vivir".

A súa última película foi "Alta sociedad". Despois xa se trasladou a Mónaco para casar con Rainiero, quen lle manifestou, que se se convertía en princesa de Mónaco debía deixar o cine.

Trala súa voda con Rainiero en 1956 adoptou o nome Graza Patricia. A partir de entón a súa vida e o seu traballo estivo dedicada de maneira total á súa familia e ao Principado.

A súa figura e estilo deron un novo impulso ao principado de Mónaco, o cal creceu economicamente grazas ao turismo e ao impulso de inversionistas atraídos polas concesións económicas impulsadas por Rainiero.

Tivo tres fillos con Rainiero, Alberto, Carolina e Estefanía.

A Princesa Grace de Monaco morreu aos 52 anos, nun estralo accidente cando conducía coa súa filla a Princesa Estefanía por unha estrada de Mónaco . A súa filla saíu ilesa.

Filmografía

- *Alta sociedad* (1956)
- *El cisne* (1956)
- *Atrapa a un ladrón* (1955)
- *Los puentes de Toko-Ri* (1954)
- *La angustia de vivir* (1954)
- *La ventana indiscreta* (1954)
- *Fuego verde* (1954)
- *Crimen perfecto* (1954)
- *Mogambo* (1953)
- *Solo ante el peligro* (1952)
- *Catorce horas* (1951)

FONTES:

- WIKIPEDIA, 2005. **Grace Kelly**. [online]. California. Wikipedia. Disponible en : <<http://www.wikipedia.org>> [17/1107].

María Callas

Maria Anna Cecilia Sophia Kalogeropoulos naceu en Nova York o 2 de decembro de 1923 e morreu en París en setembro de 1977. É máis coñecida polo seu nome artístico, María Callas. Foi unha grande soprano grega, e é considerada como a cantante de ópera más famosa da posguerra.

Mesturaba unha impecable técnica de bel canto cun gran talento dramático, a que a convertiu na cantante más famosa da época. Era moi versátil, xa que o seu repertorio ía desde a ópera clásica, como *A Vestale* de Gaspare Spontini, ata as óperas de Giuseppe Verdi ou Giacomo Puccini. Iso foi a causa de moitas destas críticas para esta muller, á que os seus estudos permitíronlle interpretar papeis moi diferentes.

Comezou a súa formación no Conservatorio Nacional de Atenas. Para entrar tivo que mentir sobre a súa idade, xa que tiña que ter máis de 16 anos. Estudou coa soprano Maria Trivella, e despois coloratura con Elvira de Hidalgo.

Debutou en 1940 no Teatro Lírico Nacional de Atenas na opereta *Boccaccio*. O primeiro éxito cosechouno en 1942 coa ópera *Basta* na Ópera de Atenas. Pronto cantou *Fidelio*, *Tiefland* e *Cavallería Rusticana*, tamén en Atenas. En 1944 as forzas ocupantes perden o control de Grecia e a flota británica chega ó Pireo. Maria decide voltar ós Estados Unidos para atopar ó seu pai.

Os seus éxitos chegaron despois de Edward Johnson, o director xeral do Metropolitan opera, a escoitou. Inmediatamente, Edward, ofreceulle os papeis principais en días producións: *Fidelio* de Ludwig van Beethoven, e *Madame Butterfly* de Giacomo Puccini. Para sorpresa de Johnson, Maria rexeitou os papeis; non quería cantar *Fidelio* en inglés, e consideraba que non era a muller apropiada para o papel de *Butterfly*.

En 1946 atopa un axente: Eddie Bagarozy e acepta cantar na ópera *Turandot* en 1947 cunha repartición de cantantes europeos moi soados, nunha compañía que sería fundada por Bagarozy e Ottavio Scotto.

Coñeceu en Nova York ó tenor Giovanni Zenatello, director de ópera Area de Verona quen a contrata para cantar “A Gioconda” de Ponchielli. Vixxa entón a Italia en e coñece ó seu primeiro esposo, un adiñerado industrial chamado Giovanni Battista Meneguini, 30 anos maior que ela e que foi decisivo na xestión da incipiente carreira da soprano.

En Venecia acaba logrando o papel de Elvira na ópera *I Puritani*, de Vicenzo Bellini. Logo da primeira representación en Italia no ano 1949, Maria converteuse na voz de Italia. Despois deste éxito ofrecéronlle un papel na *Aida* de Giuseppe Verdi, despois de que Renata Tebaldi non o puidese cantar. Aínda que se esperaba un gran éxito con esta ópera, non foi ata decembro de 1950 que a Scala de Milán rendeuse a Mari Callas. Abriu a tempada 1950-1951 con *I Vespri Siciliani*, de Giuseppe Verdi, a cal foi recibida cun clamoroso aplauso.

En xullo de 1952 asinou un contrato de gravación exclusiva con Walter Legge, produtor musical de EMI. O 17 de novembro foi o día en que adquiriu a reputación de ser unha tigresa tras representar *Madame Butterfly* no Lyric opera de Chicago. O 28 de outubro de 1956 debuta no Metropolitan opera

A seguinte vez que Maria saíu nos titulares foi para unha representación de Norma á Casa da ópera de Roma, o 2 de xaneiro de 1958. A representación era en honra do Presidente de Italia, Giovanni Gronchi e a súa esposa. Desafortunadamente, Maria foi vista bebendo champaña ata moi tarde nunha sala de festas de moda de Roma e cando se despertou, pedera a voz, co cal non podía actuar. Informouse á Casa da ópera de que tiña que ser substituída, pero non había ningunha actriz substituta, co cal, Maria, en contra das ordes dos médicos, intentou actuar, mais foi incapaz.

En 1959 deixou ó seu marido Giovanni Meneghini para comezar unha relación con Aristóteles Onassis. Esta relación sentimental a súa propia traxedia grega para Maria Callas.

Retirouse durante un tempo dos escenarios, mais cando voltou ós escenarios a súa voz xa non era mesma; perdera forza e evidenciaba signos de decaemento.

En 1965 realizou a súa última representación de ópera con *Basta* no Covent Garden londinense. En 1966 renuncia á ciudadanía americana e toma a nacionalidade grega. Deste xeito anula o seu matrimonio con Meneghini. Tiña a esperanza de que Onassis, a quen en verdade amaba, propuxéselle matrimonio, pero Onassis nunca a compracía.

En outubro de 1968 Onassis abandonou a Maria e casou con Jacqueline Kennedy, a viúva do presidente norteamericano John Fitzgerald Kennedy. Callas, ferida no máis profundo do seu orgullo, nunca puido superar o abandono de Onassis.

Cara ó ano 1970, a carreira de Maria como cantante tivo unha parada repentina. O 25 de mario tivo que acudir ó hospital e anunciouse que quixerá suicidarse cunha sobredose de barbitúricos.

Voltou ós escenarios en 1973 con Giuseppe dei Stefano. Por primeira vez en oito anos volvía cantar en público. Nese mesmo ano Onassis intentou reconquistar a Callas, pero ela non quixo volver con el.

Desde o primeiro concerto en Hamburgo, o 25 de outubro de 1973, a xira sería un desastre. O concerto final tivo lugar o 11 de novembro de 1974 en Sapporo. Era o último lugar do planeta onde se lle escoitaría cantar.

Nos últimos anos da súa vida, impatiu clases na Juilliard School de Nova York. Morreu soa ós 53 anos de idade. O seu corpo foin incinerado no cemiterio parisense de Pére Lachaise. As razóns da súa morte non están moi claras, mais oficialmente tratouse dunha “crise cardíaca”. As súas cinzas foron dispersadas no Mar Exeo.

Maria callas foi unha das grandes sopranos da historia. Cunha tesitura de soprano, afrontou unha ampla gama de papeis, desde o bel canto ó de soprano dramática. Foi herdeira directa de Giuditta Pasta, a musa de Vincenzo Bellini. É considerada unha das maiores cantantes do século XX, pola súa capacidade de dotar de vida ós personaxes que interpretaba. Tamén foi unha gran actriz dramática que contarnos a historia que interpretaba a través da interpretación dos personaxes.

A súa técnica, trascendente, permitiulle abordar estilos tan diferentes como os de:

Giuseppe Verdi (*Nabucco*, *Macbeth*, *Rigoletto*, *II Trovatore*, *A Traviata*, *As vésperas sicilianas*, *La fuerza del destino*, *Aida*, *Don Carlo*, *Ballo in Machera*), Gioacchino Rossini (*II turco in Italia*, *O Barbeito de Sevilla*, *Armida*), Amilcare Ponchielli (*A Gioconda*), Gaspare Spontini (*A Vestale*), Vincenzo Bellini (*Norma*, *I Puritani*, *A Sonnambula*, *II Pirata*), Luigi Cherubini (*Médée*), Gaetano Donizetti (*Lucia dei Lammermoor*, *Anna Bolena*, *Poliuto*), Giacomo Puccini (*Basta*, *Turandot*, *Madame Butterfly*), Richard Wagner (*Tristán e Isolda*, *Parsifal*, *La Valquiria*). As súas grandes creacións foron os papeis principais de *Norma*, *Traviata*, *Lucia*, *Basta*, *Macbeth*, *A Gioconda*, *II Trovatores* e *A Sonnambula*.

FONTES

- WIKIPEDIA, 2005. **María Callas**. [online]. California. Wikipedia. Disponible en : <<http://www.wikipedia.org>> [22/11/07].

OUTRAS ACTIVIDADES

A presenza da muller no Círculo Recreativo Mercantil e Industrial de Vigo

O Círculo Cultural, Mercantil e Industrial de Vigo foi fundado o 12 de marzo de 1981 e foi inaugurado por SS. MM. os Reyes de España, don Afonso XIII e dona Vitoria Eugenia, o 28 de setembro de 1927, tras construír o por entón chamado "Palacio do Circulo Mercantil".

Desde os seus comezos, o Círculo Cultural, Mercantil e Industrial de Vigo foi dirixido por figuras masculinas, tales como D. José Antonio Priegue Galego (1891), D. Manuel Rodríguez Gómez (1948/50), D. Afonso Rodríguez Veloso (1955/56), D. José María García Picher (1992/96) ata o actual D. Miguel Anxo González-Bicada Piñeiro, entre outros. Non obstante, cabe destacar a presenza de figuras femininas na Presidencia de Honra. A Excmo. Sra. Dona Carmela Arias e Díaz de Rábago - Condesa de Fenosa foi a primeira muller en chegar á Presidencia e obter a primeira Medalla de Ouro en 1973.

Esta muller naceu o 20 de febreiro de 1920 na Coruña. Ademais doutros cargos e nomeamentos é presidenta de honra de Unión Eléctrica Fenosa, presidenta da xunta reitora do Padroado Juana de Veiga, membro de honra da Organización Mundial para a Educación Preescolar, ex vocal do Real Padroado de Educación e Atención a Deficientes. É Doutor Honoris Causa pola Universidade da Coruña, Medalla de Ouro da Universidade de Santiago de Compostela, Medalla Castelao da Xunta de Galicia, Medalla de Ouro da Deputación da Coruña, Medalla de Honra da Universidade Internacional Menéndez Pelayo. Posee a Gran Cruz da Orde Civil de Beneficiencia, a Medalla de Ouro ao Mérito Turístico e da Medalla de Ouro da Asociación Española de Loita coantra o Cancro, a Insignia de Ouro da Cruz Vermella, a Medalla de Ouro da Cámara de Comercio da Coruña, a Medalla de Ouro do Círculo Cultural, Mercantil e Industrial de Vigo,etc. É tamén ex membro do Padroado da Fundación Prol Real Academia Española, Premio Montblanc da Cultura e académica de honra da Real Academia Galega de Ciencias, ten na súa posesión a Gran Cruz de prata ao Mérito con Distintivo Branco da Garda Civil, é Académica de Honra da Real Academia Galega de Belas Artes da nosa Señora do Rosario, Gran Cruz da Orde de Isabel a Católica,

nomeada Dama da Orde de Cabaleiros de María Pita, Filla Predilecta da Coruña e Premio Casino da Coruña.

Sucedelle Dona Delia González Román en 1980 e posteriormente Dona Josefa Estarque Vila en 1994, aínda que esta última só ocupou a Presidencia, sen conseguir ningunha Medalla de Ouro.

Josefa Estarque Vila, filla de pais emigrantes e nada en Río de Janeiro, comezou a estudar música nesa cidade. Ó voltar a España, Josefa continuou os seus estudos de piano no conservatorio de Madrid. Leva 45 anos vinculada ao Conservatorio de Vigo, é catedrática de piano e sente verdadeira paixón pola pedagogía. Foi directora do Conservatorio Superior de música de Vigo desde 1975 a 1986.

Aínda que a presenza feminina é escasa, é significativa, xa que podemos observar a figura de mulleres que contribuiron coa súa labor na historia de Galicia, como é o caso de Carmela Arias de Díaz de Rábago ou Josefa Estarque Vila.

FONTES:

- CÍRCULO CULTURAL, INDUSTRIAL Y MERCANTIL DE VIGO.

Círculo Cultural, Mercantil e Industrial de Vigo [online]. Vigo. Círculo Cultural, Industrial y Mercantil de Vigo. Disponible en: <<http://www.circulomercantilvigo.es>>[23/10/07].

- GALICIADIGITAL.COM, 2000/04. **Galegos.info** [online]. Galicia. Galiciadigital.com. Disponible en: <<http://www.galegos.info>>[23/10/07].

- SOTELINO, BEGOÑA R, 2007. «**La carrera de música tiene más futuro que estudiar derecho**». **La Voz de Galicia** [online]. Tomo 2413 . Disponible en: <<http://www.lavozdegalicia.es/hemeroteca>> [23/10/07].

Alfombras persas; unha industria rexentada por mulleres

A alfombra persa é un elemento esencial da arte e da cultura persa, cuxa confección converteuse nunha arte. O tecido de alfombras é unha das máis elevadas manifestacións da cultura e da arte persas, que se remontan á Idade do Bronce.

Nos seus inicios a alfombra era un ben necesario para protexerse do rudo inverno. Posteriormente, converteuse nunha vía de expresión artística pola liberdade que leva principalmente a elección de cores vivas e dos motivos empregados. Os artesáns utilizaban os insectos, as plantas, as raíces, as cortizas e outros temas como fonte de inspiración.

A partir do século XVI, a fabricación de alfombras desenvolveuse ata converterse nunha arte de pleno dereito.

Os especialistas aceptan xeralmente que foron os Safavidas quen fixeron evolucionar a produción artesanal de alfombras asegurada polas tribos nómades ao estado de « industria nacional », cuxos produtos exportaban á India, ao Imperio Otomán e a Europa . A exportación de alfombras a Europa (ás veces a través da colonia portuguesa de Goa) e ao imperio Mogol (onde as alfombras persas estimularon a produción local) foi un negocio florecente no período safavida. Algunhas alfombras safavidas foron transportadas pola Compañía Holandesa das Indias Orientais cara a Batavia, Ceilán, Malaisia e Kochi, así como á mesma Holanda. Fixéronse a Persia algúns pedidos europeos para a confección de alfombras especiais: por exemplo, o grupo das « alfombras polacas » foi tecido sen ningunha dúbida en Isfahan, pero algunas levan o escudo de Polonia.

A partir de relatos de viaxeiros e outras fontes textuais, parece que existían talleres de alfombras reais en Isfahan, Kashan e Kermán. Estes talleres producían alfombras para os palacios e mesquitas do Sah, e tamén para ser ofrecidas aos monarcas veciños ou aos dignatarios estranxeiros, e ata se realizaban pezas baixo pedido da nobreza ou outros cidadáns. Quen facía o encargo achegaba capital baixo a forma de materias primas e pagaba un salario aos artesáns mentres duraba o traballo. Aínda que os Safavidas transformaron a fabricación de alfombras en produción nacional, as tribos nómades e os pequenos talleres urbanos continuaron producindo alfombras persas, ata logo da

invasión afgá de 1722, que puxo fin á dinastía e, polo tanto, ao seu mecenado a favor da producción de alfombras. Coa instauración da dinastía Qajar en (1797) a producción de alfombras floreceu de novo, fomentada sobre todo pola demanda local. A exportación quedou un pouco espallada ata que unha confluencia de factores provocou un rápido crecemento das exportacións. En efecto, a principios da segunda metade do s.XIX, a pebrina alcanzou Persia e causou unha forte diminución da producción de seda, que ata ese momento era unha importante exportación do país. Paralelamente, unha forte demanda europea de alfombras de Oriente como resultado da exposición de Viena en 1873, ademais da urxencia dunha clase media importante en Gran Bretaña, abriu un mercado importante en Persia, que buscaba un producto alternativo á seda para a exportación. A partir de final dos anos 1870, Persia empeza a exportar masivamente a Gran Bretaña.

As dúas guerras mundiais representan un período de declive para as alfombras persas. A producción renóvase logo de 1948, e desemboca en luxosísimas alfombras grazas ao mecenado dos Pahlevi. En 1949, o goberno iraniano organiza unha conferencia en Teherán para remediar os problemas de descenso da calidade das alfombras, constatados desde facía máis de sesenta anos (uso de anilina e de colorantes ao cromo, descenso da calidade dos deseños, uso do nó jofti). Por mor desta conferencia, o goberno tomou unha serie de medidas que conduciron a unha renovación da alfombra persa.

Trala revolución islámica a producción de alfombras persas diminuíu extraordinariamente xa que o novo réxime consideraba as alfombras como un « tesouro nacional » e rexeitou a súa exportación a Occidente. Esta política abandonouse en 1984, tendo en conta da importancia das alfombras como fonte de ingresos. As exportacións coñeceron un novo desenvolvemento a finais dos anos 1980 e da guerra Irán-Iraq. Entre marzo e agosto de 1986 triplicaron o seu valor (de 35 millóns de dólares USA a 110 millóns) e dobraron o seu peso (de 1154 toneladas a 2845), o cal contribuíu a unha baixada mundial no prezo das alfombras.

Hoxe en día, as técnicas tradicionais de tecido están ben vivas, a pesar de que o esencial da producción de alfombras mecanizouse. As alfombras tradicionais tecidas a man

compran no mundo enteiro e xeralmente son moito más caras que as confeccionadas a máquina.

Existen catro tipos de teares para a fabricación de alfombras e tapices: o tear horizontal, o tear vertical fixo, o tear vertical de tipo Tabriz e o tear vertical de enjullos rodantes.

O tear horizontal é o máis primitivo dos catro. Na actualidade só o utilizan os nómades. Consiste en dúas varas de madeira entre as cales téndense os fios de la en sentido lonxitudinal. Durante o traballo, os fios da urdimbre mantéñense tensos grazas a dous postes atados ás extremidades de cada vara e cravados no chan. Este tear é facilmente transportable cando a tribo desprázase.

O tear vertical fixo, empregado case exclusivamente nos centros de producción de menor importancia, é tamén un modelo rústico. Trátase dun marco vertical cuxos traveseiros soportan as extremidades de dúas varas redondas e paralelas chamadas enjullos. Entre estes dous enjullos fixanse os fios da trama. O tecido empeza sempre por abaixo. Durante o traballo, o obreiro está sentado nun taboleiro que se apoia nos barrotes de dúas estadas fixadas nos traveseiros verticais do tear. Conforme o anudado progresá, o taboleiro que serve de asento debe elevarse ao mesmo tempo que a alfombra. Este tipo de tear úsase para alfombras cuxa lonxitude non supere a do tear, é dicir tres metros. O tear chamado de Tabriz representa unha mellora do tear vertical. Foi inventado polos artesáns desta poboación. Úsase un pouco en todas partes nos grandes centros de producción en Irán. Neste tipo de tear, os fios da urdimbre vanse enrolando do enjullo superior á bobina inferior, baixo a cal pasan antes de volver cara ao enjullo superior. Este sistema presenta a vantaxe de poder anudar pezas de igual lonxitude a dúas veces a altura do tear.

O último tipo de tear, de enjullos rodantes, representa a versión máis evolucionada do tear vertical. Todo o fío de urdimbre necesario para o anudado da alfombra está enrolado no enjullo superior, mentres que na bobina inferior enrólase a alfombra segundo vai avanzando o traballo. Este tear permite confeccionar alfombras de calquera lonxitude.

As ferramentas usadas na fabricación de alfombras son: tesoiras, coitelos, peite e agulla.. O coitelo serve para cortar as hebras do nó; completamente de metal, ás veces

está dotado dun gancho que serve para anudar. O peite ou carda está feito de varias láminas de metal cuxos extremos sepáranse para formar os dentes. Serve para apertar o ou os fios da trama contra a fileira de nós. As tesoiras, planas e longas, úsanse para repasar as hebras da alfombra.

Os materiais necesarios para a confección persa son a la, a seda e o algodón. A la e a seda úsanse sobre todo para o veludo da alfombra, e raramente na urdimbre e a trama, que normalmente son de algodón. A la de ovella é a que máis se usa, en particular a de fibra longa (extraída das paletillas e os costados do animal). A la de cordeiro é así mesmo moi apreciada.

O algodón úsase exclusivamente para a urdimbre e a trama. En certos tipos de alfombra, como os de Qom ou de Na'in, mestúrase co veludo de la un fio de seda. Nas alfombras más valiosas o veludo é de seda. Nalgúnsas alfombras antigas empregáronse fios de ouro, de prata ou de seda rodeados dun fio de metal precioso. Actualmente, a urdimbre e a trama son sempre de algodón (excepto para algunas alfombras nómades totalmente de la), porque é máis sólido e resistente e permite un mellor coidado da alfombra.

Antes da aparición das tinguiduras sintéticas (a anilina descubriuse en 1856 e a aparición dos colorantes en Persia foi a finais do século XIX), os tintoreros empregaban soamente tinguiduras naturais, provenientes de sustancias vexetais. Algúns das tinguiduras emplegadas eran:

O vermello obtido da raíz de semente, que crece silvestre nunha gran parte de Irán. As follas do indigo daban un azul que podía ser moi escuro, case negro. As follas da vide proporcionaban os amarelos, tamén obtidos a partir do azafrán (cor más delicada), cultivado no Jorasán. O verde obtíñase mesturando azul e amarelo con sulfato de cobre. As cores naturais da la proporcionaban os grises e o marrón, que pode obterse tamén da casca de noz. Emprégnase a la natural de ovella ou o pelo de camelo negro para a cor negra. Hoxe en día, a maioría dos tintoreros usan colorantes sintéticos (excepto entre os nómades, que áinda usan as tinguiduras naturais).

A urdimbre é o conxunto de fios verticais tendidos entre os dous extremos do tear. Os flocos da alfombra son os extremos dos fios da urdimbre.

A trama consta dun ou máis fios transversais (xeralmente dous, un frouxo e outro tenso), dispostos entre dúas fileiras de nós. Serve para apertar os nós en fileiras paralelas e garante a solidez da alfombra. A trama comprímese mediante un peite especial.

A diferenza entre as alfombras turcas (ou de Anatolia) e as persas é unha cuestión de fabricación e de tradición no emprego de motivos decorativos.

Tipicamente, unha alfombra tradicional persa se anuda cun nó asimétrico (nó persa ou senneh), mentres que a alfombra tradicional turca se anuda cun dobre simétrico (nó turco ou ghiordes). Finalmente, o proceso de « nó simétrico » usado na alfombra tradicional turca dá a impresión de que a imaxe está construída por módulos en comparación coa alfombra persa tradicional de nó simple cuxo deseño é moito más delicado. O estilo tradicional turco reduce tamén o número de nós por metro cadrado. Estes factores contribuíron a crear a antiga e tradicional reputación de calidade das alfombras persas.

Actualmente é habitual ver alfombras tecidas en Turquía ou Irán usando un ou outro estilo. Cando se comparan as alfombras, o único xeito de identificar o tipo de nó usado é dobrando a alfombra contra un mesmo e observar a base do nó.

Aínda que a confección de alfombras e tapices en Turquía e Persia é un traballo laborioso e complicado que sempre foi realizado por mulleres, a tarefa destas, nunca foi recoñecida. Como puidemos ver, a arte de confeccionar alfombras ten unha longa tradición. Foi no século XIX, nas fábricas de olivas e posteriormente nos telares, cando as mulleres empezaron a participar no desenvolvemento industrial. Desde o inicio dos tempos, a muller vai aportando á sociedade o seu traballo como nai, empregada de fogar, etc. Pero tamén, a muller tivo un papel fundamental no ámbito da cultura das ciencias e da política ,con aportacións en todos os campos que, non só non foron recoñecidas senón que a sociedade machista

daqueles tempos encargouse de ocultar durante séculos. Afortunadamente, isto cambiou nos últimos anos e hoxe resultaría imposible concibir unha sociedade na que as mulleres non gozasen de plena integración e na que estas non fosen un dos alicerces fundamentais sobre os que se asenta a concepción dun mundo máis xusto, máis igualitario e máis humano. Pero, desgraciadamente, non podemos obviar o feito de que nunha gran parte do mundo a muller continúa sometida. Os índices de pobreza mundial indícanos que é a muller é, xunto cos nenos, quen máis a sofre. A isto hai que sumar que as mulleres seguen sendo utilizadas como escravas, vendidas, asasinadas, castradas, e ata axusticiadas en nome de leis retrogradas e criminais. Por iso, áinda, hoxe en día, non podemos deixar de reivindicar os dereitos de todas as mulleres do mundo.

FONTES:

- WIKIPEDIA, 2005. **Alfombra persa** [online]. California. Wikipedia. Disponible en : <<http://www.wikipedia.org>> [23/10/107].

Carmen Parada

M^a del Carmen Parada é unha socialista viguesa que na época de 1930, formaba parte das Xuventudes Socialistas.

En 1932 colaborou no xornal *La Lucha* con artigos como “Cuartillas elocuentes. La mujer ante el progreso” e “Errores y tácticas del Sindicalismo”. Escribiu tamén en *La Hora*, xornal socialista de Pontevedra.

FONTES:

- MARCO, Aurora (2007). *Diccionario de mulleres galegas*. Galicia: Edicións A Nosa Terra. P. 322.

Olga Gallego Domínguez

Naceu en Ourense no ano 1923. Trasladouse a Santiago de Compostela e licenciouuse no ano 1955 en Filosofía e letras. Durante os anos 1951-1954 ordenou e clasificou o Arquivo Diocesano de Ourense. Tras pertencer dende 1955 ó Corpo de Auxiliares de Arquivos, Bibliotecas e Museos, en 1958 ingresou por oposición no Corpo Facultativo de Arquiveiros, Bibliotecarios e Arqueólogos, sendo destinada á Biblioteca Pública e ó Arquivo da Delegación de Facenda de Vigo. Xa en Vigo. A súa importante actividade catalográfica e arquivística levouna a verificar, xa en Vigo, os catálogos da Fundación Penzol, o da biblioteca da Caixa de Aforros, os das bibliotecas da Escola de Comercio e do Instituto de Ensino Medio Santa Irene.

É membro e directora de sección do grupo de colaboradores Marcelo Macías do Museo Arqueolóxico de Ourense desde a súa fundación por Ferro Couselo no ano 1972. Pertence ao Padroado da Fundación Penzol, ao Padroado Ramón Otero Pedrayo; é membro correspondente da Ral Academia da Historia desde 1980 e pertence á Real Academia Galega como membro umerario desde novembro de 1986, data en que deu lectura ao discurso *As barcas e as barcaxes da provincia de Ourense no Antigo Réxime* e a quen contestou en nome da institución Antonio Gil Merino. En 1974 foi condecorada co Lazo da Orde de Alfonso X.

É autora de diversas publicacións e traballos, entre eles, "Plata labrada que en 1601 había en Orense" *Boletín del Museo Arqueológico Provincial de Orense*, 1949; "La obra del entallador Aymon Pourchelet en Orense, 1580-1630" *Boletín Auriense*, 1971; "Unha xoia bibliográfica da Biblioteca Penzol" 1972; "Torres, puertas y cerca de la ciudad de Orense" *Boletín Auriense*, 1973; "Demografía orensana desde el siglo XIV al XIX" *Boletín Auriense*, 1973; "La peste en Orense desde el siglo XIV al XIX" 1973; "Notas sobre algunas ermitas orensanas" 1975; "Hospitales de la provincia de Orense", *Boletín Auriense*, 1976; El Monasterio de Celanova a mediados del siglo XIX" 1977; "El catastro del Marqués de la Ensenada en Orense y Pontevedra, y su mecanización" 1976, en colaboración con Pedro López Gómez; "Arquivos, autonomía e dereitos cidadáns" 1978, en colaboración con varios autores; "El Archivo Histórico Provincial de Orense" Ourense, 1978; "Evolución de la propiedad de los montes en la

provincia de Orense" *Boletín auriense*, 1978; "Catálogo de textos y disposiciones legales impresos" 1979; "Clasificación de los fondos documentales de los Archivos Históricos Provinciales" 1980, en colaboración con Pedro López Gómez; "Guía das coleccións bibliográficas e documentais da Fundación Penzol" 1980, en colaboración con Pedro López Gómez.

FONTES:

- WIKIPEDIA, 2005. **Olga Gallego Domínguez**. [online]. California. Wikipedia. Disponible en : <<http://www.wikipedia.org>> [25/10/107].
- REAL ACADEMIA GALEGA, 2007. **Olga Gallego Domínguez**. [online]. Galicia. Real Academia Galega. Disponible en : <<http://www.realacademiagalega.org>> [25/10/107].

Conclusión

Ata finais do S.XX a presenza de artistas foi escasa, porque ata ese momento as mulleres non tiveron acceso á cultura, como consecuencia da súa posición de inferioridade no seo da sociedade. Quizais, unha das excepcións en occidente foi a das aristocratas francesas do S.XVIII, que tiveron unha posición privilexiada na literatura, na arte e na política do seu tempo. Pero no resto do planeta, a case tódalas mulleres desde o Neolítico, asignóuselles unhas tarefas derivadas en primeiro lugar da súa propia bioloxía –a maternidade e o cuidado dos fillos–, ó mesmo tempo que estaban limitadas ó ámbito doméstico, imponéndolles traballos moi pesados, como as tarefas agrícolas.

Sorprendentemente, a finais do S.XIX e comezos do S.XX, podíase encontrar información, moi escasa, sobre mulleres que asinaban textos de opinión, publicaban poemas, pronunciaban discursos, recibían premios ou eran obxecto de atención polas tarefas que realizaban.

En realidade, áinda hoxe non se sabe como nin cando se estableceron as xerarquías, ou se sempre foi así. Sen embargo, existe algunha teoría, aínda que non está suficientemente demostrada, que fala dunha primeira etapa de matriarcado da humanidade. Tal vez non fora unha etapa de matriarcado, senón de igualdade social entre sexos, con dominios específicos para ambos. A muller paría, e esa capacidade fixoa moi poderosa. As venus da fertilidade como a de Willendorf: gorda e oronda falan dese poder, así como as figuras femininas posteriores; as deusas de pedra do neolítico.

O feito, é que as mulleres, foron ciudadás de segunda durante milenios. O infanticidio por sexo (matar a nenas que acaban de nacer porque son unha carganón desexada, ó contrario que os homes) é unha práctica habitual en tódala historia, desde os romanos ós chinos ou os exipcios, e aínda hoxe se practica en moitos países do “Terceiro Mundo”.

Hoxe tendemos a crer que a sociedade na que vivimos é mellor ca de onte, coa certeza de que as cosas se arreglan co tempo. E así, no caso da muller, solemos pensar que pouco a pouco conquistou a igualdade ata chegar ó máximo de hoxe, o que non é totalmente certo. Porque a situación da muller en occidente parece ser hoxe mellor ca nunca, pero o traxecto non foi lineal: houbo momentos de maior liberdade seguidos de épocas de reacción. En ocasións o nivel de represión alcanzou cotas aterradoras, como nas cazas de bruxas do S.XV e principios do XVI. Houbo miles de execucións en Alemaña, Italia, Inglaterra e Francia. O 85% das persoas abrasadas vivas eran mulleres, incluso nenas.

Coa revolución Francesa e os seus ideais de xustiza e fraternidade, un pequeno grupo de homes e mulleres comenzaron a comprender que a igualdade era para todos os individuos: “O bien ningún miembro de la raza humana posee verdaderos derechos, o bien todos tenemos los mismos; aquel que vota en contra de los derechos de otro, cualesquiera que sea religión, su color o su sexo, está abjurando de ese modo de los suyos”.

Co ardor da Revolución empezaron a aparecer por toda Francia (e por toda Europa) clubes e asociacións de mulleres, e houbo revolucionarias feministas famosas como Théroigne de Méricourt. Pero ese ensoño de xustiza e liberdade durou moi pouco.

En xuño de 1973, Theróigne foi atacada por un grupo de mulleres e golpeada na cabeza; non morreu, pero perdeu a razón e metérona no manicomio. Este suceso, e outros semellantes, volveron a recluir á muller en casa.

A mediados do S.XIX, creouse *a cuestión da muller*, a muller foi entón entendida como un problema social. Isto foi o resultado da revolución industrial, que acabara coa vida familiar tradicional. Anteriormente as amas de casa estaban supeditadas ó varón, pero levaban o peso de numerosas actividades. Facían conservas, salgaban peixe, confeccionaban roupa, coidaban da horta e dos animais, fabricaban xabró, velas, zapatos, etc. Eran personaxes activos e importantes dentro do entorno doméstico. A revolución industrial, sen embargo, foi quitándolle, progresivamente, tódalas súas atribucións: o xabró comezou a venderse nas tendas, a poboación crecía e cada vez había menos hortas e menos animais, etc. A muller quedouse sen lugar no mundo. Vivíase, ademais, no auxe do positivismo e do cientifismo. Comezouse a cuestionar a muller como unha incógnita máis da existencia, un misterio que había que desvelar desde o punto de vista científico. Así que as mulleres convertíronse en obxecto de estudio dos homes, que as comparaban cos valores e características do varón. Comezouse, entón, a ver a muller como unha anomalía, un ser suxeito a dores e menstruacións. Por conseguinte, a muller foi considerada un ser enfermo.

Aqueles tempos foron moi difíciles para a muller: as de clase baixa traballaban dezaseis horas nas fábricas, ademais de coidar do fogar e dos fillos; e as de clase media e alta estaban reprimidas nos seus fogares.

Osadas e anónimas foron millóns de mulleres do pasado segundo varias das últimas teorías. Tal vez os textos anónimos da historia da literatura foron escritos na súa maioría por mulleres. Noutras ocasións, as mulleres escribían obras que logo os seus homes, pais, irmáns ou fillos publicaban.

Por outra parte, a lembranza que temos das mulleres ten en moitas ocasións valores sexistas. Mesalia, a esposa do emperador Carlo I pasou á historia como símbolo de muller infiel e linfómana. Catalina a Grande, a famosa emperatriz de Rusia, é lembrada como unha muller de armas tomar que tiña moitos amantes. Sen embargo, esta muller, levou o mando do imperio desde 1762 a 1796. Reformou a administración do

Estado Ruso, creou o primeiro compendio lexislativo, loitou contra os lituanos e os turcos e anulou a autonomía de Ucrania.

Moitas mulleres recorriron durante séculos ó convento. Este lugar foi a miúdo unha obriga social, un castigo, pero para moitas foi tamén un lugar no que podían ser independentes da tutela varonil, podían ler, escribir, asumir responsabilidades e ter poder.

Fóra do convento e da “vida fácil”, a outra vía de escape para a muller foi a viudedade. Detrás de case tódalas mulleres que alcanzaron o poder antes do S.XX hai un marido morto. É sorprendente ver como mulleres que non foron preparadas intelectual e políticamente, senón que vivían nun entorno disuasorio, eran capaces de loitar e manter o poder, convertíndose, en moitos casos, en grandes gobernantas.

Con todo, o máis fascinante é comprobar que sempre houbo mulleres capaces de superar as circunstancias más penosas; mulleres creadoras, guerreiras, aventureras, políticas, científicas, que tiveron o valor de escaparse de sinos tan estreitos como a morte. Sempre foron poucas, en comparación con tódalas mulleres anónimas e sometidas ós límites que o mundo lles impuso. Os historiadores, enciclopedistas, académicos, etc. foron sempre homes, e os actos das mulleres raramente son recordados. Aínda que este sexismoxo existe todavía hoxe, a crecente presenza feminina nos niveis académicos e eruditos abriu un campo de novas investigacións, feitos na súa maioría por mulleres.

FONTES

- COMBALIA, Victoria (2006). *Amazonas con pincel*. España: Destino. P.11-31
- MARCO, Aurora (2007). *Diccionario de mulleres galegas*. Galicia: Edicións A Nosa Terra. P.7-10
- MONTERO, Rosa (1995). *Historias de mujeres*. Madrid: Alfagurara. P.11-31.

Bibliografía *Faro de Vigo*

-Junta directiva del Círculo Recreativo Mercantil e Industrial de Vigo. «Círculo Recreativo Mercantil e Industrial de Vigo. Gran cena-baile de reyes». P. 7. *Faro de Vigo*. 4 de xaneiro de 1966.

-“Las bibliotecas de la ciudad. La del instituto Masculino «Santa Irene» es la más conocida de Vigo. En cambio la del instituto Femenino se está formando. P.9. *Faro de Vigo*. Xoves, 13 de xaneiro de 1966.

-"En el país de los sultanes las alfombras son un arte y una industria. Tanto en Turquía como en Persia, las alfombras y tapices son un arte y al mismo tiempo una industria tradicional que practicaban especialmente las mujeres". P.21. *Faro de Vigo*. 19 de xaneiro de 1966.

-Seoane, M.M. "A Raíña morta". P.8. *Faro de Vigo*. Domingo, 20 de marzo de 1966.

-"Homenaje a Valle-Inclán en el «María Guerrero». Se puso en escena «Águila de Blasón». P.4. *Faro de Vigo*. 15 de abril de 1966.

-Cunqueiro, Álvaro. "El Envés. La polémica sobre el menú de Bruselas". P.20. *Faro de Vigo*. 18 de maio de 1966.

-Digby, Mickey. "Shirley Maclaine se hace escritora. Está a punto de publicar «Sin zapatos es mejor»". P.20. *Faro de Vigo*. 4 de xuño de 1966.

-Claude, Jacqueline. "«Las señoritas de Rocquefort», la primera comedia mundial francesa a la norteamericana". P.24. *Faro de Vigo*. 28 de agosto de 1966.

-"El «lai de la espera» de Ana Bolena". P.20. *Faro de Vigo*. 15 de novembrp de 1966.

- "Rosalía de Castro :1863 publicacións Cantares Gallegos". P. 20. *Faro de Vigo*. 17 de maio de 1968.

- Odriozola, Antonio. "la «Descripción de las Rías Bajas»". Obra juvenil de doña Emilia pardo Bazán. P.19. *Faro de Vigo*. Domingo, 2 de xuño de 1968.

- "Las 20 reglas para escribir una novela policiaca. Los relatos de terror son los más comerciales". P.20. *Faro de Vigo*. Sábado, 19 de outubro de 1968.

- Drieux, Yves. "Después de perder el amor de Onassis María Callas gana una batalla naval. Una sentencia de la cámara de los lores británica la convierte en único armador femenino del Mundo. Entre tanto la diva prepara su reaparición en la escena, quizás en Nueva York". P.20. *Faro de Vigo*. 15 de novembro de 1968.

- Parada, M^a del Carmen. "También fiesta de las Modistillas". P.6. *Faro de Vigo. Venres*, 13 de decembro de 1968.

- Piater, Jacqueline. "Simone de Beauvoir: «cambiar a vida»". P.23. *Faro de Vigo*. Domingo, 25 de xaneiro de 1970.

- "Henry James ou o que garda un segredo". P.25. *Faro de Vigo*. Domingo, 22 de marzo de 1970.

- J.L.Y. "Desde Pamplona/con Hemingway/gallegos en «El Urogallo»/Radiografía del «Che». P.25. *Faro de Vigo*. Domingo, 31 de maio de 1970.

- "Dora y Pura". P. 23. *Faro de Vigo*. Domingo, 6 de setembro de 1970.

- "Dylan Thomas". P.25. *Faro de Vigo*. Domingo, 6 de setembro de 1970.

- Lorenzana, Salvador. "Unha narradora norteamericana". P.30. *Faro de Vigo*. Domingo, 11 de outubro de 1970.

-Cunqueiro, Álvaro. "El Envés. Las academias y las mujeres". P24. *Faro de Vigo*. 21 de outubro de 1970.

-Sar, Máximo. "Obras e instituciones de Galicia. El Círculo Mercantil de Santiago, tribuna de las figuras más representativas de la cultura gallega. P.24. *Faro de Vigo*. 25 de febrero de 1971.

-"Descoberta dun poeta: Paul Celan". P.20. *Faro de Vigo*. Domingo, 9 de maio de 1971.

-Hardtfield, Charles. "Carolina de Mónaco estudiará desde octubres en un colegio religioso de Inglaterra". P.24. *Faro de Vigo*. 29 de xullo de 1971.

-P.M. "Pura Vázquez: «O desacougo»". P.20. *Faro de Vigo*. Domingo, 3 de outubro de 1971.

-M.M^a.S. "Dous poemas de Emily Dickinson". P.20. *Faro de Vigo*. Domingo, 3 de outubro de 1971.

-Cunqueiro, Álvaro. "El Envés. El centro de la saciedad". P.28. *Faro de Vigo*. 23 de febreiro de 1971.

-Cunqueiro, Álvaro. "El Envés. Canonizando reyes". P.7. *Faro de Vigo*. Sábado, 26 de agosto de 1971.

-Sar, Máximo. "Por Castilla y Aragón". P.8. *Faro de Vigo*. 27 de setembro de 1972.

-"María Casares". P.10. *Faro de Vigo*. Domingo, 29 de marzo de

**CATALOGACIÓN, DOCUMENTACIÓN E ANÁLISE DA REPRESENTACIÓN
DA VIOLENCIA E MENOSPREZO DA FIGURA FEMININA NA PRENSA
GALEGA (*O FARO DE VIGO*) DESDE UNHA PERSPECTIVA CRÍTICA DE
XÉNERO**